

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERİN HUKUKSAL STATÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Elif GÖK İLAN

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Hilal YENER KULBAY

İSTANBUL – 2020

TEZ TANITIM FORMU

- YAZAR ADI SOYADI** : Elif GÖK İLAN
- TEZİN DİLİ** : Türkçe
- TEZİN ADI** : Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuksal Statüsü
- ENSTİTÜ** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- ANABİLİM DALI** : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
- TEZİN TÜRÜ** : Yüksek Lisans
- TEZİN TARİHİ** : 23.11.2020
- SAYFA SAYISI** : 104
- TEZ DANIŞMANLARI** : Dr. Öğr. Üyesi Hilal YENER KULBAY
- DİZİN TERİMLERİ** : Türkiye'de Suriyeliler, Suriyelilerin Hukuksal Statüsü-Durumu
- TÜRKÇE ÖZET** : Göç olgusu; insanlık tarihinin başladığı günden bugüne kadar önemini korumakta, toplumları ve kişileri etkilemeye devam etmektedir. Özellikle 20. yüzyılda meydana gelen savaşların bir sonucu olarak, ortaya çıkan göçler ve yaşanan mülteci problemleri uluslararası seviyede ele alınmış ve üzerinde çalışılan uluslararası düzenlemeler kabul edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye, geçmişten bugüne göç olgusuyla mücadele etmiş ve göç politikasıyla ilgili çeşitli davranışlar sergilemiştir. Türkiye, tarih boyunca mültecilere ve sığınmacılara yönelik birçok yasal düzenlemeyi de ele almıştır. Ancak Türkiye, Mart 2011'de yaşanan Suriye krizinden sonraki süreçte gerek mevzuatında gerekse göç politikasında çok sayıda eksikliğin olduğunu fark etti. Bu doğrultuda değişiklik yapmaya devam etmesinin kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu anladı. Açıkça söyleyebiliriz ki, Türkiye, göç olgularıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu çalışma, Suriyeli sığınmacıların ülkemizdeki hukukî durumlarını yürürlükte olan kanunlar ile ele almaktadır.
- DAĞITIM LİSTESİ** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne

2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Elif GÖK İLAN

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERİN HUKUKSAL STATÜSÜ

**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan
Elif GÖK İLAN**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Hilal YENER KULBAY**

İSTANBUL – 2020

BEYAN

Bu tezin/projenin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin/projenin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez/proje olarak sunulmadığını beyan ederim.

Elif GÖK İLAN

... / ... / 2020

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Elif GÖK İLAN 'ın "Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuksal Statüsü" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Hilal YENER KULBAY
(Danışman)

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Bülent KARASU

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Deniz EROĞLU UTKU

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2020

İmzası

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Göç olgusu; insanlık tarihinin başladığı günden bugüne kadar önemini korumakta, toplumları ve kişileri etkilemeye devam etmektedir. Özellikle 20. yüzyılda meydana gelen savaşların bir sonucu olarak, ortaya çıkan göçler ve yaşanan mülteci problemleri uluslararası seviyede ele alınmış ve üzerinde çalışılan uluslararası düzenlemeler kabul edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye, geçmişten bugüne göç olgusuyla mücadele etmiş ve göç politikasıyla ilgili çeşitli davranışlar sergilemiştir. Türkiye, tarih boyunca mültecilere ve sığınmacılara yönelik birçok yasal düzenlemeyi de ele almıştır. Ancak Türkiye, Mart 2011'de yaşanan Suriye krizinden sonraki süreçte gerek mevzuatında gerekse göç politikasında çok sayıda eksikliğin olduğunu fark etti. Bu doğrultuda değişiklik yapmaya devam etmesinin kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu anladı. Açıkça söyleyebiliriz ki, Türkiye, göç olgularıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu çalışma, Suriyeli sığınmacıların ülkemizdeki hukukî durumlarını yürürlükte olan kanunlar ile ele almaktadır. Çalışma bu iddiaya dayanılarak üç bölümden oluşturulmuştur. İlk bölümde göç, mülteciler, sığınmacılar ve vatansız kavramları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Göçün gelişimi ve göçün teorik anlamda nasıl görüldüğü tartışılmıştır. Ayrıca mültecilerin ve sığınmacıların; uluslararası kuruluşlarda, uluslararası ve bölgesel anlaşmalarda nasıl ele alınacağı ayrıntılı olarak incelenmiştir. Mülteciler ve sığınmacılar, hak ve göçmenlik sorunlarına müdahale etmek gibi evrensel yasal normlar açısından araştırılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde, göçün genel tarihi hakkında bilgi sunulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'ne etkisi olan önemli göç vakaları üzerine bir çalışma yapılmış daha sonra da Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana, mültecilere ve sığınmacılara karşı alınan kararlar ve tüm önemli kurallar kronolojik olarak gözden geçirilmiştir. Türkiye'de ilk kez, yabancılara ve uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişiler için düzenlenen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Yasası'nın (YUKK) ayrıntılı bir incelemesi yapılmıştır. İkinci bölümün son kısmında, genel olarak göç yönetimi ve Türkiye'de gelişmekte olan göç yönetimi ele alınmıştır. Çalışmanın son bölümünde, geçen yüzyılın en önemli olaylarından biri olan Suriye'deki iç savaş ve bu iç savaşın ülkemiz üzerindeki etkisi değerlendirildi. Suriye siyasi tarihi ve Türkiye-Suriye ilişkileri incelendikten sonra, "Arap Baharı" adı verilen süreç ve ülkemize yönelik kitlesel göç akışı ele alındı. Bunun dışında, aniden kitlesel bir şekilde Türkiye'ye göç eden milyonlarca Suriyelinin yasal durumu ayrıntılı bir şekilde yorumlandı.

Son olarak, değişen mevcut göç politikası çerçevesinde, Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacıların karşılaştığı sorunlar ve bunların etkileri hukuki bir bakış açısıyla analiz edildi.

Anahtar Kelimeler: Türkiye'de Suriyeliler, Suriyelilerin Hukuksal Statüsü-Durumu.

ABSTRACT

The concept of immigration; It maintains its importance since the beginning of human history and continues to affect societies and individuals. Especially as a result of the wars that took place in the 20th century, migrations and refugee problems were dealt with at the international level and international regulations were adopted. In this respect, Turkey, has struggled in the past with today's immigration problems and exhibit various behaviors related to immigration policy. Turkey throughout history, has also dealt with many regulations for refugees and asylum seekers. But Turkey, in both immigration policy legislation required for the process after the crisis in Syria in March 2011, he noticed that many lack. He realized that it was an inevitable necessity for him to continue making changes accordingly. Clearly, we can say that, subject to remaining almost instantaneous and mass migration, Turkey is faced with a growing problem of Syrian refugees. This study claims to deal with the legal situation of Syrian refugees in our country with the laws in force. The study is composed of three parts based on this claim. In the first part, the concepts of migration, refugees, asylum seekers and statelessness are discussed in detail. The development of migration and how migration is viewed theoretically were discussed. In addition, refugees and asylum seekers; How it will be dealt with in international organizations, international and regional agreements has been studied in detail. Refugees and asylum seekers have been explored in terms of universal legal norms such as dealing with rights and immigration issues. In the second part of the study, information about the general history of migration is presented. A study on the effect of the Republic of Turkey made important immigration cases since then the establishment of the Republic of Turkey, the decisions taken against refugees and asylum-seekers and all major rules have been revised chronologically. first time in Turkey, foreigners and held for persons in need of international protection of Foreigners and International Protection Act (yucca) has made a detailed examination. In the last part of the second chapter, the overall migration management and migration management emerging in Turkey were discussed. In the last part of the study, one of the most important events of the last century, the civil war in Syria and the impact of this civil war on our country were evaluated. After the political history of Syria and Turkey-Syria relations are examined, the "Arab Spring" is the name given to the process were discussed and massive migration flows towards our country. Apart from this, suddenly a massive legal status of the millions of Syrians who immigrated to Turkey was interpreted in a detailed manner. Finally, in view of changing the current migration policy issues facing Syrian

refugees living in Turkey and their effects were analyzed by a sociological perspective.

Keywords: Syrians in Turkey, Legal Status-Status of the Syrians.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET	I
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR LİSTESİ	VIII
ÖN SÖZ	IX
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
GÖÇ VE GÖÇ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	3
1.1. GÖÇÜN TANIMI	3
1.1.1. Yasal Göç	4
1.1.2. Düzensiz Göç	6
1.1.3. Zorunlu Göç.....	8
1.1.3.1. Zorunlu Göçün Olumlu Etkisi	8
1.1.3.1. Zorunlu Göçün Olumsuz Etkisi	9
1.2. ULUSLARARASI KORUMA ÇEŞİTLERİ VE HUKUKİ STATÜLERİ	9
1.2.1. Göçmen Kavramı	9
1.2.2. Mülteci Kavramı	11
1.2.3. Sığınmacı Kavramı	12
1.2.4. İkincil (Tamamlayıcı) Koruma Kavramı.....	14
1.2.5. Geçici Koruma Kavramı	15
1.3. TÜRKİYE'DE KAVRAMLARIN ANLAMI	18
1.3.1. Türkiye'de Mültecilik ve Sığınmacılık Kavramları	18
1.3.2. Türkiye'de Geçici Koruma Kavramı	19
İKİNCİ BÖLÜM	21
ULUSLARARASI HUKUKTA VE TÜRK HUKUKUNDA İLTİCA	21
2.1. ULUSLARARASI HUKUKTA İLTİCA	21
2.1.1. Uluslararası Hukukta İlticaya İlişkin Düzenlemeler	21
2.1.1.1. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (1951 Cenevre Sözleşmesi)	23
2.1.1.2. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 New York Protokolü.....	24
2.1.1.3. 1967 Birleşmiş Milletler Ülkesel Sığınma Bildirisi	25
2.1.1.4. 1969 Afrika Birliği Örgütsel Sözleşmesi	26
2.1.1.5. Cartagena Mülteciler Bildirisi	28
2.1.1.6. 1994 Arap Sözleşmesi.....	29

2.2.TÜRKİYE'NİN İLTİCA HUKUKU	29
2.2.1. Türkiye Cumhuriyeti Döneminde İltica Hukuku	31
2.2.1.1. İskân Kanunu	34
2.2.1.2. Pasaport Kanunu.....	35
2.2.1.3. Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun	35
2.2.1.4. Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği	36
2.2.1.5. 1951 Cenevre Sözleşmesinin ve 1967 New York Protokolünün Türk İltica Mevzuatındaki Yeri	37
2.2.1.6. 1994 Yönetmeliği.....	38
2.2.2. AB Uyum Sürecinde İltica Hukuku	39
2.2.2.1. Ulusal Eylem Planı	41
2.2.2.2. Coğrafi Kısıtlamanın Kaldırılması Konusu	43
2.2.2.3. 1994 Yönetmeliğini Değiştiren 2006 Yönetmeliği	44
2.2.2.4. Geri Kabul Antlaşmaları.....	45
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	50
TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERİN HUKUKİ AÇIDAN KONUMLARI VE GEÇİCİ KORUMA REJİMİ.....	50
3.1. YUKK ÖNCESİ TÜRKİYE'DE GEÇİCİ KORUMA	53
3.2. YUKK'TA GEÇİCİ KORUMA	55
3.3. SURİYE'DEN TÜRKİYE'YE KİTLESEL AKINLAR	56
3.4. AÇIK KAPI POLİTİKASI VE SURİYELİLER.....	58
3.5. GEÇİCİ KORUMA YÖNETMELİĞİ	59
3.6. SURİYELİLERİN GEÇİCİ KORUMA ALTINA ALINMA SÜRECİ	62
3.6.1. Ülkeye Giriş	62
3.6.2. Kayıt Süreci	62
3.6.3. Ön Başvuru Süreci.....	63
3.7. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR	64
3.8. HAK VE HİZMETLERE ERİŞİM	67
3.8.1. Eğitim	67
3.8.2. Sağlık	68
3.8.3. Çalışma	69
3.8.4. İkamet ve Seyahat	69
3.8.5. Evlilik	70
3.8.6. Doğum ve Tanıma	71
3.8.7. Diğer Bazı Hizmetler	71
3.8.8. Aile Birleşimi	73
3.9. GÖNÜLLÜ GERİ DÖNÜŞ İŞLEMLERİ	73

3.10. ÜÇÜNCÜ ÜLKEYE ÇIKIŞ İŞLEMLERİ	73
3.11. GEÇİCİ KORUMANIN SONA ERMESİ VE SINIR DIŞI İŞLEMİ	75
3.12. GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ	76
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	78
KAYNAKÇA.....	83

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:	Avrupa Birliği
AFAD	:	T.C Başbakanlık Afet ve Acil Durum Başkanlığı
BM	:	Birleşmiş Milletler
BMMYK	:	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Bürosu,
GİGM	:	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
İHEB	:	İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
İOM	:	Uluslararası Göç Örgütü
OECD	:	Organisation for Economic Cooperation and Development
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği,
STK	:	Sivil Toplum Kuruluşları
TSK	:	Türk Silahlı Kuvvetleri
UGO	:	Uluslararası Göç Örgütü
UNHCR	:	Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü
YUKK	:	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde değerli bilgilerini benimle paylaşan, bana her konuda, her zaman sabırla ve sonsuz bir anlayışla yol gösteren değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hilal YENER KULBAY'a sonsuz sevgi, minnet ve teşekkürlerimi sunarım. Değerli hocam bana dar vakitlerinde dahi geniş zamanlar açarak sürekli iletişim imkânı sağlamış ve en içten bir şekilde destek olmuştur. Bu zorlu süreçte içimde kopan fırtınaları kendilerine çekinmeden dile getirdim. Beni yeri geldiğinde bir psikolog edası ile bıkmadan usanmadan dinleyen değerli hocam; en sıkıntılı dönemlerimde çalışma şevkimi, azmimi tazelemiş ve ayakta kalmamı sağlamıştır.

Çalışmam sırasında engin bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösterici olan çok değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Bülent KARASU'ya sonsuz sevgi, saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmamda naifliği ve içten samimiyeti ile bana yol gösteren, bilgilerini, tecrübelerini paylaşan çok değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Deniz EROĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarım boyunca maddî ve manevî destekleri ile beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan, değerli eşime sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunarım. Çıktığım bu yolda elimi sımsıkı tutmuş, her anında sabrı ve anlayışıyla can yoldaşım olmuştur.

Bu süreçte her zaman yanımda olan ve desteğini esirgemeyen çok değerli arkadaşım Elif TAŞDEMİR'e de sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Türkiye kıtalar arasında merkezî bir konumda olmasından kaynaklı olarak genel itibariyle birçok kitlesel göçe maruz kalmıştır. Bunlar arasında özellikle 1979 yılında İran'da yaşanan devrim neticesinde Avrupa ülkelerine göç etmek isteyen İran vatandaşları, 1989 yılında Bulgaristan'da yaşanan sorunlardan kaynaklı olarak ülkemize göç etmek isteyen Türk soyundan kişiler, komşumuz Irak'ta ortaya çıkan savaş sebebiyle tehlikeler ile karşı karşıya kalan Kuzey Iraklılar ve Kosova'da patlak veren krizin neticesinde insanlar Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmışlardır. Türkiye jeopolitik konumu sebebiyle bunlar gibi birçok kitlesel göç ile karşı karşıya kalmıştır.¹

Toplumlar içerisinde yaşanan gelişmeler göç kavramının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Özellikle söz konusu durum küreselleşmenin de artması ile birlikte bir ülkede yaşanan sanayileşme ve modernleşme neticesinde daha fazla hissedilmektedir. Sanayileşme ekseninde yaşanan gelişmeler beraberinde şehirleşme ihtiyacını getirmekte dolayısıyla toplumun yapısında da birtakım farklılaşmaları doğurmaktadır. Göç gereksinimi yüzyıllar boyunca süregelen olup uluslararası çapta yaşanan göç ve düzensiz göç ise bu gereksinimin başında yer almaktadır.

Düzensiz göç, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) meydana gelen 11 Eylül saldırıları ile birlikte ülkeler için güvenlik anlamında bir tehdit unsuru haline gelmiştir. Türkiye jeopolitik konumunun yanı sıra komşu ülkelere göre gelişmişlik seviyesinin nispeten yüksek olması sebebiyle yalnızca göç alan ülke değil aynı zamanda göç yolunda bir geçiş ülkesi haline de gelmiştir. Dolayısıyla göçün kayıt altına alınması hususunda yaşanan sorunlar nedeniyle gerçekleşen düzensiz göç ile ilgili olarak sağlıklı bilgi elde edilememektedir. Türkiye'nin ulaşım yönüyle sahip olduğu gelişmişlik de transit göç yaşamasının en önemli etkenlerinden bir tanesi olmuştur. Dünyada ortaya çıkan son gelişmeler ile birlikte sosyoekonomik anlamda gelişmişlik düzeyinde yaşanan artışta Türkiye'yi hem göç alan bir ülke olarak hem de transit geçiş alanı olması bakımından büyük ölçüde etkilemektedir. Bu sayede Türkiye süreklilik arz eden bir nüfus yapısına sahip olma imkânına ulaşmaktadır.²

BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmesi ile birlikte göçmenler ile mültecilerin statüleri ve hakları ile ilgili olarak tanımlamalar yapılması sağlanmıştır.

---

¹ Adem Çiçeksoğüt, "Uluslararası Göç Hukuku Perspektifinde Yerinden Edilmiş Suriyelilerin Türkiye'deki Statüsü", *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2017, Cilt: 6, s. 3.

² Serdar Ünal, "Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneşimi", *Journal of World of Turks*, 2014, Cilt:6, Sayı:3, s.3.

Aynı sözleşme ile birlikte Türkiye'nin de mültecilerle ilgili olan sorumluluklarının tespiti yapılmıştır. Buna karşılık Türkiye Avrupa ülkelerinden göç edenlere mülteci statüsü sağlarken Avrupa dışından göç edenlere ise mülteci statüsünü vermemektedir. Türkiye'nin mevzuatında yer alan "Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle" ifadesi ile birlikte coğrafi kısıtlama ile ilgili olarak belirlenmiş olan çerçeve nedeniyle göç eden Suriyelilere, "mülteci" statüsü sağlanamamaktadır.³

Türkiye, karşı karşıya kalmış olduğu uluslararası göçler üzerine kendisinin bu konudaki haklarının ve sorumluluklarının belirlenmesi amacıyla birtakım yasal düzenlemeler yapmak yoluna gitmiştir. Özellikle 14.06.1934 tarihli 2150 sayılı İskân Kanunu, 15.07.1950 tarihli 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve aynı tarihli 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun bu çerçevede yapılmış olan düzenlemeler arasında yer almaktadır. 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de imzalanan "Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme" Türkiye'de uluslararası göç ile ilgili yapılmış olan başlıca düzenlemedir. Söz konusu düzenleme ile birlikte mülteci kavramı ile ilgili olarak yasal mevzuat içerisine "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar" ve "coğrafi kısıtlama" gibi sınırlama ifadeleri getirilmiştir.

Cenevre'de imzalanan "Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme"ye taraf olan ülkeler 2 Ekim 1967 tarihinde yürürlüğe giren Mültecilerin Hukuksal Statüsüne Dair Protokol ile birlikte bu konu ile ilgili karar verme sınırlarını genişletmişlerdir. Bu konuda Türkiye uygulanan tarih kısıtlamasını 1 Temmuz 1968 tarihli ve 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kaldırmış diğer taraftan coğrafi kısıtlamayı uygulamaya devam etmiştir. Mülteci ve sığınmacı kavramları ile ilgili hukukî temeller ise 14.09.1994 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile çıkarılan 'Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik' ile atılmıştır.

---

³ Yavuz Güçtürk, "Sürgün ile Savaş Arasında Suriyeli Mülteciler", *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, Ankara, 2014, s.6.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ VE GÖÇ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1. GÖÇÜN TANIMI

19. yüzyıl içerisinde gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar neticesinde göç kavramı ile ilgili olarak birtakım teoriler ileri sürülmüştür. Söz konusu olgu değişimlere uğrayarak politize olmakla beraber evrensel bir kavram haline gelmiştir. Daha sonrasında toplumbilim adamları birden fazla kavram ve savlar ortaya koymuşlardır.⁴

Göç kavramı, bir bireyin veya bir grup insanların uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet sınırları içinde yerlerini değiştirmeleri olarak açıklanmaktadır. Süresi, yapısı ve sebebi ne olursa olunsun bireylerin yerlerini değiştirdikleri nüfus hareketleridir. Bu tanıma, mültecilerin, yerlerinden edilmiş bireylerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi gayelerle hareket eden bireylerin göçü de dâhildir.⁵

“Göç kavramı ile ilgili teoriler ve fikirler zaman zaman değişiklik gösterebilmektedir. Bir başka bakış açısına göre göç, ekonomik değişiklik, bereket ve güç olarak ifade edilmektedir. Tüm bu değerlendirmelere rağmen göçün altında yatan sebepler arasında ekonomi, çevre ve politikanın olduğu yönde birçok görüş bulunmaktadır. Zorunluluklar göçün ortaya çıkmasında en önemli etken olmakta ve göçün sağlandığı çevreye problemler oluşturmakla birlikte zaman zaman pozitif etkileri de olabilmektedir.”⁶

TDK sözlüğünde ise göç kavramının, “*ekonomik, toplumsal veya siyasi sebepler neticesinde bireyler ile toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret*” şeklinde tanımlaması yapılmıştır.⁷ Göç kavramı ile ilgili olarak coğrafi, ekonomik, politik, kültürel ve

---

⁴ Nermin Abadan-Unat, *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017, s.53.

⁵ Richard Perruchoud ve Jillyanne Redpath, *Göç Terimleri Sözlüğü*, Uluslararası Göç Örgütü, Yayın No: 31, s. 36.

⁶ Murat Urk, “Göçün İnsan Hakları İle İlişkisi”, *Marmara Belediyeler Birliği Dergisi*, İstanbul, 2009, Cilt:34, Sayı:67, s.32.

⁷ Yeliz Yazan, *Avrupa Birliği'nin Yasadışı Göç Politikası Türkiye Örneği Çerçevesinde İnsan Hakları Sorunsalı*, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2016, s. 28.

sosyolojik yönlerden yapılan birçok değerlendirmenin her biri kendi alanında akademik çalışmaların ortaya çıkmasında büyük rol oynamaktadır.⁸

Türkiye Cumhuriyeti yasalarında ise göç kavramının geniş çaplı bir tanımlaması yapılmıştır. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu⁹'na (YUKK) göre göç;

“Yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı (...)” kapsayacak şekilde tanımlanmıştır.

Göçün zamanla küreselleşmesi hususu bu olgunun özelliklerinden sadece bir tanesidir. Göç etme gereği insanların tercihinden çok olumsuz şartlardan kaynaklı olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla insanların zorunlu olarak yerlerinden çıkarılması göçün en doğru ifade edilmiş şeklidir. Mültecilik, sığınmacılık, yerinden edilenler, vatansız kavramlarının ortaya çıkması rastlantısal bir durum değildir. Genel itibarıyla Türkiye için toplumsal, tarihsel ve coğrafi açıdan tamamen doğal bir durum olan göç ülkemizi altından kalkılması güç birtakım zorluklara sokmuştur. Özellikle insanların bir umut kapısı olarak benimsedikleri düzensiz göç Türkiye'nin tarihinde olumsuz sonuçlarıyla yer etmiştir.¹⁰

1.1.1. Yasal Göç

Göç kavramı yasal ve düzensiz olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu kavramlardan yasal göçü insanların herhangi bir nedenle ülkelerini terk ederek farklı ülkelerde hayatlarını devam ettirebilmek amacıyla ortaya koymuş oldukları yasal hareketler şeklinde ifade edebiliriz. Bu kavramda dikkat edilmesi gereken en temel husus kanuna riayet etme prensibidir. Yasal göç içerisinde yer alan insanlar kanuna uygun olarak alınması gereken yasal izinleri aldıktan sonra diğer ülkeye giren ve yerleşen kişilerdir. Çalışma, öğrenim ve ikamet şeklinde alınmış olan kanuni izinler bu kişilere birtakım yasal haklar kazandıracaktır. Söz konusu hakların her ne kadar uluslararası

---

⁸ Deniz Aydın, Kitlesele Göç Hareketlerinin Uluslararası Koruma Rejimine Etkisi: Türkiye'deki Suriyeliler ve Geçici Koruma, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2017, s.6, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

⁹ YUKK, 3 (I) Madde.

¹⁰ Polat Kara ve Recep Korkut, “Türkiye'de Göç, İltica ve Mülteciler”, *Türk İdare Dergisi*, 2010, Sayı: 467, s.153.

hukuktan kaynaklı olarak tanınmış olduğu düşünülse bile bu hususta devletlerin yapmış oldukları tasarruf gözden kaçmamalıdır.¹¹

Bir başka düşünceye göre insanların, hayatlarını devam ettirmek amacıyla çeşitli nedenlerle ülkelerini terk edip gitmek istedikleri ülkelere yasal bir yolla girmeleri ve yasalara uygun bir şekilde yerleşmesi yasal göç olarak kabul edilmektedir.¹² Dolayısıyla yasal göç bir başka açıdan kayıtlı göç şeklinde değerlendirilmektedir.¹³ Kişilerin söz konusu ülkelere kabulü hususundaki şartlar genel itibarıyla ilgili ülkelerin kendi politikaları çerçevesinde oluşturulmaktadır. Yasal göçmenlerin gitmiş oldukları ülkelerin kamu güvenliğini, kamusal düzenini bozmadıkları takdirde sınır dışı edilemeyeceği ve kendisinin özgürlüğü ile hayatı yönüyle tehdit teşkil edecek diğer ülkelere gönderilemeyeceği belirlenmiştir.¹⁴

Çeşitli çalışmalar incelendiğinde yasal göç kavramının düzenli göç şeklinde tanımlanmış olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu düzenli göç hareketi kişinin isteği ve ilgili ülkenin onayı ile gerçekleşmektedir. Bu bağlamda gereksinimler ilgili ülkelerin belirlemiş olduğu sınırlılık çerçevesinde olabileceği gibi karşılıklı anlaşmalar çerçevesinde de gerçekleşebilmektedir.

Düzenli göç denilince, belirli kontroller ve planlar çerçevesinde sağlanan göç hareketi akla gelmektedir. Söz konusu durum sadece kaynak ve hedef ülkeler değil aynı zamanda göç hareketi içerisinde olan kişiler açısından da optimal şartları sağlamaktadır. Hedef ülkelere plan ve kontrol çerçevesinde gerçekleştirilen girişlerin söz konusu ülkelere bulunan halk tarafından da kabulünün sağlanacağı ve bu bağlamda toplumsal bir uzlaşının gerçekleşeceği bununla birlikte hedef ülkede göçmenlere dair oluşabilecek olan ön yargıların minimum seviyelere düşürülmesinin sağlanacağı yönündeki düşünce Castles ve Miller tarafından desteklenmektedir.¹⁵

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre düzenli göç kavramı, yabancıların yasal yollarla Türkiye'ye girişi, Türkiye'de kalışı ve Türkiye'den çıkışı şeklinde belirtilmektedir.¹⁶ Söz konusu kanunda yer alan tanım dikkate

¹¹ Bülent Urk, "Göç Olgusu Bağlamında Mülteciler, Sığınmacılar ve İnsan Hakları," Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maltepe Üniversitesi, İstanbul, 2010, s.9. (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹² Mehlika Özlem Ultan, *Avrupa Birliği'nde Yasa Dışı Göçün Önlenmesi ve Ülke Uygulamaları*, Nobel Yayınları, Ankara, 2016, s. 60.

¹³ Ahmet İçduygu, *Kentler ve Göç Türkiye, İtalya, İspanya, İstanbul*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 23.

¹⁴ Nezahat Tavukçu, Türkiye'deki Suriyelilere Yönelik Sosyal Politikaların Değerlendirilmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2019, s.8 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹⁵ Stephan Castles ve Mark J. Miller, Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. **B. U. Bal ve İ. Akbulut** (Çev.): İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s.408.

¹⁶ YUKK, 3. Madde.

alındığında yasal çerçevede yapılan göç hareketi üzerinde durulmakta olduğu anlaşılmaktadır.¹⁷

1.1.2. Düzensiz Göç

“Hedef ülke tarafından giriş ve çıkışlar yönüyle belirlenmiş olan kurallar çerçevesinde gerçekleştirilmeyen sınır geçişleri ya da giriş yapıldıktan sonra ikamet amacıyla gerekli yasal izinler alınmadan gerçekleştirilen ikametler düzensiz göç olarak ifade edilmektedir.”¹⁸

Ülkeler tarafından belirlenen sınır geçiş politikaları bağlamında ortaya konulmuş olan şartların aksine gerçekleştirilen her hareket yasa dışı olarak ifade edilmektedir. Belirlenmiş olan söz konusu politikalar düzensiz bir göç hareketine sebebiyet vermektedir. Uluslararası alanda göç olgusu ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda daha çok düzensiz göç ifadesi kullanılmaktadır. Yasa dışılık ifadesi suç kavramı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Uluslararası göç hareketleri tanımlanırken yasa dışılık hususunun yanı sıra göçmenlik ile birlikte göç hareketinin sebep ve sonuçları gibi hususların da dikkate alınması yerinde olacaktır.

Uluslararası alanda yapılan konferanslarda düzensiz göç kavramı üzerine çeşitli tartışmalar yapılarak bu doğrultuda birçok öneri getirilmiştir. Özellikle bunlar arasında konu ile ilgili olarak Nisan 1999 yılında Bangkok'ta düzenlenmiş olan bir konferansta yayınlanmış olan deklarasyonda “düzensiz göç” ifadesi kullanılmıştır.¹⁹

IOM tarafından yapılan tanımda ise, “*Düzensiz Göç*: Göç hareketinin yapıldığı ülkeler tarafından belirlenmiş olan şartlarına aykırı olarak gerçekleştirilen hareketlerdir. Bu hareketler hedef ülkeler bazında değerlendirildiğinde söz konusu ülkelerin göç mevzuatına aykırı olarak göçmenlerin ülke içine giriş yapması, yerleşmesi ve çalışmasıdır. Diğer taraftan kaynak ülkeler yönüyle değerlendirildiğinde ise söz konusu düzensizlik göçmenlerin çıkış ve geçişlerine ilişkin olarak gerekli olan yasal belgelerin karşılanmaması durumunda ortaya çıkmaktadır.”²⁰

Guild; düzensiz göçün çok çeşitli konuları içerdiğini ifade etmektedir. Ülke sınırları içerisine yasa dışı yollarla giren ve ilgili ülkede yerleşim için gerekli olan izin süreleri bitmiş olmasına rağmen ülke içerisinde hayatını sürdürmeyi devam eden kişilerdir. Yetkili merciler tarafından herhangi bir şekilde izin verilmemiş olmasına

¹⁷ Buket Akıncı vd., “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, 2015, Cilt :1, Sayı:2, 58-83,s.63.

¹⁸ Aydoğan Asar, **Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları**, Emek Ofset, Ankara, 2004, s.248.

¹⁹ Gökhan Atılğan, **Çalışma Hayatında Göçmenler**, Tes-iş Yayınları, Ankara, 2005, 3: s. 43-45

²⁰ IOM, **Göç Terimleri Sözlüğü**, No. 31, 2003, s.41.

rağmen çalışmaya devam eden bununla birlikte göçmen pozisyonunun şartlarına uymayan iş ve işlemleri yapan yabancılar bunlar arasında ön sırada olduğu kabul edilenlerdir.²¹

Heckmann ise bu hususta değişiminde koşulların etkili olduğu birden fazla türü olduğu bilinmesine rağmen düzensiz göç kavramının 3 esas şekli olduğunu ifade etmektedir. Bunlar;

1. Ülke sınırları içerisine herhangi bir şekilde izin alınmadan girilmesi,
2. Zahirde yasaya uygun olan fakat hedef ülkeye giriş aşamasında üzerinde tahrifat yapılmış olan belgelerin, kendi adına olmayan belgelerin, yasal olanın yasa dışı bir biçimde kullanılması,
3. Hedef ülkede göçmenlik pozisyonu için alınmış olan izinin bitmiş olmasına rağmen o ülkede kalmaya devam ediliyor olmasıdır.²²

Koser; insanların düzensiz göç tanımlamasına girmelerinin çok farklı şekilleri olduğunun üzerinde durmaktadır. Koser'in tanımına göre düzensiz göç bir ülkeye gizli bir şekilde veya tahrif edilmiş belgeleri kullanarak giren, ülkeler tarafından kendilerine verilmiş olan izin imkânlarını vize süresinin dolması, çalışma izninin sona ermesine rağmen kalmaya devam eden bununla birlikte sahte belge üretme gibi hukuksuz yollara girerek kalan kişiler ayrıca göçmen yasalarını kasti bir şekilde çiğneyen kişileri içermektedir.²³

Gresh, Türkiye'yi de göz önünde bulundurarak söz konusu düzensiz göç kavramının kapsamını değerlendirdiğinde; yasa dışı bir şekilde ülkeye giriş yapmış olan kişilerin, vize süreleri dolmuş olan turistlerin, insan tacirleri ve transit göçmenlerinin bu kapsam içinde kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir.²⁴

Yukarıda yapılmış olan açıklamalar çerçevesinde düzensiz göç kavramının tanımlaması şöyle yapılabilir: "*İnsanların genel itibariyle ekonomi gibi nedenler veya gönüllü bir şekilde hedef ülkede hayatını devam ettirmek ya da farklı bir ülkeye geçiş sağlamak amacıyla söz konusu ülkenin sınırları içerisine belirlenen şartlara aykırı bir*

---

²¹ Guild Elspeth, *Who is an irregular migrant?*, Martinus Nijhoff Publishers, Boston, USA, 2004, s. 3.

²² Friedrich Heckman, "Illegal Migration: What can we know and what can we explain? The Case of Germany?", *International Migration Review*, 2004, Cilt:38, Sayı:3, s. 1105.

²³ Khalid Koser, "*Irregular Migration, State Security and Human Security*", (*A paper prepared for the Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration-GCIM*), 2005, Vol:11, s.4.

²⁴ Geoffrey Gresh, "Acquiescing to the Acquis: Combating Irregular Migration in Turkey", *Insight Turkey*, 2019, Vol:7, No:2, s.4.

şekilde girilmesi veya yasal olarak girilmişse de mevzuata aykırı bir biçimde hedef ülkeye yerleşmeleri ve yaşamlarını devam ettirmeleridir.”²⁵

1.1.3. Zorunlu Göç

Doğal veya doğal olmayan çeşitli sebeplerden kaynaklı olarak insanlar bir yerden kendilerini güvende hissedebileceklerini umdukları başka yerlere göç etmek zorunda kalmaktadırlar. Uluslararası toplumun söz konusu sosyolojik konuları ele alıp incelemesiye yakın zamanda gerçekleşmiştir.²⁶ Avrupa ülkeleri bir yandan Birinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı zorunlu göçlerin sebebiyet vermiş olduğu zararları bertaraf etmeye çalışırken diğer yandan patlak veren İkinci Dünya Savaşı ile de katlanan sorunların üstesinden gelmekte daha da zorlandı. Bu şekilde zorunlu göçün gerek hedef ülke olsun gerekse de göçmenler açısından olsun birtakım pozitif ve negatif yanlarının olduğu değerlendirilmektedir. Bu süreçte göçmenlerin ev sahibi ülkelerde uzun süre boyunca kalmaları, ev sahibi ülke açısından ekonomik, çevresel politik ve demografik olmak üzere birçok etkiyi doğurabileceği olağandır.

Ev sahibi ülkedeki zorlu şartlar birtakım ihtiyaçlarının karşılanması zorunluluğundan kaynaklı olarak göçmenler arasında olağan bir rekabeti ortaya çıkaracaktır. Bu çerçevede aşağıda zorunlu göçten kaynaklı olarak ortaya çıkan olumlu etkilerden bahsedilecektir.

1.1.3.1. Zorunlu Göçün Olumlu Etkisi

Ev sahibi ülke göçmenlerin, başta ekonomik olmak üzere nüfusun artışı ve yapısında değişiklikler meydana gelmesi şeklinde de etkilenebilmektedir. Ekonomik açıdan ortaya çıkan etkiler incelendiğinde en çok yaşanan olay iş gücü arzında meydana gelen doğrudan etkidir. Göçmenlerin gelişi ile birlikte ülke içerisinde bulunan toplam emek hem nitelik hem de nicelik olarak bir değişime uğrayacaktır. Göçmenlerin mevcudiyeti sadece emek arzında bir artışa neden olmamaktadır. Toplam talepte de ciddi bir artışı beraberinde getirecektir. Ülkeye giriş her ne kadar ülke insanının bireysel gelirlerinde bir azalışa neden olmakta ise de aynı zamanda toplam talepte bir artış söz konusu olacak ve beraberinde yine gelirlerde bir artışı getirecektir.²⁷

Göçün sebebiyet verdiği olumlu sonuçlar arasında ülke ekonomisinde meydana gelen iyileşme de sayılabilir. Bu konuda yapılan araştırmalar göçün ev

---

²⁵ Koser, a.g.e., s.5.

²⁶ Jacob Ceki Hazan, *“Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler”*, *Küreselleşme Çağından Göç Kavramlar, Tartışmalar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 183.

²⁷ Hubert Jayet, “L’impact Economique de L’immigration sur les Pays et Regions D’accueil : Modèles et méthodes d’analyse”, *Université des Sciences et Technologies de Lille*, 1998, Cilt:1, No:4, s.9.

sahibi ülkelerin ekonomilerinde bir kalkınma sağladığı şeklinde göstergeler ortaya koymuştur. Bu durumda en önemli etken ise göçmenlerin kendi ülkelerinde biriktirip beraberinde getirdikleri sermayeleri ev sahibi ülkelerde kullanma imkânı buluyor olmalarıdır. Özellikle birbirlerine sınır olan iki ülke arasında göç ile birlikte ortaya çıkan sermaye transferi sayesinde birçok ekonomik katkıyı da beraberinde getirecektir.²⁸

1.1.3.1. Zorunlu Göçün Olumsuz Etkisi

Tarih boyunca insanların yaşamış oldukları göçlerin altında yatan sebeplerin bir bölümü zorunluluktan kaynaklı olmakla birlikte diğer bir bölümü ise gönüllülük esaslıdır. Özellikle son zamanlarda batılı ülkelerde yaşanan eğitilmiş insanların göç etmesi hususu gelişmekte olan ülkeler açısından olumsuz olarak değerlendirilmekte ve yaşanan olumsuz durum nitelikli beyin göçü olarak kabul edilmektedir. Söz konusu beyin göçü, gönderen ülke açısından incelendiğinde insan sermayesinin eksilmesi şeklinde değerlendirilmektedir. Bu konuda gönderen ülkeler söz konusu potansiyel beyin göçünü önlemek amacıyla ücret artışı gibi birtakım teşvikler sağlama yoluna gitmesi gerekecektir. Bu bakış açısı sadece göçmen değil aynı zamanda göç ülkelerindeki pek çok idareci tarafından desteklenmektedir.

1.2. ULUSLARARASI KORUMA ÇEŞİTLERİ VE HUKUKİ STATÜLERİ

1.2.1. Göçmen Kavramı

Göçmen; halihazırdaki yaşam koşullarına göre daha iyi bir hayat standardına ulaşmak amacıyla kendi ülkesinden bir başka ülkeye göç eden kişiye denir. Göçmen olarak kabul edilme yönüyle gerekli koşullar her ülke için değişiklik göstermektedir. Göçmenlerin göç hareketlerinin altında yatan nedenler bir zulüm veya tehlikeye maruz kalmalarından çok genel itibariyle ekonomik koşullardır.²⁹

Uluslararası düzeyde göçmen kavramına ilişkin bir tanımlama yoktur. Buna rağmen Uluslararası Göç Örgütü, *“bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve kişisel uygunluk sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsayan”* bir terim olarak belirtmiştir. Göç Terimleri Sözlüğü'nde ise:³⁰

“Maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri için geçerli kabul edilmiştir. BM, göçmeni, sebepleri, gönüllü olup

²⁸ Hubert Jayet, “L’impact Economique de L’immigration sur les Pays et Regions D’accueil : Modèles et méthodes d’analyse” *commission de coopération développement*, 2014, s. 2.

²⁹ Çiçeksoğüt, a.g.e., s.4.

³⁰ IOM., a.g.e., s. 37.

olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey” olarak tanımlar. Bu tanım kapsamında, “turist veya iş adamı statüsüyle daha kısa sürelerde seyahat eden kişiler göçmen olarak değerlendirilmemektedir. Ancak yaygın kullanım, tarım ürünlerinin ekimi veya hasadı için kısa sürelerde seyahat eden mevsimsel tarım işçileri gibi kısa dönemli göçmenlerin bazı türlerini de kapsar.” şeklinde tanımlanmıştır.

Göçmenler genel itibariyle ekonomide ortaya çıkan sorunlara karşı bir tavır alıp söz konusu durumların alternatiflerini değerlendirme yolunu tercih etmektedirler.³¹

İskân Kanunu m. 3/d'ye göre “Göçmen, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır.” İskân Kanunu m. 4 ise göçmen statüsünde değerlendirilemeyecek insanların niteliklerinden bahsedilmiştir. Bu çerçevede göçmen olarak değerlendirilemeyecek kimseler arasında; Türk kültürüyle ilgisi olmayan Türk soylular ve yabancı vatandaşlar, Türk soyuyla ilgili olanlar ve Türk sınıрыyla ilgili olanlar güvenlik açısından yurt dışından ve Türkiye'den gelen herkes için uygun görülmemektedir.³²

İskân Kanunu'nda dört tür göçmen düzenlenmiştir: Bunlar:

Serbest Göçmen, m. 3/e'ye göre “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup yerleşmek niyetiyle tek ya da toplu olarak Türkiye'ye gelip devlet eliyle iskân edilme talebi olmadan yurda kabul edilenlerdir.”

İskânlı göçmen, m. 3/f'ye göre “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup yerleşmek niyetiyle özel kanunlarla yurtdışında getirilen ve bu kanun hükümlerine göre taşınmaz mal verilerek iskânları sağlanan göçmenlerdir.”

Münferit göçmen, m. 3/g'ye göre, “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup yerleşmek niyetiyle bir aile olarak gelenlerdir.”

Toplu göçmen, m. 3/ğ'ye göre, “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup iki ülke arasında yapılan anlaşmaya göre yerleşmek niyetiyle toplu olarak gelen ailelerdir.”³³

1998 yılı Birleşmiş Milletler (BM) Uluslararası Göçe İlişkin İstatistikler Üzerinde Tavsiye Notu'nda uluslararası göçmen, sürekli yerleşim yerini değiştiren herhangi bir kişi şeklinde tanımlanmaktadır. Söz konusu tanımlamadan yola çıkarak

³¹ Thomas Geisen vd., *Migration, Mobility, and Borders*, IKO Publishing, Londra, 2014, s.17.

³² Bülent Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s.225.

³³ Aysel Çelikel ve Günseli Gelgel Öztekin, *Yabancılar Hukuku*, Beta Yayın, İstanbul, 2013, s. 22-23.

uzun süreli göçmen sürekli yerleşim yerini en az 1 yıl bir süre için yer değiştirme yoluna tercih eden kişidir. Diğer taraftan kısa süreli göçmen ise ikamet değişimi hususunu 3 aydan fazla ama 1 yıldan daha kısa bir süre için yapan kişidir.³⁴ Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın (Organisation for Economic Cooperation and Development–OECD) 2007 yılı Değerlendirme Raporu'nda yapılan tanıma göre ise göçmen; genel itibariyle 1 yıldan daha fazla bir süre için yerleşim yerini değiştirip ikamet izni alan ve belirli bir süreye göre daha fazla bir zaman aralığı içinde söz konusu ülkede ikamet etmeyi amaçlayan kişi şeklinde belirtilmiştir.³⁵

1.2.2.Mülteci Kavramı

Mülteci kavramı, kelime olarak kökeni Arapça olup Türkçe karşılığı ise sığınmacı olmasına rağmen her iki kelime farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Mülteci tehlike altında olan kendi özgürlük ve güvenliğini güvence altına almak amacıyla kişisel iradesi doğrultusunda değil birtakım zorunluluklardan kaynaklı olarak hareket eden kişilerdir.³⁶ Sığınmacı ise söz konusu ülkeden korunma yönüyle talepte bulunmayı belirtir.

Mülteci ile göçmen kavramları incelendiğinde aralarındaki en temel fark göçmen olan kişilerin kendi ülkeleri ile olan bağlantılarını sona erdirmek zorunda kalmamalarıdır. Bununla birlikte ülkelerin göçmenler üzerindeki korumaları devam etmektedir.³⁷

1951 Cenevre Sözleşmesinde ise:

“1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi” şeklinde tanımlanmıştır.

³⁴ OECD, **Statistics Brief**, Paris 2005, s. 2.

³⁵ OECD, **Factbook 2007**, Paris 2007, s.244.

³⁶ Bülent Peker ve Mithat Sancar, **Mülteciler ve İltica Hakkı, Yaşamın Kıyısındakilere Hoşgeldin Diyebilmek**, İnsan Hakları Derneği İktisadi İşletmesi Yayını, Ankara, 2005, s.11.

³⁷ Tuğba Kıratlı, Mülteci ve Sığınmacıların Toplumsal Görünümü (Türkiye Örneği), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2011, s. 14 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

Mülteci konusu sadece 1951 tarihli “*Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme*”yle taraf devletler için değil aynı zamanda 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi için de esas teşkil eden bir durum haline gelmiştir. Bu çerçevede mülteci kavramını beş ana unsur teşkil etmektedir. Bunlar arasında; 1) *ülkesi dışında olma*, 2) *Zulme uğramaktan korkma*, 3) *Zulüm korkusunun ırk, din, belli bir toplumsal mensubiyet ve siyasi düşüncelerinden kaynaklı olma*, 4) *Zulüm korkusunun gerçekliği*, 5) *Zulüm korkusu nedeniyle ülkesine dönmek istememesi veya dönememesi* (Cenevre Sözleşmesi, 195: 1. Md.) gösterilmektedir.

Cenevre sözleşmesinde yapılan tanımda yer alan “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar” ibaresi ile “1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar veya yine aynı tarihten önce Avrupa’da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar” ifade edilmektedir.³⁸

1.2.3. Sığınmacı Kavramı

Sığınmacı; “zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişidir. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler temelinde ülkede kalma izni verilmemişse, bu kişiler ülkede düzensiz veya kanuna aykırı bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler.”³⁹

Sığınmacı kavramı ile ilgili olarak yapılmış olan bir diğer tanımlama ise kendi ülkesi dışındaki ülkede fiilen bulunmakta olup ilgili devletin ilgili mercilerine veya Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)’ne “mülteci” sıfatı ile kabul edilmesi amacıyla başvuruda bulunmuş olup konu ile ilgili iş ve işlemlerinin sonuçlanmasını bekleyen kişilerdir.⁴⁰

BMMYK çerçevesinden sığınmacı terimi şöyle tanımlanmaktadır: kendi ülkelerinde işkence görme yönüyle korkusu olan ve aynı zamanda ülke içerisinde birtakım çatışmalardan kaynaklı olarak hayati tehlikesi olup başka bir ülkeden mülteci statüsü talep eden kişi ve kişilerdir.⁴¹

---

³⁸ UNHCR, 2010, s.14-15.

³⁹ IOM, a.g.e., s.74.

⁴⁰ Rona Aybay, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s.25.

⁴¹ BMMYK, **Dünya Mültecilerinin Durumu, Bir İnsanlık Sorunu**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, s.183.

Uluslararası hukuk çerçevesinde herhangi bir kimsenin sığınma hakkı olması söz konusu değildir. Sığınma hakkı devlet tarafından bireylere sunulmuş olan bir ayrıcalık olarak kabul edilmektedir. Sığınma ile ilgili olarak kişilerin sahip oldukları başlıca hak, kişilerin sığınma hakkını talep ediyor olmalarıdır. Kişilerin talepleri ancak devletlerin uygulaması neticesinde ortaya çıkmaktadır. Devletlerin bu konuda kabul veya ret vermeleri de uluslararası çerçevede kendilerini zorlayıcı herhangi bir anlaşma veya farklı bir duruma bağlıdır. Aksi takdirde devletleri bu hususta yükümlülük altına sokan herhangi bir durum söz konusu değildir.⁴²

Devletleri uluslararası perspektifte yükümlülük altına sokan bir durum söz konusu olmasa da sığınma hakkı arayan kişilerin bu haklarına karşı devletlerce 948 tarihli İHEB ve 1966 tarihli İkiz sözleşmeler çerçevesinde saygı gösterilmesi gerekmektedir. Ülkelerini terk etmek isteyen kişilere devletler tarafından zorluk çıkarılması ve sığınma konusundaki bilgilendirici hususlara ulaşmaları yönünde zorluklar çıkarılması yasal kabul edilmemiştir.⁴³

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi mültecilik konusunu ele almışsa da diğer taraftan sığınmacılara dönük olarak herhangi bir hükmü kapsamına dâhil etmemiştir. Diğer taraftan söz konusu olan bu sözleşmenin giriş bölümünde ise sığınma hakkından, *“Sığınma hakkı tanımanın, bazı ülkelere son derece ağır yük yükleyeceğini ve uluslararası kapsamı ile niteliği Birleşmiş Milletlerce kabul edilmiş bulunan bir sorunun, uluslararası iş birliği olmaksızın tatmin edici bir şekilde çözümlenemeyeceği”* şeklinde belirtilerek konunun Uluslararası olma özelliği üzerinde durulmuştur. Cenevre sözleşmesinin 31. ve 33. maddeleri sığınmacıların da faydalanabileceği şekilde düzenlenmiştir. Bu maddelere göre *“Taraflar devletler, hayatlarının ve özgürlüklerinin tehdit altında bulunduğu bir ülkeden doğrudan gelerek izinsizce kendi topraklarına giren veya bu topraklarda bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasadışı girişlerinin veya bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermek koşuluyla, yasadışı yollardan girişleri veya bulunuşlarından dolayı ceza verilmeyecektir. Taraflar devletler, bu mültecilerin hareketlerine gerekli olanların dışında kısıtlama uygulamayacaklardır ve bu kısıtlamalar ancak, ülkedeki statüleri belirleninceye veya bir başka ülkeye kabulleri sağlanıncaya kadar uygulanacaktır. Taraflar devletler bu mültecilerin diğer bir ülkeye kabullerini sağlamak için makul bir süre ve gerekli bütün kolaylıkları sağlarlar”*. Sığınmacı olan kişiler de mülteciler gibi ülkelerinde çok zor koşullar altında

---

⁴² Murat Saraçlı, **Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s.59.

⁴³ Saraçlı, a.g.e., s.95.

kalmalarından kaynaklı olarak ülkelerini terk etmek zorunda kaldıklarından sığınma talep ettikleri ülkeler tarafından cezalandırma amacıyla kötü bir şekilde davranmamaları gereklidir.

1.2.4. İkincil (Tamamlayıcı) Koruma Kavramı

Uluslararası koruma türlerinden bir tanesi olan ve tamamlayıcı koruma kavramı YUKK'da 'ikincil koruma' ismiyle yer bulmuştur.⁴⁴

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Ek Protokolünde ikincil koruma kavramı düzenlenmemişse de kapsamı içerisinde korunma ihtiyacı olan kişilere tamamlayıcı koruma şeklinde bir statü olarak mevcudiyeti görülmektedir. Türk mevzuatında ise söz konusu statünün YUKK ile yer aldığı anlaşılmaktadır.⁴⁵

YUKK'un 63. maddesinde düzenlenmiş olduğu anlaşılan ikincil koruma statüsünün tanımlaması şöyle yapılmıştır:

“Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak” olmasından dolayı yerleşim yeri ülkesinin korumasından herhangi bir şekilde faydalanamayan ya da ülke içerisinde mevcut olan tehlikeden kaynaklı olarak korumadan faydalanmak istemeyen kişiye, yapılacak işlemler neticesinde ikincil koruma statüsü verilmektedir.

Avrupa Birliği (AB) mevzuatında ise ikincil koruma statüsü “2004/83/EC Sayılı Komisyon Yönetmeliği” içerisinde düzenlenmiş olup, “2011/95/EU Sayılı Yönetmelik” ile birlikte tekrar ele alınmıştır. Yapılan tanımlama ise şu şekildedir:⁴⁶

“Mülteci statüsüne sahip olamayan fakat haklı gerekçelerle menşei ülkesine ya da ikametgâh ülkesine geri döndüğü takdirde ciddi zarar görme riski taşıyan, menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen AB vatandaşı olmayan ya da vatansız kişilere ikincil koruma verilir.”

⁴⁴ Bülent Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s.309.

⁴⁵ Nuray Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, Beta Yayıncılık, İstanbul: 2015, s.52-53.

⁴⁶ European Commission, **“Migration and Home Affairs Glossary”**, https://ec.europa.eu/home-affairs/content/asylum-seeker_en (Erişim Tarihi: 04.12.2019).

İkincil koruma statüsü, Avrupa Birliği'nin ortak Avrupa Sığınma Sistemi oluşturulması amacıyla başlıca düzenlemeleri içerisinde bulunan ve YUKK'un hazırlanması aşamasında esas alınan uluslararası koruma türlerinden biridir.

Söz konusu düzenlemelerden bir tanesi ise vasıf yönergesi olup adı geçen yönergede geçen asgari standartlar ifadesi çerçevesinde ikincil koruma kavramı Cenevre Sözleşmesi bakımından mülteci olarak değerlendirilmeyen fakat uluslararası korumaya ihtiyacı olduğu kabul edilen kişiler açısından onaylanmıştır.⁴⁷

Yönerge kapsamı gereğince söz konusu statüden faydalanabilecek olan kişiler şunlardır; mülteci statüsünde kabul edilmeyen fakat kişilerin önceki ülkesine geri verildiği zaman kendisine ciddi zararlar gelebileceği yönde birtakım gerekçeler ortaya koyabilen bundan dolayı da tekrar o ülkenin koruması altına giremeyen bununla birlikte kendisi hakkında ikincil koruma statüsünden faydalanamayacağını gerektiren nedenlerden birinin oluşmadığı vatansız insanlar veya üçüncü ülke uyruklu kimselerdir (m.2/e). İkincil koruma statüsünün düzenlenmiş olduğu, YUKK'un 63. maddesi statünün verilmiş yöntemi ve kapsamı bakımından yönerge ile eşdeğer hükümler içermektedir. YUKK uyarınca kendilerine mülteci veya şartlı mülteci statüsü verilemeyen yabancı ya da vatansız kişilere ikincil koruma statüsü ancak statü değerlendirme işlemleri neticesinde verilebilecektir. Söz konusu statünün kişiye sağlanabilmesi için, kişinin kendi ülkesine döndürüldüğü takdirde ölüm cezasına çarptırılabilirliği tehlikesiyle karşı karşıya kalıyor olması ya da kendisi içinde risk teşkil edebilecek olan tehlikeli çatışma durumlarıyla karşı karşıya kalabilecek olması nedeniyle, kendi ülkesinin korumasından faydalanamıyor olmalı veya faydalanmak da istemiyor olması gerekmektedir.⁴⁸

1.2.5. Geçici Koruma Kavramı

Ülke içine kitle halinde bir sığınma olması durumunda uluslararası koruma ihtiyacının temini için hızlı sonuçlar elde etmek amacıyla geçici koruma olgusu oluşturulmuştur. Söz konusu olgu, geri gönderilmeme prensibine uyma ve temel ihtiyaçların temini ve ülke sınırları serbest bir şekilde kabul etme gibi unsurlardan oluşmaktadır.⁴⁹

---

⁴⁷ Mehmet Özcan, *Avrupa Birliği Sığınma Hukuku Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı*, Usak Yayınları, Ankara, 2005, s.214-218.

⁴⁸ Neşe Baran Çelik, "Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2015, Cilt:1, Özel Sayı, s.79.

⁴⁹ Çiçekli, a.g.e., s. 313.

Geçici koruma statüsü, uluslararası koruma statülerinden olan tamamlayıcı koruma statüsünden farklıdır. Tamamlayıcı koruma aynı zamanda kişilerin bireysel koruma ihtiyaçlarının özelliklerinin tespiti yapıldıktan sonra verilen yasal bir statüdür. Kişilerin uluslararası korumaya gereksinim duyup duymadıkları hususu bireysel çapta belirlenmektedir. Geçici koruma olgusunda ise söz konusu uluslararası korumanın toplu olarak değerlendirmesini yapmaktadır.⁵⁰Dolayısıyla geçici korumada iki belirleyici unsur bulunmaktadır. Bunlar arasında ilki toplu bir akım olup diğeri ise bireysel bazda gözlem yapılamama durumudur.

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (UNHCR), Kitlemel Akın Durumlarında, İşbirliği, Yükümlülük ve Sorumluluğun Paylaşılması Kararında kitlemel akını, “hatırı sayılır sayıda insanın uluslararası bir sınıra ulaşması, çok sayıda insanın sınırı geçmesi, varış devletinin, özellikle acil durumlarda sınırı geçen kitleyi karşılamadaki yetersizliği, bireysel sığınma prosedürlerinin geniş çaptaki sığınma karşısında işlevsiz kalması durumlarından birkaçını ya da hepsini içermesi” şeklinde belirtmektedir:⁵¹

Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ)’ye ait Göç Terimleri Sözlüğü’nde, geçici koruma kavramı:⁵²

“Menşel ülkelere dönemeyen üçüncü ülke kişilerinden kaynaklanan kitlemel bir akının meydana gelmesi ya da derhal meydana gelebilecek olması durumunda, özellikle söz konusu kişilerin ya da koruma gerektiren diğel kişilerin yararına olarak, sığınma sisteminin etkin işleyişi üzerinde olumsuz etki yaratmadan sığınma sisteminin işletilememesi riski varsa, bu kişilere acil ve geçici koruma sağlamak amacıyla sağlanan istisnai özellikteki prosedür.” şeklinde belirtmektedir.

AB’de geçici koruma statüsü ile ilgili olarak “2001/55/EC Sayılı Konsey Yönetmeliği’nde toplu bir şekilde ortaya çıkan göçlere cevap verebilmek ve Avrupa Birliğine üye ülkeler arasında söz konusu toplu göçten kaynaklı görevlerin düzenli bir şekilde dağılımının sağlanması amacıyla alınması gereken önlemlerden bahsedilmiştir. Yapılan açıklamadan da anlaşılacağı üzere geçici koruma AB’ye üye olmayan ülkelere gelen ve ülkelere geri dönme durumları söz konusu olmayan kişiler için uluslararası koruma sağlanması adına alınan bir tedbirdir. AB üye devletleri

⁵⁰ İbrahim Kaya ve Esra Yılmaz Eren, *Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri*, SETA Yayınları, Ankara, 2014, s.33-34.

⁵¹ Nasih Sarp Ergüven ve Beyza Özturanlı, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2013, Cilt:62, Sayı:4, s.1037.

⁵² IOM, a.g.e., s.19.

insan hak ve özgürlüklerini ön planda tutup ayrıca geri göndermeme prensibi çerçevesinde geçici korumayı uygulamaya koyarlar.⁵³

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Bürosu (BMMYK)'nin "Uluslararası Korumaya İlişkin Notu"nda geçici koruma kavramı "kitlese akın halinde uluslararası koruma ihtiyacı içinde olan gruplara ya da belli kategorilerdeki kişilere bireysel mülteci statüsünün belirlenmesi usulüne başvurulmaksızın sığınma sağlama yolu" şeklinde tanımlanmaktadır. Acil durum, geçici koruma kavramını teşkil eden en temel etkidir. Diğer taraftan acil durum olarak kabul edilebilecek durumlar ise doğal afetler, iç çatışmalar ve savaşlar gibi vuku bulacağıın önceden tahmin edilmesi mümkün olmayan olaylardır. İnsanların savaş, insan haklarının ihlal edilmesi gibi birtakım zoraki nedenlerden kaynaklı durumlar karşısında geçici koruma bir koruma kalkını olarak devreye girer.⁵⁴Belirtilen durumlarda olan insanlara sağlanan koruma, geçici koruma olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu zorunlu nedenlerden kaynaklı oluşan akınlardan dolayı ülkeler daha önceden belirlemiş oldukları kabul şartlarının uygulamakta zorlanmaktadırlar. Geçici koruma çerçevesinde insanların acilen güvenliği sağlanıp, haklarının güvence altına alınması hedeflenmektedir. Akın halinde göç karşısında ülkeler olması gereken tedbirleri almakta zorlanmakta ve kontrollü bir sığınma şeklini uygulanmasına olanak vermemektedir. Böyle bir akın karşısında devletler mülteci ve sığınmacılık statüsü ile ilgili olarak olması gereken usulleri uygulama imkanı bulamadığından bu aşamada birçok sorun ile karşı karşıya kalmaktadır. Geçici koruma sistemi genel itibariyle ülkelere iltica konusu ile ilgili olarak yeniden bir hukuk ve sığınma sistemi oluşturulmasında teşvik edici bir etken olacaktır.⁵⁵

Geçici koruma uygulamalarının diğer bir özelliği de geçici korumadan faydalanan gruplara ve kişilere, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde öngörülen mülteci haklarının bütünüün değil de, daha sınırlı sayılarda bazı hakların verilmesidir.⁵⁶Söz konusu kavram ülkemizde ve dünya çapında çok geniş bir alanda kabul gören bir olgu halini almıştır.⁵⁷

---

⁵³ European Commission, 2018

⁵⁴ Meltem İneli Çiğer, "Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine", **Göç Araştırmaları Dergisi**, 2016, Vol: 2, No: 3, s. 62.

⁵⁵ Çiğer, a.g.e., s.70

⁵⁶ Susan Musarrat Akram ve Terry Rempel, "Temporary Protection as an instrument or Implementing the Right of Return of Return for Palestinian Refugees", **Boston University International Law Journal**, 2004, Cilt: 1, No:22, s.1.

⁵⁷ M. Murat Erdoğan, **Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s.55.

Bahsi geçen kavram kapsamında genel itibariyle uygulanan politika açık kapı politikası ile birlikte uygulanıyor olması nedeniyle ülkeler savaş ve birtakım şiddet olayları nedeniyle kendi sınırlarına kadar gelmiş olan toplulukları bahsedilen problemler çözümlenene kadar kendi ülkelerine geri göndermemeyi prensip kabul etmektedirler. Belirtilen geri göndermeme ilkesi yapılan birçok uluslararası sözleşmelerde teminat altına alınmıştır.⁵⁸

1.3. TÜRKİYE'DE KAVRAMLARIN ANLAMI

1.3.1. Türkiye'de Mültecilik ve Sığınmacılık Kavramları

Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesinin getirdiği yükümlülükler açısından "1 Ocak 1951'den evvel cereyan eden hadiseler" ibaresini, "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da cereyan eden hadiseler" şeklinde kabul ettiğini belirtmiştir. Bu şekilde yapılan açıklamayla Türkiye mülteci kavramına tarihi ve coğrafi bakımdan sınır koymuştur. Her ne kadar Türkiye 1967 protokolüne taraf olması açısından getirmiş olduğu sınırlamayı kaldırmışsa da söz konusu sınırlama yasal anlamda sürmektedir. Türkiye söz konusu sınırlama ile birlikte sadece Avrupa ülkelerinden bir takım etnik, düşünce yapısı ve siyasi nedenlerden kaynaklı olarak iltica talebinde bulunan kişilere mülteci statüsünü sağlamaktadır. Diğer taraftan Avrupa ülkeleri dışından gelenler için BMMYK ile birlikte incelenmekte mülteci statüsü verilebilecek olanlar üçüncü ülkelere gönderimi yapılmaktadır.

Buna rağmen söz konusu pozisyonun Suriyeli sığınmacılar üzerinde rahat bir şekilde davranışlara sebebiyet verebilecektir. Her ne kadar söz konusu kişilere mültecilere verilen haklar verilmese de bu konuda ilgili merciler "mülteci" terimini kullanmaktan çekinmemektedirler.⁵⁹

Mülteci kavramı, YUKK'ta Madde 61(1) "*Avrupa Ülkeleri'nde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir*" şeklinde tanımlanmıştır.⁶⁰

⁵⁸ Tavukçu, a.g.e., s.19.

⁵⁹ Ahmet Salih Uzun, *Mülteci Hukuku: Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Hukuki Durumu ve Geleceği*, Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2015 s.3.

⁶⁰ YUKK, 2013 Madde 61/1

YUKK'un 62. (1) maddesinde düzenlenmiş olan şartlı mülteci tanımı;

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.” şeklinde tanımlanmaktadır.⁶¹

Konu hakkında ilgili maddeye *“Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalmalarına izin verilirler.”* ibaresi eklenmiştir. Mülteci olabilmek için yeterli şartlara haiz olsalar bile Avrupa ülkelerinden gelmemiş olmasından kaynaklı olarak mültecilik statüsünü elde edemeyen kişilere YUKK gereğince Türkiye’den başka bir ülkeye gönderileceği zamana kadar geçici bir koruma imkânı verilmektedir.⁶²

1.3.2. Türkiye’de Geçici Koruma Kavramı

Türkiye’nin taraf olduğu 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’ne göre Türkiye coğrafi sınırlamadan kaynaklı olarak Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelerden gelen kişilere mülteci statüsü vermediğinden söz konusu kişiler için yeni bir statü oluşturma gereği hissettiğinden geçici koruma statüsü meydana gelmiştir.

Ülkemize yapılan bireysel amaçlı koruma taleplerinin değerlendirilmesinin imkânı olamayan fakat ülkelerinden toplu bir şekilde ülkemize gelmiş kişilere YUKK'nin 91. maddesine istinaden geçici koruma statüsü verilmektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliği, 6458 sayılı YUKK'nin 91. Maddesine istinaden 22 Ekim 2014 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Geçici koruma kavramı da söz konusu Yönetmelik’te oluşturulan koruma rejiminin adı olmuştur.⁶³

Suriyeli göçmenler Türkiye’deki mevzuat gereğince mülteci ve sığınmacı statüsünü elde edememektedirler. Bu çerçevede Suriyelilerin ülke içerisindeki statülerinin belirlenebilmesi amacıyla onların durumlarının belli bir tanıma sokulması

⁶¹ YUKK, 2013 Madde 62/1

⁶² Sercan Reçber, “Hayatın Yok Yerindekiler: Mülteciler ve Sığınmacılar”, **VI. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu**, Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası Yayını: 119, İstanbul, 2014, s. 255-256.

⁶³ Suriye’den Gelen Sığınmacılar İçin Türkiye’de Geçici Koruma, 2017, <http://www.mhd.org.tr/images/yayinlar/MHM-1.pdf> (Erişim Tarihi: 04 12 2019).

gerekmektedir. Suriyeliler için Türkiye'ye geldiklerinden bu zamana kadar "misafir" teriminden faydalanılmıştır. Fakat kullanılan söz konusu terimin yasal çerçevede herhangi bir ifade şekli yer almamaktadır. Suriye'deki savaşın uzun sürmesinden kaynaklı olarak Suriyelileri Türkiye'de kalma süreleri beklenenden daha uzun olması nedeniyle bu kişilerin misafir durumunda bulunmadıkları açıkça ortadadır. Suriyeliler Türkiye'ye geldikleri ilk dönemlerde sığınmacı kapsamında değerlendirilirken daha sonraları toplu bir akın ortaya çıkması Türkiye'yi söz konusu kişiler açısından geniş kapsamlı yeni bir sınıflandırma yapmaya zorlamıştır. Toplu bir şekilde gelen göç akını için mülteci veya sığınmacı kavramlarından herhangi bir tanesinin kullanılması imkansız olmaktadır. Toplu bir göç ile ifade edilen belli bir ülkeye gelen kişilerin tamamının ortak bir ülkeden geliyor olmaları ve aynı ülkeye göç ediyor olmalarıdır. Dolayısıyla Suriyelilerin göç şekli de kitlesel bir göçü ifade etmektedir.⁶⁴ Geçici koruma statüsü, devletlerin aniden gelişen bir kitlesel göç ile karşılaştıklarında meydana gelen kritik süreci iyi bir şekilde idare edebilmek için önemli bir kavram haline gelmiştir. Nitekim Suriyeli göçmenlerin durumunda da söz konusu kavramın kullanılması olağan olmuştur.⁶⁵

Türkiye hükümeti sınırı geçen Suriyelileri mülteci olarak kabul etmeyip onlara sadece geçici koruma statüsü vermektedir. Türkiye tarafından geliştirilmiş olan bu politika Suriyelilerin geçici koruma statüsü bitene değin devam edecek olup onlara mülteci statüsünün verilmeyeceği anlamını taşımaktadır. Geçici koruma statüsünde bulunan kişilerin söz konusu statü gereğince kanunlara uymak, belirlenen yerlerde ikamet etmek ve yine belirlenen süreler içerisinde durumlarında meydana gelen değişiklikleri yasalar çerçevesinde ilgili birimlere bildirimlerini yapmak gibi görevleri mevcuttur. Söz konusu görevleri yerine getirmeyenler hakkında gerekli yasal işlemler yapılır. Yapılan uyarılara rağmen yapması gerekli görevlerden kaçınanlara ise kendilerine tanınmış olan haklarda sınırlamalara gidilmektedir.

---

⁶⁴ Çiğner, a.g.e., s.62.

⁶⁵ A. Çağlar Deniz vd., *Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı Antep-Kilis Çevresi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul , 2016, s. 24.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA VE TÜRK HUKUKUNDA İLTİCA

2.1. ULUSLARARASI HUKUKTA İLTİCA

2.1.1. Uluslararası Hukukta İlticaya İlişkin Düzenlemeler

Mülteci hukukunun tarihi, diğer hukuk dallarına kıyasla çok eski değildir ve yaklaşık yüz yıl öncesine dayanmaktadır. Mülteci yasasının tarihi Birinci Dünya Savaşı'na dayanmaktadır.⁶⁶ Bu savaştan önce bir mülteci sorunu olmasına rağmen, mültecilerin haklarını koruyacak uluslararası bir düzenleme yoktu. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, ülkeler kendi vatandaşlarını, yabancıları ve vatandaş tanımlamasına girmeyen insanların birçoğunu, milliyetçik akımlarının da etkisi ile sınır dışı etmişlerdir. Mülteci yasası ile çizilen sınırlar ve çizilen bu sınırları koruma arzusu ile yerlerinden edilmiş insanları koruma ihtiyacı doğmuştur. Ülkeler hem sınırları korumak hem de mülteci tanımına giren insanların haklarını korumak için gereken ihtiyaca cevap verebilmek adına ilticaya ilişkin düzenlemeler yapmıştır.⁶⁷

Mültecilerin korunmasına yönelik ilk adımlar Milletler Cemiyeti tarafından atılmıştır. Aslı değerlendirildiğinde mültecilik sorununun doğma sebebi Milletler Cemiyetinde yer alan devletlerdir. Çünkü bu devletlerin düşünce ve fiillerinden dolayı insanlar mülteci durumuna düşmüş, bu devletler de kendi sınırlarını ve öz uluslarını korumak adına Milletler Cemiyeti'nin üstünden kendi amaçlarına doğru adım atmışlardır ki bu durum Cemiyetin sözleşmesinde aşağıdaki şekilde belirtilmiştir;

“Uluslararası işbirliğini geliştirmek ve uluslararası barışı ve güvenliği sağlamak için, savaşa başvurmamak konusunda birtakım yükümlülükler kabul etmek, gizlilikten uzak, adaletli ve onurlu uluslararası ilişkiler sürdürmek, Hükümetlerce, bundan böyle eylemsel davranış kuralı kabul edilen uluslararası hukuk kurallarına kesinlikle uymak, örgütlenmiş halkların karşılıklı ilişkilerinde adaleti korumak ve antlaşmalardan doğan bütün yükümlülüklerle titizlikle saygı göstermek gerektiğini göz önünde tutmak...”⁶⁸

⁶⁶ Gilbert Jaeger, "On the history of the International Protection of Refugees", *International Review of Red Cross*, 2001, Cilt: 83, s. 841.

⁶⁷ Jaeger, a.g.e., s.89.

⁶⁸ Erdem Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku Birleşmiş Milletler Sistemi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2015, s. 170.

1921 yılında, Milletler Cemiyetince Milletler Cemiyeti Sığınmacılar Yüksek Komiserliğine Fridtjof Nansen getirilmiştir.⁶⁹ 1922 yılında, Nansen'in ferdî müdahalesi ve bu noktada gösterdiği gayret cemiyete dahil bulunan hükümetlerle gerçekleştirdiği görüşmeleri sonucu, Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu'nda mülteci tanımı içerisine giren kişiler için uluslararası statüde geçerliliği olan Nansen Pasaportu düzenlenmiş ve bu kişilere verilmiştir.⁷⁰1926'da yapılan bir dizi düzenleme ile Ermeni ve Rus mülteciler tespit edilmiş ve statü ve haklarında yapılan bu düzenlemeler ile literatüre mültecilerin tanımını ilk kez dâhil edilmiştir ki bu nedenlerden dolayı ilgili belge büyük önem taşımaktadır.⁷¹

Nansen'in vefatı üzerine, 1930 yılında Milletler Cemiyeti ona ithafen ve alana sunduğu katkıları onurlandırmak niyetiyle bünyesinde, Nansen Uluslararası Mülteciler Ofisi adlı bir organ kurulmuştur.⁷² 1933 yılında bu alanda, "Mültecilerin Uluslararası Statüsü" cemiyetçe kabul edilmiştir. Bu Statü, BM tarafından hazırlanan, "1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi"nin temeli niteliği taşımaktadır. Mülteci hakları kapsamında yaşanan bir başka gelişme 1938 yılında olmuştur. Bu tarih Almanya'da Nazilerin baskı ve zulmünden kaçmak zorunda kalan insanların mülteci durumuna düştüğü tarihtir. "Almanya'dan Gelen Sığınmacıların Statüsü" adlı uluslararası hukukî statü taşıyan belge ile de vatanlarından edilmiş kişiler için sınırlı sayıda koruma sağlanmıştır.⁷³Yine de bu çalışmaya çok az sayıda devlet taraf olmuş olduğundan mülteci sorununa kapsamlı bir biçimde eğilen bir çalışma atfı yapmak doğru olmaz.

1943'te düzenlenen Bermuda Konferansı ve 1947 yılında Birleşmiş Milletler Uluslararası Mülteci Örgütünün kurulması II. Dünya savaşı sonrasında mültecilerin korunması ile ilgili atılan ilk ve önemli adımlar olarak değerlendirilebilir. Ancak bu yine de bahsi geçen örgüt ve alana yönelik çalışmalar uluslararası kapsam bakımından Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), dışladığı ve sadece Batı Bloku'nun sorunlarına eğilme arzusunda olduğundan yeterli görülmemekte ve eleştirilmektedir.⁷⁴Ayrıca, "Alman etnik kökeninden olanlarla ilgilenilemeyeceği"

---

⁶⁹ Isabel Kaprielian-Churchill, "Rejecting "Misfits:" Canada and the Nansen Passport", *International Migration Review*, 1994, Cilt: 28, No: 2, s. 281.

⁷⁰ Churchill, a.g.e., s.281

⁷¹ Andreas Zimmerman, *The 1951 Convention Relating To The Status Of Refugees And Its 1967 Protocol*, Oxford Commentary, İngiltere, 2011, s. 9.

⁷² Zimmerman, a.g.e., s. 9.

⁷³ Bülent Çiçekli, Göç Terimleri Sözlüğü, Uluslararası Göç Örgütü, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf, (Erişim Tarihi: 27.10.2019).

⁷⁴ Denk, a.g.e., s. 170.

hükmü barındırmakta bu yönüyle demokratik, insanî ve vicdanî yönden sakıncalar taşımakta eleştirilere ve tartışmalara açık görünüm sergilemektedir ki haklı olarak da kısa bir süre sonra örgüt dağıtılmıştır.⁷⁵

İlk adımların ve mülteci sorununa eğilme amacı taşıyan çabaların sonunda 14 Aralık 1950 tarihinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) kurulmuştur. BMMYK sürekliliğe sahip bir organ olarak kurulmuş, üye devletler bu konuda mutabık kalmıştır. BMMYK' yürüttüğü öncül görev amacı mülteci ve sığınmacı durumuna düşmüş kimseleri başvuru yaptıkları ülkelerde tutmak, uluslararası hukuk kapsamında korunmalarını sağlamaktır.

10 Aralık 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi mülteci sorununun dönüm noktasıdır. Bu tarih sonrası yapılan çalışmalar ilgili literatür uyarınca değinilmesi zaruri ifadeler bulunmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) (1948) madde 14 şöyledir: *“Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.”* Bu ifade çıkışlı olmak üzere Birleşmiş Milletler nezdinde ve önderliğinde mülteci statüsü taşıyan, sığınmacı sınıflandırmasına giren kimselerin uluslararası hukuk kapsamında korunmasını sağlamak üzere birçok çalışma yapılmış, uluslararası aktler imzalanmıştır. İlgili aktler ve bu sözleşmelerde bahsi bulunan mülteci tanımlarına çalışmanın devamında değinilecektir.

2.1.1.1. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (1951 Cenevre Sözleşmesi)

I. Dünya Savaşı sonuçları itibari ile o zaman dilimine kadar görülmüş en korkunç savaştır ve dünya geneline etki eden boyutta birçok insanı mülteci duruma sokmuştur. Savaş sonrasında yapılan antlaşmalarda sınır değişiklikleri, nüfus mübadeleleri yaşanmış, ilk defa mülteci kavramı doğmuş ve de uluslararası bir sorun görünümü kazanmıştır. Bu dönem uluslararası camianın zayıf olduğu ve diplomasinin aksak yürüdüğü bir dönemdir. Bu nedenle sorunu giderme adına faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlar yetersiz kalmışlardır. Hele II. Dünya Savaşı sonrasında otoriteler tarafından iddia edilen 40 milyon insan hayatlarını devam ettirmek için güvenli yerlere ulaşabilmek, zorunlu olarak yollara düşmek ve mülteci olmak zorunda kalmıştır. Bu yaşanan olaylar kapsamında BM eylemde bulunmak gereği hissetmiştir⁷⁶

⁷⁵ Denk, a.g.e., s. 170.

⁷⁶ Mehmet Özcan, **AB Sığınma Hukuku (Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı)**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara, 2005, s.1.

Yukarıda bahsi geçen komite kurulmuş, organın yaptığı çalışmalar sonucunda, 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre’de imzalanmış ve 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiş olan, mültecilerin hukuki durumuna ilişkin çatı görevi gören 1951 Cenevre Sözleşmesi doğmuştur.⁷⁷Türkiye belirtilen bu sözleşmeyi 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalamış ve 29 Ağustos 1961 tarihinde onaylanmıştır. Sözleşmenin içeriğinde genişletme yapan 1967 tarihli New York Protokolü’ne de katılmış, ancak Türkiye sözleşmeye taraf olurken, coğrafi sınırlama şerhi koymuş ve bu sınırlamayı da günümüze kadar korumuştur. Mülteciliğin mülteciliği alt, üst ve temel noktalarda ele alındığı ilk uluslararası anlaşma olan Cenevre Sözleşmesi (1951,1.madde A Fıkra,2.Bend)’ne göre mülteci:

*“...ırkı, dini, milliyeti veya belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasal görüşü nedeniyle zulme uğrayacağı yolunda haklı bir korku taşıyan ve vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve o ülkenin korumasından yararlanamayan veya aynı korku yüzünden yararlanmak istemeyen...”*kimsedir.

Sözleşme taraflara yeni yükümlülükler getireceğinden, daha çok vurgulanan mevcut mülteci tanımıdır. Sözleşme mültecileri tanımlarken kimin mülteci olmayacağını da belirlemiştir. Devletler de bu kapsamda yükümlülüklerini sınırlamak istemişlerdir. Bir başka faktör de 1951’den önceki olaylar için bir mülteci durumu olmasıdır.⁷⁸ Daha sonra imzalanan birçok sözleşme ve protokol aynı zamanda devletler tarafından yapılan farklı tanımların ve yükümlülükleri sınırlı tutma çabasının bir göstergesidir.

2.1.1.2. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 New York Protokolü

Her ne kadar Cenevre Sözleşmesi mültecileri temel alsada zaman içinde bazı değişikliklere ve eklemelere ihtiyaç duyuldu. Mültecilerin tanımında listelenen kriterlere dâhil edilmeyen doğal afetler ve ekonomik koşullar, birçok insanın mülteci olarak görülmemesine sebep olmuştur. Buna ek olarak, tarihi ve coğrafi alanlarda getirilen kısıtlamalar, zamana bağlı yaşanan olayların ve siyasi atmosferin bir sonucu olarak ortaya çıkan yeni mültecilerin varlığı ile bir süre sonra kaldırılmak zorunda kalmıştır. Bu yüzden 1967 yılında BM Cenevre Sözleşmesi’nde birtakım değişiklikler yapmak amacıyla ek bir protokole ihtiyaç duyulmuş, 1967 New York Protokolü isimli uluslararası hukuki nitelik taşıyan bu belge hazırlamış ve muhataplarının imzasına açmıştır.

⁷⁷ Mustafa Tevfik Odman, *Mülteci Hukuku*, A.Ü. SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1995, s.35.

⁷⁸ Odman, a.g.e., s. 36-40.

16 Aralık 1966 tarihinde New York'ta kabul edilen iş bu protokol, 4 Ekim 1967 tarihinde alana hizmet vermek ve sorunlara çözüm bulmak adına yürürlüğe girmiştir.⁷⁹ Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesine ek olarak sahaya giren bu protokolü 1 Ağustos 1968'de imzalamıştır.⁸⁰ Cenevre Sözleşmesi'ni ve 1967 New York Protokolü'nü 142 ülke her ikisini de olmak üzere, sadece 1951 Cenevre Sözleşmesini 145, sadece 1967 New York Protokolünü 146 ülke imzalamıştır. Saint Kitts ,Madagaskar ve Nevis sadece 1951 Cenevre Sözleşmesine; Cape Verde, ABD ve Venezuela ise sadece 1967 New York Protokolüne taraf olarak mutabakata imza atmıştır (UNCHR, 1967).⁸¹

Ayrıca ilgili ek protokol 1951 Cenevre Sözleşmesinde "1 Ocak 1951 öncesi" tabiri ile var olan zaman kısıtlayıcı tanımın değiştirilmesi yeniliğini getirmiş "herkes için" ibaresinin bağlayıcı bir madde olarak eklenmesini sağlamış, "coğrafi sınırlama" gereğine lüzum görmeyerek bu kapsamı ek protokolle yürürlükten çıkarmıştır. Türkiye "coğrafi sınırlama" koşulunun kaldırılmasına çekince beyan etmişler, Türkiye kıta Avrupası'ndan gelenleri mülteci kabul edeceği deklaresinde bulunmuştur.

Cenevre Konvansiyonu ve 1967 New York Protokolü, ülkelerin uygulamalarındaki durumlarını çözmek için zaman ve koşul bağlamında yetersiz görünüm kazanmıştır. Bu sonucun çıkmasında başlıca neden 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin Avrupa'da yaşanan olayları baz alarak oluşturulmuş olması söylenebilir. Sözleşmeden doğan bu açık bölgesel ek protokollerin imzalanmasını zaruri kılmış zaman mefhumu içinde yeni koşullar, bölgelere özgü dinamikler, sorun nezdinde çözümlerle mülteci tanımına, statüsüne ek uygulamalar ve hukuki formüller eşlik etmiştir.

2.1.1.3. 1967 Birleşmiş Milletler Ülkesel Sığınma Bildirisi

14 Aralık 1967'de BM Genel Kurulu tarafından yayınlanan bu bildirin temel amacı 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolünce es verilen konuların yeniden tayinine ve bilhassa sığınmacılar ile ilgili hükümlerine istinaden örtme görevi görmesi mahiyetiyle uygulamaya alınmıştır.⁸² Temelde var olan en önemli özelliği sığınma hakkı ve toplu sığınma durumlarında uluslararası hukuka

⁷⁹ Odman, a.g.e., s. 41.

⁸⁰ Resmi Gazete, Sayı: 12968, Karar Sayısı: 6/10266, 05.08.1968, (Erişim Tarihi: 09.11.2019).

⁸¹ UNHCR, *States Parties to the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and the 1967 Protocol*, <http://www.unhcr.org/protection/basic/3b73b0d63/states-parties-1951convention-its-1967-protocol.html>, (Erişim Tarihi: 12.03.2020).

⁸² UNHCR, *Collection of International Instruments and Legal Texts Concerning Refugees and Others of Concern to UNHCR*, United Nations Publications, 2007, s.49.

dayanan bazı ilkeler ortaya koymak şeklindedir.⁸³İHEB'nin 14. Maddesinde açıklananlara istinaden, sığınmacılar özelinde ilkeler ortaya konmuştur. Alan ilgisindeki önceki uluslararası hukuki nitelik taşıyan belgelerin ve mutabakatların konusu mülteci tanımları doğrultusunda ve hatta özelinde kalmış iken yürürlüğe alınan iş bu belgede İHEB çıkış kapsamından hareketle sığınmacılar ve sığınma hakkı üzerinde durulmuştur. Bu ilkeler, devletler için bağlayıcı kapsamda olmayıp tavsiye karar niteliği taşımıştır.⁸⁴Uluslararası düzenlemeleri ihlal etmemesi koşuluyla, bu belgenin belirlediği ilkeler aşağıda doğrudan açıklanmıştır:⁸⁵

“...Bir devletin, egemenliğini kullanarak, sömürgeciliğe karşı mücadele edenler dâhil olmak üzere, İHEB'in 14. maddesi kapsamında olan insanlara tanınan sığınma hakkı, tüm öteki devletlerce saygı görecektir. Sığınma olanağından yararlanma hakkı, bir savaş suçu, barışa karşı bir suç veya insanlığa karşı bir suç gibi uluslararası metinlerde tanımlanan suçları işlediğine dair kuvvetli emareler olan kişilerce ileri sürülemez. Sığınma hakkı tanımaya ilişkin koşullar, sığınma hakkı tanıyan devlet tarafından belirlenecektir. Sığınma, tanıma veya tanımaya devam etme konularında bir devlet güçlülüklerle karşılaşırsa, devletler teker teker veya birlik olarak veya BM aracılığıyla uluslararası dayanışma ruhu içinde bu devletin yükünü azaltmak için gerekli tedbirleri alacaklardır. Birinci maddede sözü edilen hiçbir kimse sınırda reddedilme veya sığınmak istediği toprağa daha önce girmiş ise sınır dışı edilme veya aranmakta olduğu ülkeye zorla döndürülme gibi tedbirlerle karşı karşıya getirilmeyecektir. Bu ilkeye ancak ulusal birliğin söz konusu olması veya kitleler halinde sığınma olduğu zaman ülkenin nüfusunun korunması gibi olağanüstü hallerde ayrıcalık yapılabilir. Sığınma hakkı tanıyan devletler sığınma hakkı elde etmiş kişilerin BM'in amaç ve ilkelerine aykırı etkinlikte bulunmasına izin vermeyecektir...”

2.1.1.4. 1969 Afrika Birliği Örgütsel Sözleşmesi

1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolü yürürlüğe girdiği dönem sonrası, uluslararası arenada ve özellikle Afrika kıtasında hareketli siyasal dönüşümler yaşanmıştır. Afrika teoride sömürge ve manda yönetimlerinde sıyrılma eğiliminde ve bağlantısızlar bloğu nezdinde yeni bir kurgu sürecine girmiştir. Bu durum devletlerin bağımsızlıklarını kazanma mücadelelerini ve akabinde konjonktürel ortamda pek çok çatışmanın yaşanmasına neden olmuştur.Ortaya çıkan bu genel tablo Afrika'nın pek çok yerinde kamu düzeninin bozulmasına ve güvenli yaşam

⁸³ Odman, a.g.e., s. 56

⁸⁴ Özcan, a.g.e., s.17-18

⁸⁵ UNHCR, a.g.e., 2007, s.49-50

koşullarının ortandan kaybolmasına neden olmuştur. Bu ölçekte yaşanan hadiseler ise Afrika özelinde nüfusu hareketlendirmiş, mülteci statüsüne ve sığınmacı durumuna düşen kitlelerin var olmasına neden olmuştur.

Yaşanan bu durumdan etkilenen kıtada 1967 Birleşmiş Milletler Ülkesel Sığınma Bildirgesinden, 1967 New York Protokolünden ve 1951 Cenevre Sözleşmesinden kaynaklı, özellikle de mülteci tanımındaki coğrafi sınırlamaların kaldırılması ve diğer sınırlamalar nedeniyle, yürürlükteki sözleşme, protokol ve belgeler Afrika insanının ihtiyaçlarına gerçekçi çözümler üretememiş, sorunlar tam anlamıyla çözümlenememiştir.⁸⁶ Bu durum Afrika'daki mülteci sorunlarını düzenleyen ek bir sözleşme ile yani 1969 Afrika Birliği Örgütü (ABÖ) Sözleşmesi ile çözümlenmeye çalışılmış ve mültecilik ölçütleri ilgili sözleşmenin mutabakat metni ile değiştirilmiştir.

Sözleşme; dış saldırı, işgal, dış devletin egemenliği, ülkenin tamamında veya bir kısmında kamu düzeninin bozulması, iltica, doğal afet gibi durumlardan dolayı yerlerinden edilmiş kişileri kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.⁸⁷ 1969 Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi 20 Haziran 1974'te yürürlüğe girmiş ve sözleşme aşağıda yer alan mülteci tanımını getirmiştir ki şöyledir⁸⁸:

"Bu Sözleşme'nin amaçları çerçevesinde, "mülteci" terimi, ırk, din, milliyet, siyasi inanç veya belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti yüzünden zulüm veya haklı bir temele dayanan zulme uğrama korkusu nedeniyle, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve, söz konusu ülkenin korumasından yararlanamayan veya korkusu nedeniyle yararlanmak istemeyen, veya, vatandaşlığı olmayan ve bu tür olaylar sonucu daha önce ikamet ettiği ülkenin dışına çıkmış olup, söz konusu ülkeye geri dönemeyen, veya korkusu nedeniyle dönmek istemeyen kişi anlamına gelecektir. "Mülteci" terimi aynı zamanda, kendi mense ülkesinin ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde, dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle, mense ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülke dışında bir başka yerde sığınma aramak için daimi ikamet ettiği yeri terk etmeye zorlanan herkes için geçerli olacaktır."

Bu sözleşme, kapsam olarak yasal bağlayıcılık taşıyan aynı zamanda bölgesel nitelikli tek uluslararası mutabakat metni sayılması ile beraber bu bağlamda ana

---

⁸⁶ Eduardo Arboleda, "Refugee Definition in Africa and Latin America: The Lessons of Pragmatism", *International Journal of Refugee Law*, 1991, Cilt:3, Sayı:2, s.190.

⁸⁷ Odman, a.g.e., s.50.

⁸⁸ ABÖ Sözleşmesi, 1969, 1. Madde, Fıkralar 1 ve 2.

sözleşmeye yer verilen coğrafi ve tarihsel sınırlamalar bağlamının tekrardan girmesini sağlamıştır.⁸⁹

2.1.1.5. Cartagena Mülteciler Bildirisi

1969 Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesine benzer biçimde coğrafi sınırlandırmalar taşıyan ve bölgesel temelli bir mutabakat görünümüne sahip olan Cartagena Mülteciler Bildirisi, Orta Amerika ülkelerinde yetmiş ve seksenli yıllarda yaşanan siyasi şiddet olayları, insan hakları ihlallerinin minvalinde doğan mülteci ve sığınmacı sorunlarına gereken çözüm ihtiyacını karşılamak maksadı ile 1984 yılında akademik çevreler, hukukçular, toplum önderleri ve Güney Amerikalı hükümet temsilcilerinin katılımı ile Kolombiya'nın Cartagena bölgesel ölçekli çalışmalar sonucunda uzlaşmaya varılmış ve tüm coğrafi literatürde Latin Amerika Bölgesi olarak tarif edilen tüm ülkeleri kapsayacak biçimde hazırlanmış bir bildirdir.⁹⁰

Cenevre Konvansiyonu'ndaki mülteci tanımına ek olarak, 1969 Afrika Birliği Örgütü Konvansiyonu'na temellendirilmiş kriterlerde mülteci kavramına farklı unsurlar eklemiştir. Bu bildiri, Latin Amerika bağlamında mülteci grupları ile karşılaşan ve durumu bir sorun, cefa olarak niteleyen ülkelere rehberlik edecek muhteviyattadır, bu özelliği ile bu belge ilk olma niteliği taşımaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin ve 1967 New York Protokolü'nün mülteci kavramı öğelerini ve ek ilavelerini içermekle birlikte yeni bir boyut olarak⁹¹:

“... mülteci tanımı ya da kavramı, 1951 Sözleşmesinin ve 1967 Protokolünün öğelerini içerdiği gibi, bunun yanı sıra, yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakkı ihlalleri, ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri, ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkelerinden kaçan kişileri de kapsayacaktır”, tanımını literatüre kazandırmıştır.

Cartagena Bildirgesi, bireylerin, grupların veya kişilerin vatandaşı oldukları kendi ülkelerindeki nesnel konumlarının dikkatle değerlendirilmesini istemiştir. Sadece bir bildiri olması nedeniyle tavsiye görünümü taşıyan Cartagena Bildirisi'nin devletler üzerinde bağlayıcılığı yoktur. Yine de ilgili devletlerin iç mevzuat hukukunda etkili değişimlere neden olmuştur. Uluslararası hukuki niteliği olan belgede ifadesi

---

⁸⁹ Özcan, a.g.e., s.19

⁹⁰ UNHCR (1984), Cartagena Sözleşmesi, <http://www.unhcr.org/aboutus/background/45dc19084/cartagena-declaration-refugees-adopted-colloquiuminternationalprotection.html> (Erişim Tarihi: 12.03.2020)

⁹¹ UNHCR, a.g.e., 1984, s.38.

bulunan mülteci kavramı Latin Amerika'daki birçok mültecinin korunmasında ve dolayısıyla insan haklarının gelişmesi adına çok etkili ve yararlı niteliktedir.⁹²

2.1.1.6. 1994 Arap Sözleşmesi

1994 Arap Sözleşmesi'nde önceki belgelerin kapsam yetersizliği ve özel duruma çözüm getirememesi sebebiyle, 27 Mart 1994'te, Arap Ülkeleri Birliği Konseyi'nin kabulü ile hazırlanmıştır. Arap Devletleri'nde mültecilerin statik durumunu düzenleyen 1994 Arap Sözleşmesi, Arap Ülkeleri Birliği Konseyi'ne üye ülkelerde cereyan eden iltica hareketlerine yönelik tasarlanmıştır. Bölgesel ölçekte sınırlı bir mülteci sözleşmesidir.⁹³

Bu doğrultuda sözleşmeye has mülteci olgusuna getirilen ilave tanım⁹⁴:

“1. Vatandaşı olduğu ülke veya bir vatandaşlığa sahip değilse sürekli ikamet ettiği ülkenin dışında bulunan, ırkı, dini, etnik kökeni, milliyeti veya belirli bir toplumsal gruba aidiyeti, veya siyasi fikirleri nedeniyle zulüm görmekten haklı nedenlere dayalı bir korku duyan ve ülkesinde korunma arayamayan veya ülkesine geri dönemeyen, veya korkusu nedeniyle koruma aramak veya dönmek istemeyen herhangi bir kimse.

2. Ülkesine yönelik savaş, işgal veya yabancı denetimi, veya ülkenin bütününde veya bir bölümünde kamu düzeninin ciddi biçimde bozulmasıyla sonuçlanan doğal afet veya yıkıcı olayların meydana gelmesi nedenleriyle, menşe ülke, yer ve daimi ikameti dışında bir ülkede sığınma aramak zorunda kalan herhangi bir kimse.” şeklinde olup Arap coğrafyasına spesifik bir mülteci profili ile yaklaşmıştır.

Bu ek sözleşmenin “etnik” ve “kamu düzeninin bozulmasına neden olan doğal afet” gibi ifadelerinden ötürü Cenevre Sözleşmesi bağlamında daha geniş bir tanımlamaya ve alanın kapsamlı tutulmasına çalışıldığı da söylenebilir.

2.2. TÜRKİYE’NİN İLTİCA HUKUKU

Türkiye kuruluşunun ilk dönemlerinden itibaren göç olgusu ile karşılaşmış, ülkemizde geçmişten günümüze kadar belirli dönemlerde farklı yön ve coğrafyalardan uzun süreli nüfus hareketleri yaşanmıştır. Dolayısıyla, göç ve bağlamında mültecilik, sığınmacılık ve iltica sorununu iki tarihsel döneme ayırarak incelemek uygun olacaktır. Bu dönemler Cumhuriyet dönemi ve Osmanlı Devleti dönemi olarak adlandırılabilir. Cumhuriyet döneminde yaşanan göç hareketi de kendi içerisinde Soğuk Savaş

⁹² Çiğdem Altınışık ve Mehmet Ş. Yıldırım, *Mülteci Haklarının Korunması*, Ankara Barosu Yayınları, Ankara, 2002, s.9.

⁹³ Odman, a.g.e., s.89.

⁹⁴ Arap Ülkelerinde Mültecilerin Durumunu Düzenleyen Sözleşme, 1994, www.madde14.org

dönemi ve sonrası olmak üzere iki farklı zaman dilimi kapsamında değerlendirilebilir. Ülkemiz Türkiye'nin iltica hukukunda yaşadığı en kaotik dönem ve anlayışında pek çok farklılığa neden olan durum Suriyeli mültecilerin gelmeye başladığı tarih olan 2011 yılında yaşanmıştır. Bu dönem soğuk savaş sonrası göç olgusunu incelerken üçüncü bir dönem olarak eklenebilir.

Anadolu coğrafyası tarihsel bağlamda değerlendirildiğinde İlk Çağ ve hatta daha öncesinde bile sürekli göçe maruz kalan topraklar olmuştur. Daha sonrasında Roma, Bizans, Selçuklu Devleti, Anadolu Selçuklu, Beylikler Dönemi ve Osmanlı İmparatorluğu gibi büyük devletlere ev sahipliği yapmış olan, günümüzde Türkiye Cumhuriyeti sınırları üzerinde kurulu bu coğrafya, bahsi geçtiği gibi sürekli göç hareketlerine mülteci ve sığınmacılara maruz kalmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde ve daha öncesinde özellikle de Dandanakan ve Malazgirt savaşlarından sonra Anadolu coğrafyasına yoğun olarak Türk göçü gelmiş, göçe maruz kalan bu topraklara da birçok insan tarihin devamındaki safhalarda kitleler göç etmeye devam etmiştir. I. Dünya Savaşı'nın sonunda İmparatorluğun yıkılmasıyla, pek çok Türk ve Müslüman, Anadolu coğrafyasına göç etmiştir. Ayrıca diğer etnik ve dini kökten olan Osmanlı tebaası da halihazırda var olan ya da yeni kurulmuş olan ülkelere göç etmiştir.

Osmanlı topraklarının bir bölümünü oluşturan Anadolu ve çevresinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti, jeostratejik konumu itibariyle Asya- Avrasya arasında bir geçiş yolu olmuş, genel olarak köprü konumunda olması ile göç yolları üzerinde bulunan bir ülke görünümü kazanmıştır. II. Dünya savaşı öncesi bilhassa Almanya'dan gelen beyin göçü sayılabilecek akademik çevreler, Bulgaristan'da Todor Hristov Jivkov döneminin baskıcı politikalarından dolayı yaşanan göçler, Yunanistan ile etabli kapsamında yaşanan mübadele ve hatta Avrupa ülkeleri dışındaki pek çok geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan gerilimlerden dolayı geçiş konumunda bir ülke olmuştur. İdeolojik, etnik, dinî, ekonomik ve siyasi olaylardan dolayı daha iyi bir yaşam isteği veya insan hakları ihlallerine uğrayan insanlar için yaşanabilir bir ülke konumunda bulunmaktadır.

İltica, göç veya yasadışı yollardan ülkemize gelen bu kitleler Avrupa Devletlerine geçmeye çalışmakta eğer bunda başarısız olurlar ise bu durumda, vatandaşı oldukları ülkelere dönmek yerine, Türkiye'de kalmayı tercih etme eğiliminde olmuşlardır.⁹⁵Bu insan grupları için esasında Türkiye sadece transit geçiş değil ikinci hedef ülke konumunu almıştır. Türkiye'nin, bölgede bulunan diğer ülkelere göre daha

---

⁹⁵ Cemal Yalçın, **Göç Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 107.

istikrarlı, güvenli ve daha yüksek bir refah seviyesine sahip olması göçe hedef ülke olmasında önemli bir rol oynamıştır. Bununla birlikte, sadece güvenlik, istikrar ve refah düzeyi gibi faktörlerin yanında, geçmiş ortak kültür, dil, din, akrabalık ilişkileri, toplumun perspektifi, demokrasi ve insan hakları gibi birçok nedenlerde bulunmaktadır.

2.2.1. Türkiye Cumhuriyeti Döneminde İltica Hukuku

Cumhuriyet döneminde yaşanan ilticaların başlangıcı aslında balkan savaşlarına dayandırılabilir. Osmanlı İmparatorluğu, Balkan Savaşı sonrasında Avrupa'daki topraklarını Trakya hariç kaybetmiştir. Yaşanan mağlubiyetlerin ardından sayıları milyonlar ile ifade edilebilecek şekilde Türk-İslam nüfusu yaşadıkları yeri terk ederek, Anadolu'ya doğru bir göç gerçekleştirmek zorunda kalmışlardır. Bu durum sadece Türk-İslam nüfus ile sınırlı değildir aynı zamanda balkanlarda yaşanan sınır değişiklikleri balkanları hareketlendirmiştir. Hatta Balkanlardan Anadolu yönlü yaşanan bu göç dalgası demografik yapıyı lehimize değiştirmiştir. Netice itibari ile bu insanların Anadolu'ya yönelmiş göçleri, kuruluşunun ilk yıllarından itibaren Türkiye Cumhuriyeti'nin de göç olgusuyla tanışmasında hatta göç edenlerin kuruluşunda ciddi önderliğine tanık olmuştur. Bu Balkan merkezli göçler cumhuriyet devrinin neredeyse her on yılında bir yaşanmış, Balkan Türk-İslam nüfusunun sığınacak bir liman olarak ülkemizi görmesi devam etmiştir. Bir geçiş ve bir köprü konumunda görünüm kazanmış bir ülke olan Türkiye, kurulduğu günden itibaren civar ülkelerden gelen göç dalgalarına sadece Balkan yönlü değil Ortadoğu ve Asya yönlüde göç almaktadır. Bunun yaşanan son örneğini de resmi rakamlara göre kitleler halinde gelen 3 milyon 584 bin kişi üzerinde Suriyeli oluşturmuştur⁹⁶.

Türkiye, değişik ülkeler de dâhil olmak üzere farklı coğrafyalardan çok sayıda göçmen ve sığınmacıya kapılarını açmıştır. Türkiye'de görülen nüfus hareketlerinin ilki 1923'te Lozan Antlaşması⁹⁷kapsamında imzalanan "Yunan ve Türk Topuluklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol"⁹⁸TBMM hükümeti ile Yunan hükümeti belirtilen hükümler üzerinde anlaşmaya varmışlardır. İstanbul'daki Rumlar ile Batı Trakya'daki Türkler etabli sayılarak mübadeleden hariç tutulmuş (Lozan Antlaşması, 1923, kısım5, 2. madde, a ve b fıkra) Anadolu'da yaşamakta olan 1.2 milyon Rum ile Yunanistan'da hayatını devam ettirmekte olan yaklaşık olarak400 bin Türk- İslam

⁹⁶ <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler> (Erişim Tarihi: 01.11.2020).

⁹⁷ Lozan Antlaşması (1923), <http://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2019/11/3-Lozan13-357.pdf>, (Erişim Tarihi: 09.10.2019).

⁹⁸ Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanmıştır. Sözleşme ve Protokol m. 2, a ve b: İstanbul Rumları ve Batı Trakya kapsam dışı tutulmuştur.

nüfusu karşılıklı olarak yer değiştirmiş, Türk- İslam nüfusunun içerisinde Türkler, Arnavutlar, Pomaklar, Çerkes gibi İslam nüfus yer almıştır.⁹⁹ Bu dönem içerisinde göçe açık yapısına ve jeostratejik konumuna rağmen bir göç politikası tasarlanmamış olan ülkemiz Türkiye ancak 1950 yılları sonrasında planlanmış bir politikanın gerekliliğine karar vermiştir. Bu plansız dönemde nüfus mübadelesi, iskân politikası kapsamındaki unsurlar göç eyleminin yönetilmesinde kullanılan argümanlardan olmuşlardır.¹⁰⁰

1920'li yıllardan 1930'lu yıllara kadar geçen dönem zarfında kargaşa içerisindeki Balkan coğrafyasından yaklaşık 200 bin Türk ve Pomak Bulgaristan'dan, yaklaşık 117 bin Türk ve Tatar Romanya'dan, yaklaşık 115 bin Türk ve Boşnak Müslüman Yugoslavya'dan Anadolu topraklarına Lozan'ın mübadele hükümlerince 1922-1938 arası dönemde yaklaşık 400 bin kişi Yunanistan'dan, 1923-1945 yılları arasında yaklaşık 800 bin kişi Balkanların muhtelif ülkelerinden 1933-1945 yılları arası dönemde (II. Dünya Savaşı Yılları) Nazi soykırımından kaçan Yahudilerden oluşan (Bilhassa Bilim Adamları) 800 kişinin Türkiye'ye iltica kapsamında sığındığı bir gerçektir. Yine bu dönemde Ortadoğu coğrafyasında İsrail devletinin kurulması ile çok sayıda Yahudi de Türkiye sınırlarından İsrail yönlü göç etmiştir. Nazi işgalinden kaçan yaklaşık 67 bin Yunan, Bulgar ve İtalyan da bir dönemlerini Türkiye'ye sığınarak geçirmiştir.¹⁰¹

Şah rejiminin 1979 yılında İran'da devrilmesinin ve akabinde yaşanan İran-Irak Savaşı (1980-1988) içerisinde Türkmenlerin de olduğu, yaklaşık 1 milyon İran vatandaşının, 1988 Halepçe Katliamı sonrasında 100 bin Irak vatandaşının sığınmacı olarak Türkiye sınırlarından geçmesine neden olmuştur. 1989'da Bulgaristan'dan 345 bin kişi ülkemiz Türkiye'ye geçiş yapmıştır. Körfez Savaşı (İran- Irak, 1991) sırasında ve sonrasında yaklaşık 500 bin kişi Irak'tan ülkemize gelerek sığınmacı olmuştur. Bu insanların birçoğu ülkelere dönse de önemli miktarda kişi ülkemizde yerleşik duruma geçmiş ya da Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmışlardır. 1991-1998 yılları Balkanlarda savaş yıllarıdır. Josip Broz Tito sonrası dağılan Yugoslavya ardında birçok sorun ile enkaza dönmüştür. Sırlar, Boşnaklar ve Hırvatlar arasında yaşanan savaş sonucunda Sırların neden olduğu soykırımdan dolayı kaçan yaklaşık 25.000 Bosnalı, ülkemize sığınmıştır. Bu Boşnak nüfus Dayton Anlaşması sonrasında ülkelere geri dönmüşler, bir kısmı ise ülkemizde yerleşik olmayı

⁹⁹ Cemal Yalçın, *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 107-108.

¹⁰⁰ Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005, s.127.

¹⁰¹ Yücel Acer, *Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi*, Usak Yayınları, Ankara, 2010, s.64-66.

yeğlemiştir.¹⁰²Balkanlardaki kargaşanın bir devamı yine Türk- İslam nüfusun yoğun olduğu Kosova'da yaşanmıştır.1998-1999 yılları arasında Kosova'da meydana gelen savaş ve kanlı katliamlar sonrasında yaklaşık 20 bin kişi ülkemizde sığınmacı durumuna düşmüştür.¹⁰³

1992 Ahıska Türklerinin ülkemize göç etmek zorunda kaldıkları yıldır. Yaklaşık 60 bin Ahıska Türkü ülkemize gelmiştir. 2001 yılında balkanlarda kaos Makedonya ölçeğinde devam etmiş, bilhassa Müslüman Arnavutlar bu çatışma ortamından etkilenmiş ve yaklaşık 10.500 kişilik bir sığınmacı ülkemize gelmiştir. Son olarak bu toprakların gördüğü en büyük göç dalgalarından birisi Nisan 2011'de Suriye'de başlayan olaylar sonrasında ülkemiz Türkiye'ye kitleler halinde gelen ve halen daha gelmeye devam eden Suriyelilerin oluşturduğu göç dalgasıdır. Türkiye bu büyük ölçekli kitlesel göç olayların dışında, küçük sayılarda pek çok sığınma girişimiyle yüz yüze kalmış ve kalmaya devam etmektedir. Bu küçük göçlerin genelini Afganlar, Pakiler, İran içindeki Bahiler ve genel coğrafya anlamında Ortadoğu ve Asya kökenli kitlelerdir.

Ülkemizin göçe müsaitliği ve bir metafor olarak her ortamda köprü konumunda olduğuna yönelik atıfları yukarıdaki açıklamaları haklı çıkarır yöndedir. 2013 yılında Suriyeli sığınmacıların ülkemize göç hareketleri yoğunlaşmış fakat Türkiye bu göç yoğunluğundan önce ilgili yasaları yürürlüğe koymuştur.

Türkiye'nin yürürlükte olan mevcut mevzuatı ve az gelişmiş ülkelerden ülkemize yaşanan göç hareketleri sonrası gelen sığınmacı sayısının artması ile bu konunun yasal çerçevesinin çizilmesini önemli ve yoğun bir gereklilik haline dönüşmüştür. Türkiye'de sığınmacılarla ilgili en kapsamlı ve özel düzenlemeler 1994 "Göç ve İltica Yönetmeliği" ve "İltica ve Göç Mevzuatı: Ulusal Eylem Planı" ile yapıldı. Ayrıca, "Ulusal Eylem Planı" kararlarına göre 2012 yılına kadar İltica ve Yabancılar Taslak Kanunu hazırlanmış ve 2013 yılında "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" çıkarılmıştır. Bunlarla beraber tüm mevzuatı tek çatı altında toplama çabaları sürmektedir.

---

¹⁰² Orhan Deniz, **Uluslararası Göçler ve Türkiye Yansıması**, Çantay Yayınları, İstanbul, 2009, s. 67.

¹⁰³ Kirişçi, a.g.e., s. 76.

2.2.1.1. İskân Kanunu

Türkiye'ye yönelik gerçekleşecek, iltica, göç, mültecilik ve muhacirlik yani kısaca vatandaşlık statüsünde görülmeyen, dış devletlerden gelen kişilere ilişkin hukuki düzenlemenin ilki 1934 yılındaki 2510 sayılı "İskân Kanunu"¹⁰⁴dur. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nden önce düzensiz göç hareketleri sergileyen mülteciler, göçmenler ve sığınmacılara ilişkin maddeler muhteva etmesi açısından uluslararası alanda öncüdür ve bu yönüyle önemlidir.¹⁰⁵

İskan Kanuna göre, madde 3'te mülteciler şu şekilde tanımlanmıştır; *"Türkiye'de yerleşmek maksadıyla olmayıp bir zaruret ilcasile muvakkat oturmak üzere sığınanlar..."* Bu tanıma göre mültecilerin kalıcı göçmenler olmadığı, Türkiye'de konjonktürel eylemler ve zorunluluk arz eden şartlardan dolayı geçici görünümde sığınanlar, kapsamında değerlendirilerek tanımlanmışlardır. Bu tanımın ve kanunun kapsamı ülkemiz Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni kabulü ile beraber geçerliliğini kaybetmiştir. Ayrıca ilgili kanun 2006 yılında kapsam bakımında 5543 sayılı "İskân Kanunu" ile revize edilmiştir. Fakat İskân Kanununun amacı mültecilerle ilgili yeni bir düzenleme, tanım ya da içerik getirmek değildir. Bu kanun, göç yolu ile ülkemiz Türkiye'ye gelen göçmenlerin, sığınmacıların ve mültecilerin nasıl Türk vatandaşlığını kazanacakları konularına eğilmiştir.¹⁰⁶ Yasanın amacı, göçmenlerin, göçebelerin, sığınmacıların, mültecilerin, yerleri kamulaştırılanların, yerleşenlerin hak ve sorumluluklarını belirlemek şeklindedir.¹⁰⁷

İskân Kanunu¹⁰⁸'na göre göçmen tanımına girmek için soy ve kültür bağlamında Türk olmak gerekir ve bu durum şöyle izah edilmiştir:

"Türkiye'de yerleşmek isteyen Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı bulunan kimselerden, Türk uyruklu ve Türkiye'deki birinci veya ikinci derecede bir yakını tarafından referans verilen veya buldukları ülkedeki konsolosluk temsilciliklerimize bizzat müracaat eden ve bu Kanun hükümlerine göre Dışişleri ve İçişleri bakanlıklarınca yapılacak incelemelerden sonra uygun görülerek serbest göçmen vizesi alanlar, Hükümetten hiçbir iskân yardımı istememeleri şartıyla İçişleri Bakanlığınca serbest göçmen olarak kabul edilirler."

¹⁰⁴ Resmi Gazete, 1934, s.2733

¹⁰⁵ Zafer Gören, **Anayasa ve Sorumluluk**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İzmir, 1999, s. 61-66.

¹⁰⁶ Necla Yılmaz, Öztürk, "5543 Sayılı İskân Kanunu Hükümleri Uyarınca Türk Vatandaşlığının Kazanılması", 2007, **TBB Dergisi**, Sayı:68, s.262.

¹⁰⁷ Resmi Gazete, 2006, s.26301 Not: 5543 Sayılı Kanun m. 1'de amaca yer verilmiştir.

¹⁰⁸ 5543 Sayılı İskân Kanunu m. 5.

Şeklinde bir hüküm bulunmakla birlikte herhangi bir mülteci tanımı getirilmemiştir. Dolayısıyla bu kanunun aslında mülteciler için uygulanabilirliği tartışmalıdır. İskân Kanunu'na göre göçmen statüsünde olanların gerekli iş ve işlemlerini prosedürler çerçevesinde yerine getirmelerinin akabinde Bakanlar Kurulu kararıyla ülke vatandaşlığına alınacaklar belirtilmiştir. Ancak buna rağmen Türkiye'ye yönelik göç hareketleri konjonktürel duruma, zaman mefhumuna, uluslararası ilişkiler bağlamına göre değişmiştir. Bu doğrultuda göçmen tanımı ülkemize gelenleri açıklamakta yetersiz kalmıştır. Soy ve kültürel bağ olarak Türk kökenli olmayanların gerçekleştirdiği ülkemizi hedef alan yön ve eylemlere dayalı hareketler daha kapsamlı, zamana uyumlu, farklı olasılıkları hesaba katar mahiyette düzenlemelerin yapılması ihtiyacını doğurmuştur.

2.2.1.2. Pasaport Kanunu

Türk vatandaşlarının ve yabancıların Türkiye'ye girişlerini ve çıkışlarını kontrol etmek ve usulünü açıklamak maksadıyla 5682 sayılı 15.07.1950 tarihli "Pasaport Kanunu" kabul edilmiş ve aynı tarihte yürürlüğe girmiştir.¹⁰⁹İlgili Kanun ülkemize giriş çıkış yapacak yabancıların sınırlardan çıkartılmasını da dâhiline almıştır. 2013'te çıkartılan "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" sonrasında göç, mülteci, sınır dışı edilme muhtevalarını yitirmiştir. Yabancıları ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013)akabinde Pasaport Kanunu'nda yenilikler yapılmış ve birçok madde yürürlükten kaldırılmıştır.

2.2.1.3. Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun

1951 Cenevre Sözleşmesi (1951, 7. madde, 1. fıkra)'ne göre ifade edilen hüküm şöyledir:

"Bu Sözleşme'nin daha uygun hükümler içerdiği durumlar hariç tutulmak koşuluyla, her Taraf Devlet, mültecilere, genel olarak yabancılarla uyguladığı muameleyi uygulayacaktır."

Bu hükmün kapsamında olmayıp yine 1951 Cenevre Sözleşmesi (1951 Cenevre Sözleşmesi,17-21 maddeleri) mülteciler için yaratılmış olanaklardan ayrılmayıp yabancıları kapsamına alacak kriter ve uygulamalar tanımlanmıştır.

Yabancı uyrukluların ülkemiz sınırlarında ikamet ve seyahatlerine yönelik 1950'de "Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun" oluşturulmuş ve yürürlüğe konulmuştur.¹¹⁰ Kanun şekilsel anlamda ve teknik olarak

¹⁰⁹ Resmi Gazete, 1950a, s.7564

¹¹⁰ 15.07.1950 kabul tarihli 5683 Sayılı "Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun"

değerlendirildiğinde mültecilerde yabancı uyruklu olduklarından doğal olarak kanun kapsamındadırlar. Fakat kanunda mülteciler sınıflamasına ilişkin özel hükümler yer almamaktadır.

“Pasaport Kanunu”na dayanarak Türkiye'ye giriş yapan yabancı uyrukluların ülkemizde seyahat ve ikamet hakları bulunmaktadır. Ancak bununla birlikte siyasi nedenlerle ülkemize sığınma talebinde bulunan ve Türkiye'ye sığınmacı statüsünde konumlanan yabancı uyruklular, İçişleri Bakanlığı'nın müsaadesiyle ve çizdiği sınır çerçevesindeki yerlerde ikamet edebileceklerdir. İlgili kanunda bu durum açıklanmıştır.¹¹¹. Bu durumda mülteci ve siyasi nedenden sığınmacılar arasında bir ayırım koymakta ve siyasi sığınmacıları ayrı hükümlerle bağlamaktadır.

2.2.1.4. Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği

“Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği”¹¹² yasal yollardan veyahut kaçak yollardan herhangi birini kullanarak yurda giriş yapan yabancı uyruklular için, ülkemiz dışında bir ülkeye gönderilmek ya da ülkemizde kalmak istemeleri durumuyla ilintilidir. Yani iltica talebi yönünde beyanda bulunan yabancı uyrukluların haklarında yürütülen hukuki işlemler tamamlanıncaya dek geçecek zaman kapsamında yaşamlarını devam ettirici mahiyetteki gıda, barınma, vb. temel ihtiyaçların giderilmesine ilişkin esas ve usulleri belirlemek maksadı ile 1983 yılında çıkarılmış Yönetmelik'tir.

Yönetmelik'e göre, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün önerisi ve İçişleri Bakanının onayı ile ihtiyaç duyulan illerde yabancı uyruklu mülteciler ve sığınmacılar için konukevleri kurulmaktadır (Yönetmelik, 7. madde). Mülteci ve sığınmacıların sosyal statülerini ve uyruklarını dikkate alarak misafirhanelere kabulü ve yerleştirilmesi Bakanlığın onayı ile yapılır.¹¹³ Misafirhaneye kabul edilen sığınmacı ve mültecilere:

“İlticası tetkik edilen mülteci ve sığınmacı sıfatıyla geçici nitelikte bir ikamet tezkeresi verilir Mülteciler geçici bir süre misafirhanelerde barındırılırlar (Yönetmelik, 24. madde)... İşlemleri tamamlanarak vizeleri temin edilen mülteciler gidecekleri ülkeye gönderilmek üzere veya Türkiye'de kalmalarına müsaade edilenler ikamet edecekleri ile gitmek üzere misafirhaneden çıkarılırlar.”¹¹⁴

---

¹¹¹ Resmi Gazete, 1950a, s.756417.

¹¹² Resmi Gazete, 29.04.1983, s.18032.

¹¹³ Yönetmelik, 15. ve 18. Madde.

¹¹⁴ Yönetmelik, 16. Madde.

Bu şekilde, insan hakları açısından göz ardı edilmemesi gereken çok olumlu bir davranış doğmakta insan hakları kapsamındaki olası şikâyetler önlenmeye çalışılmaktadır.

'AB Konseyinin kabul koşullarına dair yönergesinde, devletin sığınmacılara barınak sağlama ve maddi kabul koşullarını yerine getirmeye dair sorumluluğu bulunmaktadır'. Türkiye'de bulunan sığınmacıların konaklamalarına yönelik misafirhanelerin kurulmasıyla, ülkemiz AB'nin kabul şartlarına dair yönergede belirtilen koşulları yerine getirmiş olmaktadır.

2.2.1.5. 1951 Cenevre Sözleşmesinin ve 1967 New York Protokolünün Türk İltica Mevzuatındaki Yeri

Araştırmanın önceki bölümlerinde açıklandığı üzere, Türkiye, uluslararası hukukun ilticaya ilişkin mevzuatının temelini oluşturan 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolü'nü, "*Cenevre'de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna dair Sözleşmenin onaylanması hakkında Kanun*" ile coğrafi sınırlama kriteri koyarak ve Avrupa kaynaklı göçleri ilticaya esas sayacağı ekini yaparak kabul etmiştir.¹¹⁵ 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin ve 1967 New York Protokolü'nün beyanındaki esaslara ve usullere göre yürürlüğe girmiş uluslararası anlaşmalar kapsamında uygulanması için Türkiye'ye ek birtakım yükümlülükler getirilmiştir.

Ülkemizle aynı doğrultuda çekinceler taşıyan diğer ülkelerinde bulunması, söz konusu coğrafi ve tarihi kısıtlama şartının çok sayıda mültecinin 1951 Cenevre Sözleşmesi dışında kalmasına neden olmuştur. Bu noktadan hareketle 1967 New York Protokolü ile hem tarih hem de coğrafi kısıtlama şartı kaldırılmış ve sözleşme çerçevesinde dâhili bulunmayan kişilerin uluslararası korunma imkanlarından faydalanmasının önü açılmıştır. Protokol'e taraf devletler hiçbir tarihi ve coğrafi kısıtlama olmaksızın iltica talebinde bulunan kişilere mülteci statüsü tanıma yükümlülüğü altına girmişlerdir. Ancak Türkiye aynı zamanda 1 Ocak 1951 Protokolü'nden önce meydana gelen olaylar biçimindeki durumu da durdurmaktadır. "Rezervasyon kayıtları ve beyanlar" hükmünden yararlanarak coğrafi kısıtlamayı korumak için kısıtlama oluşturmuştur.

Bu bağlamda ülkemiz Türkiye'nin, Avrupa dışından gelenler dışındaki kimselere mülteci statüsü tanıma yükümlülüğü yoktur. Türkiye'de geçici korumadan

---

¹¹⁵ Resmi Gazete, 1961, s.10898

yararlanan / dış sığınma prosedüründen uzak kalan mültecilerin bu durumda daha fazla hakları olmaksızın bırakılmaları sorunu doğmuştur.

Bu bağlamda 2011 sonrası ülkemize gelen Suriyeliler için durumsal bir değerlendirme ihtiyacı doğmuştur. Açıklamalar nezdinde değerlendirilecek olursa Türkiye Suriye'den gelen kitlelere mülteci statüsü vermekte ve dolayısıyla da mültecilerin sahip olabilecekleri hakları tanımada coğrafi kısıtlama nedeniyle çekimser tavır takınmaktadır. Ayrıca YUKK'un 4. (1) maddesi gereğince *"hiç kimsenin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tâbi tutulacağı ya da ırkı, dini, tâbiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemeyeceği"*¹¹⁶ hakkında gönderme yasağı düzenlenmiştir. Komşu ülke Suriye'de savaşın bitip huzurun tahsis edilmesinden sonra bu grubun ülkelerine dönene kadar kendi sınırlarında "geçici sığınmacı" statüsünde bulunmaları hakkını da tanımıştır.

2.2.1.6. 1994 Yönetmeliği

Türkiye, sorunlu alanlara konum olarak yakınlığı ve sorundan kaçan kitlelerin gidilecekleri menzil ülkelere yakınlığı ile göçmenler için cazip bir ülke olmaktadır. Başta AB ülkeleri olmak üzere genel itibariyle Avrupa ülkelerinin mülteci, göçmen ve sığınmacı kabulüne ilişkin gitgide katı bir tutum kazanan politik tavrı geri kabul anlaşmalarıyla da bu tavrı destekleyen politikalar yürütmektedirler. Türkiye'nin AB tarafından, yasadışı yollarla seyir halinde olan mültecilerin, sığınmacıların ve göçmenlerin Avrupa'ya ulaşmasının önüne geçen ve Avrupa sınırları dışında tutulmalarını sağlayan tampon bir bölge özelliği kazandırma düşüncesini ortaya koymaktadır.¹¹⁷

Türkiye gün geçtikçe, iltica konusundaki büyüme eğilimine yanıt veremeyecek hal almakta ancak iltica konusunda daha ayrıntılı yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulması ile bu duruma ağır bir yük olarak katlanmak zorunda kalmaktadır. Bu minvalde 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokol'ü uyarınca Türkiye'ye veya diğer başka ülkelere iltica etmek suretiyle ikamet izni isteğinde bulunan yabancı uyruklulara ve istekte olabilecek başkaca kitlesel nüfus hareketlerine uygulanacak olan usuller ve esaslarla ilgili görevli kuruluşların oluşturulması amacıyla *"Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep*

¹¹⁶ YUKK Madde 4/1.

¹¹⁷ Elif Özmenek, , "UNHCR in Turkey", *Refuge: Canada's Journal on Refugees*, 19(5), 5461, <http://refuge.journals.yorku.ca/index.php/refuge/article/view/21230/19901>, (Erişim Tarihi: 14.11.2019).

*Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*¹¹⁸ hazırlanarak yürürlüğe sokulmuştur.

Yönetmelik'in çıkarılma gerekçelerinden birisi mülteci tanımı yapmak, bu konulu iş ve işlemlerin İçişleri Bakanlığının koordinesi altında yürütülmesini sağlamaktır. Bağımsızlığın güçlü bir vurgusunu örneklendiren bu Yönetmelik aynı zamanda Türkiye'nin kendi sınırlarını ilgilendiren her konuda karar vermeye hakim gücün sadece kendisi olduğunu tüm dünyaya duyurmayı esas amaç edinmiştir.

Yönetmelik, mülteci ve sığınmacı kavramlarının yanı sıra, savaşan yabancı ordu ve bireysel yabancıların kavramsal tanımlarını da aşağıda belirtilen şekilde yapmaktadır:¹¹⁹

“Mülteci: Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen veya uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı Sığınmacı: Irkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen veya uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı” şeklindedir.

Sığınmacı tanımı ile mülteci tanımını birbirlerinden ayrı kılan nokta yine coğrafi esastır ki “Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle” açıklamasında bu durum vurgulanmıştır. Bu vurgu sayesinde Türkiye Avrupa harici göç eksenli gelenleri mülteci olarak kabul etmemiştir.

2.2.2. AB Uyum Sürecinde İltica Hukuku

1980 yılı sonrası, Türkiye'nin AB üyeliği konusunda hızlı adımlar attığı dönem olmakla birlikte üyelik konusunda aday ülke statüsü kazanmamız 2006 yılında gerçekleşmiştir. AB ile bu denli yakınlaşmamız uyum politikalarına ve hatta mültecilerle ilgili uygulanan politika ve süreçlere etki etmiştir. Türkiye'ye yönelik göç

---

¹¹⁸ Resmi Gazete, 1994, s. 22127.

¹¹⁹ Resmi Gazete, 1994, s.22127, Yönetmelik m. 3.

ve sığınma taleplerindeki artışta bu döneme denk gelmektedir. Bu durum AB'nin Türkiye'den AB'nin kendi normlarına karşın daha hassas olmasını istemesine, uyum çalışmalarını arttırmasını istemesine neden olmuş düzensiz göç ve iltica konularında hassas bir döneme girilmiştir. Türkiye'nin resmî adaylığının açıklanmasının ardından iltica, düzensiz göç, mülteciler ve sığınmacılarla ilgili Türk Mevzuat ve Yönetmeliklerinin AB normlarıyla uyumlu hale getireceği taahhüdünde bulunmuş ve bu doğrultuda 2001 yılında "Katılım Ortaklığı Belgesi" Türkiye ve AB tarafları imzalamıştır. Daha sonra belge 2003, 2006 ve 2008 yıllarında çeşitli değişikliklere uğramış ve AB mevzuatına uygun olarak ulusal bir program hazırlanacağı ifade edilmiştir. Genel olarak Katılım Ortaklığı Belgesi'nde; düzensiz göç kapsamında çalışmalara devam etmek, geri kabul anlaşmasını taraflar arasında müzakere etmek, düzensiz göçü önlemek için AB mevzuatını ve göçle ilgili uygulamaları gerçekleştirmek ve uygulamaları çeşitlendirmek, coğrafi kısıtlamanın kaldırılması için çalışmalar yapmak, mülteci statüsünü belirleme ve mültecilerle ilgili sistemini güçlendirmek, geçici barınma merkezleri ve sosyal destek sorunlarına çözümler bulmak kararlaştırılmıştır.¹²⁰

Türkiye, AB mevzuatına uyum kontrolü altında, göç ve ilticadan sorumlu farklı devlet daireleri ile birlikte bir çatı haline getirilen özel bir görev gücü oluşturmuştur. Genel bir strateji geliştirmek için Türkiye, sınırlar, göç ve iltica alanında üç çalışma grubu oluşturmuş ve bu gruplar çalışmalarına 18.06.2002 tarihinde başlamıştır. "Özel Görev Gücü" çalışmalarının sonunda; Nisan 2003'te "Türkiye'de Dış Sınırların Korunmasına İlişkin Strateji Belgesi (Sınır Strateji Belgesi)", Ekim 2003'te "Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecinde İltica Alanında Yapılması Öngörülen Çalışmalara İlişkin Strateji Belgesi (İltica Strateji Belgesi)" ve "Türkiye'de Göç Yönetimi Eylem Planına Katkı Sağlayacak Strateji Belgesi (Göç Strateji Belgesi)" hazırlanmıştır. Bununla birlikte kısaca Ulusal Program olarak adlandırılan "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar" Temmuz 2003'te yürürlüğe girmiş, 2005 tarihine kadar bu alanda özel bir "İltica Yasası" çıkaracağını taahhüt etmiştir.¹²¹

Ulusal program bağlamında yapılması gerekenler; toplumun farkındalığını arttırmak, personelin konuyla ilgili çalışma ihtiyaçlarını karşılamak ve eğitimlerini tamamlamak, iltica hukukuna ilişkin seminerler düzenlemek, İçişleri Bakanlığı bünyesinde uzmanlaşmış bir kurul oluşturmak, mülteci konukevleri, barınma

¹²⁰ AB Bakanlığı, *Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi*, http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2007.pdf, (18.11.2019).

¹²¹ Kadir Ay vd., *İltica ve Göç Mevzuatı*, Başkent Matbaası, Ankara, 2005, s. 6-7.

merkezleri ve mültecileri kabul için özel merkezlerin kurulması, menşe ülkenin veritabanı sisteminin güçlendirilmesi ve sığınmacılara sunulan sosyal hizmetlerin geliştirilmesi olarak listelenmiş ayrıca eğitim, sağlık, iş ve tercümanlık hizmetleri gibi temel hizmet dalları da program içeriğinde yer almıştır.¹²²

İltica ve göç prosedürleri AB müktesebatına uyumun önemli bir parçası olarak görülmüş, İngiltere ve Danimarka konsorsiyumu ile İltica-Göç Eşleştirme Projesi 8 Mart 2004 tarihinde uyum ve koordinasyon içinde uygulanmaya başlanmıştır. Proje kapsamında "İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı" hazırlanmıştır.¹²³ Nihayetinde, Türkiye tarafından verilen taahhütlerin ardından yabancılar ve iltica üzerine yapılan çalışmalar avize çatısında toplanmış ve AB mevzuatına uyum konusunda hassasiyet göstermiştir. Ancak bu konudaki metinlerin herhangi birindeki coğrafi kısıtlamaların ortadan kaldırılması, Türkiye'de iltica konusunda eleştiri alan önemli konulardan biri olmuştur.

2.2.2.1. Ulusal Eylem Planı

AB'ye aday devletler bakımından AB'ye paralellik arz eden kurumsal bir yapının oluşturulması önemli bir durumdur. Kurumsal oluşumun güç kazanmasına ilişkin olarak Avrupa Komisyonunca sunulan teknik yardımlarsa; temelde iki hafta ile sınırlı kısa süreli TAİEX programlarıyla TAİEX programlarının kurumsal yapılanmaları için sürenin yeterli olmadığı durumlarda daha uzun süreleri içerebilen Twinning (eşleştirme) programlarından oluşur. Twinning sistemi, aday devletlerin uyum sağladığı AB mevzuatının sisteme uygulanması evresinde gereken kurumsal yapının gerçekleştirilmesi adına, üye devletlerin kamu kuruluşlarında görev yapan uzmanların bizzat aday devlette bulunmaları ve alakalı kuruluşta kurumsal yapılanmaya dair müktesebatın hayata geçirilmesine dönük bir projede çalışılması üstüne kurulmuştur. Twinning sisteminin çerçevesinde temin edilen teknik yardım iki yıla ulaşan evreyi kapsamakla beraber, belirtilen süre aday devletin spesifik gereksinimlerine göre tespit edilmektedir.¹²⁴

Twinning (Eşleştirme) Projesi'yle, iltica ve göç konusunda uzman kadroların sahada operasyon yürütebilecek nitelikte olması ve AB'nin oluşturduğu finansal fonlardan yararlanabilecek eylem planının kurgulanmasına destek olmak gayesindedir. Bu projede kapsamlı iş ve işlemlerin neticesinde elde edilen ulaşıların tavsiyeler ve öneriler hali olarak dönüştürülmesi bu tavsiyelerin ulusal eylem planına

---

¹²² Resmi Gazete, 2003, s. 25178

¹²³ Ay vd., a.g.e., s.7-8.

¹²⁴ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, *Twinning Mekanizması ve Türkiye*, 2011, s.8.

uyarlanması için ilgili bakanlıklar, kurum ve kuruluşlardan oluşan bir "İltica- Göç Eylem Planı Görev Gücü" kurulmuş ve bu ekip çalışmalarını 2004 yılında neticelendirerek "Ulusal Eylem Planı" hazırlıklarını tamamlamıştır.¹²⁵

AB müktesebatına uygun olarak, iltica ve göç alanındaki ulusal mevzuatla ilgilenen "Ulusal Eylem Planı" 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Plan kısaca ne yapılması gerektiğini (yasal düzenlemeler, idari yapılanma ve fiziksel altyapı ve yatırımlar, gerekli tedbirler ve önlemler) Türk sığınma mevzuatını ve sistemini AB mevzuatı ve sistemi ile uyumlu hale getirmek. gâyesinde olmuştur. Genel olarak; kurumsal yeniden yapılanma, personel eğitimi, Planda öngörülen projelerin gerçekleştirilmesi, iltica mevzuatının ve politikalarının nasıl şekillendirileceği, entegrasyon, sığınma kararına itiraz şekilleri, geri göndermeme ilkesinin uygulanması, ikincil koruma, mültecilerin eğitimi, sosyal yardım, işgücü piyasasına erişim, sağlık vb. Plan kapsamında sosyal haklardan yararlanma, sınır dışı etme prosedürleri, geri dönme, sosyal algıyı artırma, planın uygulanmasında öngörülen fon kaynakları ve coğrafi kısıtlamanın kaldırılması gibi konular incelenmiştir.¹²⁶

Plan'da, 1994 Yönetmeliğinde mülteci ve sığınmacı kavramları, mülteci ve sığınmacı kavramlarıyla uyumlu olmakla birlikte, bu tanımlara ek olarak, bireysel yabancılar kavramı "tek bir kişi veya ebeveyn ve çocuklardan oluşan bir aile" olarak tanımlanmaktadır.¹²⁷ Ayrıca, yabancılara yönelik önyargıların azaltılması, ikincil koruma ve düzenlemelere dayalı olarak yapılacak insan hakları ihlallerinin önlenmesi, Türkiye'nin iltica ve geri gönderilmeme ilkesine ilişkin hukuki mevzuata dâhil edilmiştir. Türkiye'de yabancıların sınır dışı edilmesine karşı temyiz mahkemelerine başvurabilmelerinin önü açılmış buda çalışmada önemli görülen bir diğer nokta olmuştur.¹²⁸

Son tahlilde hazırlanan ilgili Plan'da, yoğun nüfus hareketliliğine sahne olan Türkiye'nin, AB ile aynı minvalde düzensiz göç, sığınma ve iltica konularının üstesinden tek başına kalkamayacağı da dile getirilmiştir. AB Komisyonu ve protokolü tarafından hazırlanan bir program olan bu konuda gerekli sorumluluk ve yük paylaşımı için fırsat eşitliği sağlamak amacıyla, Türkiye ile fikir birliğine varması uygun görülmüştür.¹²⁹

---

¹²⁵ Güner, a.g.e., s.92.

¹²⁶ Güner, a.g.e., s.42.

¹²⁷ Nuray Ekşi, *Mültecilere ve Sığınmacılara İlişkin Mevzuat*, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2010, s. 96-100.

¹²⁸ İçduygu, a.g.e., s.247

¹²⁹ Acer, a.g.e., s.69

2.2.2.2. Coğrafi Kısıtlamanın Kaldırılması Konusu

Araştırmanın yukarıdaki ilgili başlıklarında değinildiği gibi ülkemiz Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolü'ne taraf olarak imza atmış ancak her iki belgenin coğrafi sınırlarla ilgili hükümlerine şerh koyarak sadece Avrupa'dan gelen göçmenleri mülteci olarak kabul etmiş olacağına dair kısıtlamalar getirmiştir. Avrupa dışı göçmenler mülteci statüsünde değerlendirilmese de geçici koruma kapsamına alınmış, böylece üçüncü ülkelere güvenli geçişlerini hızlandırmak amaçlanmıştır. Bu konseptte AB ülkeleri uyum süreci sonrasında Türkiye'den "coğrafi kısıtlamalarını" kaldırmasını istemişler, müktesebata tam üyelik öncesi bu durumu şartlı düzenleme kapsamına almışlardır.¹³⁰Coğrafi sınırlar kısıtlamasının kaldırılması hususu AB'nin, Türkiye'yi tam üyeliğe dâhil edip etmemesinde vereceği güven koşuluna bağlı olmakla birlikte özellikle ortaya çıkan yük paylaşımları mevzularında, Türkiye'de bulunan Suriyelilere ilişkin olarak AB kendi üzerine binen sorumlulukları yerine getirmediği gibi Türkiye'ye karşı bulunduğu taahhütleri de yerine getirmemiştir.¹³¹Türkiye'yi sorunsal sorumluluk paylaşımı noktasında bir başına bırakacağından ve doğu ile batının seti, bir tampon bölge gibi kullanmak istediğine yönelik haklı bir endişe yaratmaktadır.

Coğrafi sınırlar mevzusu aynı zamanda İnsan hakları konusunda kaldırılacak bir kısıtlama olmasından ve eylem planında kaldırılmasının öngörülmesinden dolayı da; mevcut şartlar altında AB'nin taahhüt ettiği yükümlükleri yerine getiremeyeceğinden, Türkiye için yük paylaşımı bir sorun görünümü kazanacaktır. Bu durum coğrafi sınırlamalara ilişkin yükümlülüklerini yerine getiremez hale sokacak bu da aynı zamanda kronikleşen bir sistem sorunu olarak devam edecektir. Bu durum ise güvensizlik ve şüphe duyulmasına neden olacaktır. Aksi durumda; mevcut halde dahi oldukça fazla külfete katlanan Türkiye'nin, yükü daha elzem boyutlara ulaşacak ve hantallaşacaktır. Yaşanacak olası sığınmacı/mülteci sayısındaki artış ile beraber de bu yükün katlanarak büyüyeceğinden endişe edilmektedir. Türkiye coğrafi kısıtlama engelini kaldırmasa bu engeli bloke eden uygulamalar geliştirmekte bu engeli de bir güvence olarak kanunlarında muhafaza etmektedir. "Geri göndermeme" ilkesine riayet neticesinde kendisine sığınan tüm göçmenleri coğrafi kısıtlama nedeniyle mülteci geçici sığınmacı kabul edip mültecilerin faydalandığı haklardan faydalandırmaktadır. Türkiye'nin milyonlarla ifade edilen Suriyelilere kapılarını açması

¹³⁰ Yücel Acer ve Mahir Gümüş "Türkiye'nin Mülteci Stratejisi ve Coğrafi Kısıtlama", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2005, Cilt:5, Sayı:1, s.67.

¹³¹AB, Avrupa'ya doğru gelen mülteci akınlarının azaltılması karşılığında Türkiye'ye mülteciler için harcanmak üzere 3 milyar Euro'luk maddi yardım sağlanması hususunda anlaşma sağlanmıştır. Fakat anlaşılan yardım akışı sınırlı kalmıştır.

ve bu kimselerin 2011'den beri Türkiye'de barınmaları ve devamında büyük bir mali yükümlülüğe katlanarak bu kitlelerin topraklarında barınmasına izin vermesi yukarıda açıklanan durumu özetler niteliktedir. Nitekim Türkiye coğrafi kısıtlamayı kaldırdığı takdirde yaşayacağı yoğun göçten endişe duymaktadır ki haklılığını 3.5 milyon Suriyeli örneği doğrulamaktadır.

2.2.2.3. 1994 Yönetmeliğini Değiştiren 2006 Yönetmeliği

2006 yılında Türkiye Ulusal Eylem Planı ile önemli bir dönüşüm sürecine girilmesi, 1994 İltica Yönetmeliğinde birtakım yenilemeler yapılmıştır bu yenilemeler şu şekildedir:

“Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında ‘te Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik’ düzenlenmiştir.

Yönetmelik'in 1. maddesi ve 1994 Yönetmeliğinin 4. maddesi sığınma başvurusu “10 günlük” süre ifadesi değiştirilmiş ve yerine, “gecikmeden” ve “makul olan en kısa süre içerisinde” eklemeleri ile revize edilmiş ve gecikmeden mütevellit mağduriyetler sonlandırılmak istenmiştir.¹³²

Yönetmeliğin 2. maddesi ile 1994 Yönetmeliği'nin 5. maddesi b fıkrasına;

“Mülakat yapma veya karar verme yetkisi verilen valiliklerde mülakatı yapmak ve karar vermek üzere personel görevlendirilir.” ibaresi eklenmiş d fıkrası ise “İçişleri Bakanlığı'ndan bir talimat gelinceye kadar yabancı, İçişleri Bakanlığı'nca uygun görülecek bir merkez veya misafirhanede barındırılır veya İçişleri Bakanlığı'nca gösterilecek bir yerde serbest ikamete tabi tutulur”¹³³ şeklinde değiştirilerek bürokratik hantallık giderilmeye çalışılmıştır.

Yönetmeliğin 3. maddesi ile 1994 Yönetmeliği'nin 6. maddesine yapılan revize ve değişimler:“Dışişleri Bakanlığı ile ilgili diğer bakanlık ve kuruluşların görüşü alınarak” ifadesi “İçişleri Bakanlığı'nca karara bağlanır.” şeklinde, “İçişleri Bakanlığı'nca alınan karar valilikler aracılığıyla yabancıya tebliğ edilir” ifadesi “İçişleri Bakanlığı, karar verme yetkisini uygun göreceği hallerde valiliklere devredebilir. Valilikçe veya İçişleri Bakanlığı'nca alınan karar valilikler aracılığıyla yabancıya tebliğ edilir” biçiminde olmuş ayrıca iltica ret ile sonuçlananlara ilişkin “Talebi kabul edilmeyen yabancı bu karara karşı 15 gün içerisinde isterse ilgili valiliğe itiraz edebilir.”

¹³² Resmi Gazete, 27.01.2006, S. 26062, Karar Sayısı : 2006/9938.

¹³³ Resmi Gazete, 27.01.2006, S. 26062, Karar Sayısı : 2006/9938

ifadesiyle itiraz hakkına sahip olmuş ve bu itirazın akabinde alınan kararlar kapsamında sınır dışı işlemlerinin yapılması gerekliliği açıklanmıştır.

Yönetmeliğin 4. maddesi ile 1994 Yönetmeliği'nin 7. maddesinde geçen:

"...Dışişleri Bakanlığı aracılığı ile Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve ilgili diğer uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapılır. Bu yabancıların özellikle nakillerine ilişkin konularda Uluslararası Göç Örgütü ile de işbirliğinde bulunulur." ifadesi *"İçişleri Bakanlığı,.... diğer bakanlık, kurum ve kuruluşlar ile Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Göç Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri ile işbirliğinde bulunabilir."* (Resmi Gazete, 27.01.2006, S. 26062, Karar Sayısı:2006/9938) şeklinde değiştirilerek bakanlık seviyesinde yetki değişikliğine gidilmiş STK desteğinin alınmasında yasal zemin hazırlanmıştır.

Son olarak yönetmeliğin 5. maddesiyle 1994 Yönetmeliğinin 30. maddesinde geçen *"Geçici Görevlendirme"* başlığı *"Görevlendirme"* şeklinde, *"...yeteri kadar personeli geçici görevle..."* ifadesi *"...iltica-sığınma alanında eğitim almış yeteri kadar personel... görevlendirilir"*¹³⁴ biçiminde revize görmüş aynı zarfta iltica-sığınma konularının uzun soluklu süreçler olduğu kabullenilmiştir.

2.2.2.4. Geri Kabul Antlaşmaları

Geri kabul antlaşmaları, başka bir ülkeye yasa dışı olarak giren veya geri kabul anlaşmaları sırasında bu ülkede yasadışı olarak bulunduğu tespit edilen kişilerin geri kabulünü ifade etmektedir. Devletlerin düzensiz göçmen ve yabancıların anavatanlarına geri dönmek için veya geri gönderilmek istenen devlete ulaşmak için izlemeleri gereken yöntem ve prosedürleri içeren antlaşmalardır.¹³⁵ Dolayısıyla geri kabul anlaşmaları özü itibari ile yasadışı yollarla bir ülke sınırlarına giren yabancıların, ülkeden nasıl çıkarılacaklarına ve ne şekilde çıkarılmalarına dair bir anlaşma, bir hukuki statüdür. Bir düzensiz göçmen tespit edildiğinde yapılacak ilk iş bulunduğu ülkede yasal yollardan var olup olmadığını tespit etmektir.

Geri kabul anlaşmaları, bir ülkeye giriş, bulunma veya ülkede kalma koşullarını yerine getirmeyen veya karşılamayanları kapsamaktadır. Bu kapsamda değerlendirilen kimseler, eğer ki bir devletin vatandaşı iseler sürekli kapsam içindedirler. Üçüncü ülke vatandaşı durumunda veya vatansızsalar, isteyen devletin ilgili bürokratik makamının, varlıklarını öğrendiği andan sonra beş yılı geçen bir zaman

¹³⁴ Resmi Gazete, 27.01.2006, S. 26062, Karar Sayısı : 2006/9938

¹³⁵ Çiçekli, a.g.e., s.21.

zarfında istekte bulunan ülkeyi terk etmiş ise, kural olarak geri kabul anlaşmasının kapsamı dışında değerlendirileceklerdir. Bununla birlikte, böyle bir kişinin geri kabulü için aranan koşulların varlığı kesin kanıt/belgelerle gösterilebiliyorsa; geri kabul anlaşması kapsamında kalabilirler.¹³⁶

Geri kabul anlaşmalarındaki önemli konulardan biri üçüncü ülke kavramıdır. Üçüncü ülke "kabul eden ülkeye göre mültecinin menşe ülke dışında koruma bulduğu veya bulabileceği bir ülkedir."¹³⁷Başka bir deyişle, bir sığınmacının başka bir ülkeden sığınma talebinde bulunmadan önce kendi ülkesinin dışında olduğu ve bu kişinin sığınma talebini değerlendirebileceği başka bir ülkedir.

Coğrafi yakınlık, göç yerleşmeleri ve geri kabul anlaşmaları yapılmasına yönelik teşvik tedbirlerinde üç önemli faktör vardır. Coğrafi yakınlık nedeniyle kara veya deniz sınırları bulunan ülkelerin geri kabul anlaşmaları imzalamaları diğer sınır ötesi ülkelerden daha olasıdır. Göç yerleşimi açısından, eski koloni ülkelerinden göç alan ülkeler, bu ülkelerle bir geri kabul anlaşması yaparak bu insanları her zaman kendi ülkelerine geri göndermek istemektedir. Son olarak, her zaman etkili olmasa da kısa süreli de olsa ticari ürün kotaları vize muafiyeti ve tanınmış imtiyazlar, teknik destek, teknoloji transferi ve kalkınmayı artırıcı yardımlar gibi pek çok çekici tedbirler aracılığıyla, menşe devletler geri kabul anlaşması yapmaya özendirilir. Ancak, bu üç unsur bir araya gelse bile, geri kabul anlaşmasını imzalayan devletlerin işbirliği maliyetleri karşılanamazsa, devletler anlaşmayı en başından hem kabul edemez hem de terk edemez.

Geri kabul anlaşmaları, göç olgusunun uluslararası arenada hukuki hüviyet kazanması ile mutabakat metinlerine dönerek imzalanmaya başlanmıştır. Bilhassa II. Dünya Savaşı insan kitlelerinin hareketliliğinde ve geri kabul anlaşmalarının doğmasında dönüm noktası niteliğindedir. Savaş sonrasında topraklarından olan insanların vatan kabul ettikleri ülkelere geri dönebilmeleri için devletlerarası ikili anlaşmalar yapılmasını fırsat bilmiştir. Ayrıca, geri kabul anlaşmaları sadece başlangıçta ülke vatandaşlarını ilgilendirirken, gelecekte üçüncü ülke vatandaşlarının geri kabulü düzenlenmeye başlanmıştır. 1950 ve 1960 yılları arasında Avrupa ülkeleri kendi sınırları arasında yaşanan kontrolsüz geçişleri önlemek içinde geri kabul anlaşmalarını kullanmışlardır.¹³⁸

---

¹³⁶ İlke Göçmen, "Türkiye ile Avrupa Birliği Arasındaki Geri Kabul Anlaşmasının Hukuki Yönden Analizi", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 2014, Cilt:13, No:2, s.29.

¹³⁷ Çiçek, a.g.e., s.24.

¹³⁸ Coleman, a.g.e., s.11.

Amsterdam Antlaşması ve Schengen Antlaşmaları ile AB yukarıda bahsedilen durumu örnekler çalışmalarına gitmiş, böylece AB müktesebatına dâhil ülkeler arasında sınırsal bütünleşme sağlamış, kendi içerisinde serbest dolaşım hakkı tanımış ayrıca sınırlarını yabancı ülke toplulukları karşısında katı bir politika ile korumuştur.¹³⁹Tampere Zirvesi'yle de AB göç ve iltica konularında siyasi, insan hakları ve kalkınma konularını ele alan bir yaklaşım ile var olan ihtiyacın altını çizmiş ve geri kabul anlaşmaları için yasal bir temel hazırlamıştır.¹⁴⁰ Bu zirve sonrasında yasal düzenlemeleri tamamladığını düşünen birlik 2001 yılından itibaren ilgililerle geri kabul müzakerelerine start vermiştir. Bu durum tek başına AB'nin düzensiz göçle mücadele edemeyeceğini ve geri kabul anlaşmaları yoluyla Birlik dışındaki diğer ülkelerle daha fazla işbirliğine ihtiyaç duyduğunu ortaya koymuştur. Bu kapsamda AB'nin farklı ülkelerle yapmış olduğu geri kabul anlaşmaları örneğinde ülkemiz Türkiye ile ve beraberindeki Ermenistan, Cape Verde, Azerbaycan ile 2014 yılında geri kabul antlaşması yapmış, değişik ülkelerle farklı zamanlarda bir çok geri kabul antlaşmasını imzalamıştır ki bu antlaşmaların ilki Fransa'nın baskısından dolayı 1996'da Fas ile olmuştur.¹⁴¹

Canbolat ve Arıner'e¹⁴² göre geri kabul anlaşmaları ile; sınırlarının kontrolünü sağlamayı, mülteci ve düzensiz göç sorunlarını kontrol altında tutmayı hedefleyen AB, geri kabule dayalı anlaşmalarını aynı zamanda sosyoekonomik yükümlülüklerle katlanmamak için, genellikle sınırlarına yakın devletlere yönelik politik bir baskı aracı olarak kullanmaktadır. Bu bağlamda, AB uluslararası kamuoyuna geri kabul anlaşmalarıyla sınırlarında çok sayıda göçmen-mülteci istemediğini beyan etmiş ve AB'ye ulaşmak isteyen mültecilerin büyük bir kısmını, özellikle de Suriyelileri kabul etmemiştir.

Türkiye düzensiz göçle mücadele için Avrupa'nın gözünde tampon alan ve bir araçtır. AB mevzuatına uyum kapsamında atılan adımlardan biri geri kabul antlaşmaları olmuştur. Türkiye, Ulusal Eylem Planı'nda AB ile geri kabul anlaşmasına taraf olma durumu yaratmıştır. Çünkü bu duruma zorlayan etmen tam üyelik öncesindeki adaylık sürecinde gerçekleştirilmesi istenen reformlardan biri olmasıdır. Beklentilerinin karşılanmaması endişesini taşıyan ve AB'ye karşı bir güven sorunu

---

¹³⁹ Hasan Canbolat ve Onur Hakkı Arıner, *Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi*, Rapor No: 123, 2012, s.10-11.

¹⁴⁰ AB Bakanlığı, *Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi*, http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri_/Adaylik_Sureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2007.pdf (Erişim Tarihi: 18.11.2019).

¹⁴¹ AB Komisyonu, *Return and Readmission*, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-wedo/policies/irregular-migration-return-policy_en, (Erişim Tarihi: 09.12.2019).

¹⁴² Canbolat ve Arıner, a.g.e., s.17.

yaşayan Türkiye geri kabul anlaşmasına ilk başta sıcak bakmamıştır. Türkiye, AB ile gerçekleştirilen müzakereler sonucunda ve YUKK çerçevesinde, düzensiz göçe karşı ve bahsettiğimiz gibi AB uyum süreci reformları nedeniyle 16 Aralık 2013'te Geri Kabul Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu "Geri Kabul Anlaşması" 1 Ekim 2014'te yürürlüğe girmiştir. Geri kabul anlaşması dâhilinde Türk vatandaşlarının AB ülkelerine vizesiz ve izinsiz seyahat edebilmelerini öngören görüşmeler taraflar arasında başlanmış ancak AB'nin tüm beyanlarına/taahhütlerine rağmen henüz bu görüşmeler sonuca bağlanmamıştır. AB, Türkiye ile imzalanan geri kabul anlaşması kapsamında, tanımlanmış unsurlarla Türkiye'ye yönelik yukarıda belirtilen teşvik tedbirlerinin (vize muafiyeti, yük paylaşımı, finansal destek) birçok taahhüdünde bulunmuştur.¹⁴³Ne yazık ki, bu taahhütler büyük ölçüde yerine getirilmemiştir ve bu Türkiye'nin coğrafi kısıtlamanın kaldırılmasını güçleştirmektedir.

AB ile geri kabul anlaşması İngiltere, İrlanda ve Danimarka dışındaki ülkeleri kapsamaktadır. İngiltere ve İrlanda Brexit'ten önce AB'nin Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Bölgesi açısından farklı kurallara tâbi ülkeleri görünümündedir ve ayrıca Brexit sonrasında zaten bir AB ülkesi olamayacaklardır. Danimarka Schengen üyesidir(vize muafiyeti bu ülkeyi bağlamaz), ancak çekinceli olarak antlaşmaya dâhil olmuştur ve bu ülkelerle yapılan geri kabul antlaşması, Schengen sistemine yapılan revizyon nedeniyle geçerli değildir.Yasadışı yollarla sınırlarına giren Suriyeliler Türkiye'ye iade edilmeye başlanmıştır. Bunlarla beraber Türkiye de düzensiz göçü durdurmak maksadı ile AB dışında kalan birçok ülke ile geri kabul anlaşması noktasında mutabakatlar sağlanmıştır.

Türkiye'nin, Rusya, Yunanistan, Ukrayna ve Suriye ile geri kabul anlaşması olsa da düzensiz göçün esas kaynağı olan Irak, Somali, Afganistan, İran gibi ülkelerle geri kabul anlaşması yoktur. Bu noktada, 2011 itibariyle Suriye'nin düzensiz göçmenlere kaynak olan bir ülke olduğunu, ancak bu anlaşmanın mevcut koşullar altında uygulanamayacağını belirtmek gerekir. Yine de Türkiye'ye sığınan Suriyeliler haricinde, yasa dışı yollarla ülke sınırlarını geçen göçmenler geri kabul anlaşmaları çerçevesinde değerlendirilerek Suriye'ye gönderilmektedir.

Ülkemiz uluslararası anlaşmalara koyduğu kısıtlamalar gerekçesi ile özel durumlar ekseninde bazen "üçüncü ülke" durumu alabilmektedir. Bunun birincil nedeni 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolü'nün coğrafi sınır kısıtlamalarına konulan kısıtlamadır. Türkiye, bu konuda ilgili sözleşme ve protokol hükümlerinde yer alan coğrafi kısıtlamasını kaldırmadığından dolayı Avrupa dışından

---

¹⁴³ Murat Ercan "Mülteci Krizi Bağlamında Türkiye-AB İlişkileri ve Geri Kabul Anlaşması", *Bölgesel Çalışmalar Dergisi*, 2019, Cilt:1, Sayı:1, s.2.

gerçekleşen göçleri ve göçmenleri mülteci sınıfına kabul etmediği için bu kişiler adına üçüncü ülke durumunda olamaz.¹⁴⁴Ama AB, Türkiye'yi Suriyeli düzensiz göçmenlerden dolayı güvenli üçüncü ülke saymış, birlik içinde Suriyeli mülteciler başta olmak üzere Asya, Afrika, Ortadoğu gibi diğer pek çok coğrafi bölgeden gelen mülteciyi de Türkiye'ye gönderebilme hakkını elde etmiştir.¹⁴⁵

Geri kabul antlaşması hayata geçerken bununla birlikte, vize muafiyeti hiçbir AB ülkesi tarafından ülkemize karşı hiçbir zaman uygulanmamış ve vaat edilenlerden ancak birkaçı ülkemize karşı sağlanmıştır. Bu durumda karşılıklılık ilkesinin ihlali doğmakta ve sonucunda Türkiye'nin geri kabul anlaşmasını 6 ay öncesinden bildirmek koşuluyla tek taraflı feshetme hakkı vardır.Bununla birlikte Ankara antlaşmasından doğan serbest dolaşım ve vize muafiyeti hakkını hukuk mercilerine taşıyabilir.¹⁴⁶

---

¹⁴⁴ Kutluhan Bozkurt, "Geri Kabul ve Vize Serbestisi Anlaşması", 2019, *TBB Dergisi*, Sayı:125, s.402.

¹⁴⁵ Yıldırım Turan ve Osman Şaşkın, "AB'ye İltica Başvurularının Değerlendirilmesinde Geri Kabul ve Güvenli Üçüncü Ülke Tartışmaları", *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2017, Cilt:3, Sayı:1, s. 54.

¹⁴⁶ Melike Köse, Akkaraca, "Geri Kabul Anlaşması ve Vizesiz Avrupa: Türkiye'nin Dış Politika Tercihlerini Anlamak", *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2015, Cilt:3, Sayı:2, s.205.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERİN HUKUKİ AÇIDAN KONUMLARI VE GEÇİCİ KORUMA REJİMİ

"Geçici koruma" kavramı göç ve iltica mevzuatında çok eski olmayan bir tanımdır. Bu, beklenmedik ve ani gelişmelerin neden olduğu acil baskınlar sonucunda göç etmek zorunda olan insanları korumak için tasarlanmış bir durumu ifade eder. Diğer bir ifadeyle, ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan ve ülkelerine geri dönemeyen ve kitlesel ve geçici koruma arayışı içinde olan yabancılara verilen bir tür koruma olarak açıklanabilir. Geçici korumanın amacı, bu insanların en kısa sürede güvenli bir ortama yerleştirilmelerini ve temel insan haklarını sağlamayı amaç edinir ancak burada temel prensip geri gönderilmeme ilkesinin garanti edilmesini sağlamaktır.

Bu noktada, geçici koruma ilkesinin, bazı durumlarda sağlanan tamamlayıcı korumadan farklı olduğu bilinmelidir. Tamamlayıcı koruma, geçici koruma dâhilinde olan fiziki imkânların sağlanmasından sonra verilebilen hukuki statüyü ifade etmektedir. Tamamlayıcı tedbirler, bireylerin uluslararası korumaya ihtiyaç duyup duymadıklarına dair bir değerlendirme neticesinde sağlanan bir koruma tipidir. Ancak geçici koruma, bireysel olarak değil, bir grup olarak göçün kaynağı durumundaki ülkelerdeki özel şartlara göre yapılacak bir değerlendirme sonucunda kitlesel olarak verilecek bir karardır. Zira bu tarz bir durumda bireysel kararlar alınması pek mümkün değildir. Bu anlamda, bu iki kavramın farklı olduğuna dikkat edilmelidir.

İlk koruma örnekleri 1970'li yıllarda Asya ülkelerinde yaşanan şiddet olayları nedeniyle gerçekleşen kitlesel hareketlerle yerlerinden ayrılan insanlara kalıcı bir çözüm bulunana kadar fiziki ve hukuki koruma sağlanmıştır. Avrupa'nın bu durumla karşı karşıya kalması ise 1990'lı yıllarda Kosova krizi ile olmuştur.¹⁴⁷ 1991 Yugoslavya'nın dağılmasından sonra yaşanan sığınmacı krizi Avrupa'nın 2. Dünya savaşı sonrası gördüğü en büyük sığınmacı dalgası olmuştur. Devamında 1992 tarihinde Bosna Hersek'in bağımsızlık kararını ilan etmesiyle 1 milyona yakın insanın yerlerinden ayrılmak zorunda kaldığı bilinmektedir.¹⁴⁸ Türkiye'de ise Avrupa da yaşananlara benzer bir durum güneydoğu sınırında meydana gelen 1.Körfez Savaşı sebebiyle Kuzey Irak'tan ülkemize gelen sığınmacılar neticesinde gerçekleşmiştir. Bu tarihe kadar Cenevre Sözleşmesi ve bir kısım iç mevzuatla bu alanı doldurmaya

---

¹⁴⁷ Linda K. Kerber, "The Stateless as the Citizen's Other: A View from the United States". In *Citizenship, Borders, and Gender*. **New York University Press**, 2009. Cilt:7, Sayı:6, s. 127.

¹⁴⁸ Özcan, a.g.e., s.102.

çalışan Türkiye, diğer pek çok ülkenin yaptığı gibi uluslararası mevzuat boşluğu olan bu alanda kendi özel şartları içerisinde değerlendirmeler yaparak süreci yürütmüştür. Bu ani gelişen sığınmacı akınları konuya taraf tüm ülkeleri hususiyetle de Avrupa ülkelerini sığınmacı politikası konusunda tekrar düşünmeye zorlamıştır. Zira mevcut stratejiler ile kriz yönetimi mümkün görünmemektedir. Daha önceleri bireysel başvurular sonucunda elde edilen sığınmacı statüsü bu tarz kitlesel akınlar neticesinde ülkelere gelen insanlara uygulanabilirliği mümkün değildir. Zira bu hedef ülkelerin kaynakları açısından ciddi bir yük teşkil etmektedir.

Süre sınırlaması olmaksızın koruma tedbirlerinden faydalanılması hedef ülkeler açısından uygulanamaz bir strateji olduğundan Avrupa ülkeleri Yugoslavya'nın dağılmasından sonra yaşanan sığınmacı akınlarına karşı politika değişikliğine giderek, koruma politikalarını kaynak ülkeye geri gönderebilme temelli geliştirmeye başlamışlardır. İnsanların geçici süre barınabilecekleri güvenli bölgeler oluşturulması da bu politika değişikliğinin bir tezahürüdür. Ancak 1995 yılında Bosna'da yaşayan Sırp kökenli vatandaşların Srebrenitsa ile Zepa isimli yerlerde oluşturulan güvenli bölgelerde yaptıkları katliamlar, güvenli bölgeler oluşturma stratejisinin geçerliliğinin sorgulanmasına neden olmuştur.

Bir diğer politika değişikliği ise Avrupa ülkelerinin 1990'larda yaşanan sığınmacı akınları sonrasında kaynak ülkelere gelebilecek akınlara karşı vize uygulaması başlatmak olmuştur. Buna göre kaynak ülke vatandaşları hedef ülke vizesi almadan bu ülkelere giriş yapamamaktadırlar. Avrupa dışında aynı uygulamaya Suriye'den gerçekleşen akınlara karşı Lübnan'ın da başvurduğu bilinmektedir.¹⁴⁹Ancak bu vize uygulaması yaşanan sığınmacı akınlarını durdurmaya yetmemiştir. Zira kaynak ülkelerde yaşanan şiddetin boyutu insanların ülkelere ayrılmalarına sebep olmuştur.

1990'lı yılların başında Yugoslavya'nın dağılması ve Kosova'da yaşanan şiddet olayları neticesinde Avrupa Birliği ülkelere yaşanan kitlesel nüfus hareketliliğine karşı mevcut düzenlemelerin yetersiz kalması yeni bir sığınmacı politikası üretme ihtiyacını doğurmuştur. Uluslararası organizasyonların sığınmacı rejimlerinin yetersiz olması bu tarihe kadar her ülkenin kendi sığınmacı politikasını üretmesine ve uygulamasına neden olmuştur. Yukarıda bahsedilen kitlesel nüfus hareketlerinin özellikle belirli ülkeler üzerinde yoğunlaşması üzerine bu yükün AB ülkeleri arasında adil bir şekilde paylaşılması amacıyla 1992 yılında Edinburgh Avrupa Zirvesi'nde "*Çatışmalar Sonucu Yerlerinden Edilmiş Kişiler Hakkında Sonuç*

---

¹⁴⁹ Özcan, a.g.e., s.103.

Kararı” kabul edilmiştir. Kabul edilen karar uyarınca, AB üyesi ülkeler, çatışma ve insan hakları ihlali nedeniyle geri dönemeyen eski Yugoslavya'dan "doğrudan" geçici koruma sağlamaya hazır olduklarını ifade etmişlerdir. 1993 Kopenhag Zirvesi'nde, ülkelerin sorumluluk bölgeleri biraz genişledi ve *"Eski Yugoslavya'dan, özellikle de zayıf ve acı çeken insanların kabul edilmesi için genel kılavuzlara karar verildi"*.¹⁵⁰

25 Eylül 1995 tarihinde *"Yerinden Edilmiş Kişilerin Geçici Olarak Kabul Edilme ve İkametleri Hakkında Yük Paylaşımı ile İlgili Konsey İlke Kararı"* üye ülkeler tarafından kabul edilmiştir. 1 yıl sonra da *"Yerinden Edilmiş Kişilerin Geçici Olarak Kabul Edilme ve İkametleri Hakkında Yük Paylaşımı ile İlgili bir Uyarı ve Acil Durum Prosedürüne Dair Konsey Kararı"* kabul edilmiştir.¹⁵¹

Bu Karar'ın 1. maddesinin (a) bendinde, *"geçici koruma ihtiyacı olan kişiler tanımlanmıştır. Buna göre geçici koruma statüsü, silahlı çatışma ya da şiddet olayları nedeniyle ülkesini terk etmek zorunda kalan kişiler ile sığınılan üye ülkenin uygun şartlar altında geçici olarak kabul etmeye hazır olduğu kişiler için tatbik edilecektir."* Bu Karar bağlamında 1. madde (b) bendinde *"iki istisnai hüküm getirilmektedir. İstisnalardan ilki barışa karşı suç, savaş suçu ya da insanlık suçu işlemiş olan veya üye devletlerden biri tarafından geçici olarak kabul edilmeden önce siyasi içerikli olmayan ciddi bir suç işlemiş olan kişilere karşı geçici koruma sağlanamayacak olmasıdır."* Zaman yönünden getirilen ve Karar'ın 7. maddesinde düzenlenen ikinci istisnaya göre ise, Karar'ın kabul edildiği Eylül 1995 tarihinden önce üye ülkelere kabul edilmiş olan yerinden edilmiş kişiler için bu kurallar uygulanamayacaktır.¹⁵²

Konsey 1996 yılında *"Yerinden Edilmiş Kişilerin Geçici Olarak Kabul Edilme ve İkametleri Hakkında Yük Paylaşımı ile İlgili bir Uyarı ve Acil Durum Prosedürüne Dair Konsey Kararı"* olarak acil durumlarda uygulanacak yöntemleri belirleyen bir Karar yayımlamıştır. Avrupa Birliği Anlaşması'nın K (3)(a) maddesi uyarınca çıkarılan bu Karar ile 25 Eylül 1995 tarihli Konsey İlke Kararı'nda açıklanan ilkelerin acil müdahale gerektiren hallerde etkin bir biçimde uygulanması için bu Karara eklemelerin yapılması ihtiyacının baş göstermesi üzerine acil bir uyarı ve durum prosedürü getirilmiştir.¹⁵³

---

¹⁵⁰Council Press Release, 548/93 Press 132

¹⁵¹Council Decision 96/198/JAI of 4 Mart 1996 on "An Alert And Emergency Procedure For Burden-Sharing With Regard to The Admission and Residence of Displaced Persons on a Temporary Basis", **Official Journal**, Cilt: 63 s.1.

¹⁵² Özcan, a.g.e., s.102.

¹⁵³ Council Decision a.g.e., s.2.

Söz konusu İki Karar üye ülkeler için geçici bir düzenleme getirmeye çalışsa da, ortak bir uygulamadan söz etmek mümkün değildi. 1999 yılında Tampere'deki Avrupa Birliği Konseyi toplantısında, üye ülkelerin kitlesel bir akın olması durumunda üye ülkeler arasında geçici olarak korunmasına ilişkin farklı deneyimleri arasında birlik sağlanmasına ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Eski Yugoslavya'nın dağılmasıyla ilgili deneyimlerin ardından, Amsterdam Anlaşması, ülkelere geri dönemeyen ve uluslararası korumaya ihtiyaç duyan üçüncü ülkelere gelen sığınmacılar için geçici koruma şartlarını ve kapsamını belirleme konusunda AB'nin gündemini oluşturdu. Bundan sonra, ülkeler arasında var olan farklı uygulamaları bir şekilde ortadan kaldırmak ve bunları ciddi bir düzeye yükseltmek için *“Yerinden Edilmiş Kişilerin Kitlesel Akını Halinde Sağlanacak Geçici Korumanın Asgari Standartları ve Bu Kişilerin Kabul Edilmesi ve Kabulün Sonuçlarının Üstlenilmesi Konusunda Üye Devletler Arasında Bir Gayret Dengesinin Sağlanmasına İlişkin Önlemler Hakkında Yönerge”*¹⁵⁴ ile ilgili 20 Temmuz 2001 tarihli AB Direktifi geçici koruma için yasal dayanak oluşturulmuştur. Bu talimatla birlikte AB kurumları tarafından münhasır bir mekanizma tasarlanmış ve adil sığınma yükünü dağıtmak için zorunlu geçici sığınma sistemi oluşturulmuştur.

3.1. YUKK ÖNCESİ TÜRKİYE’DE GEÇİCİ KORUMA

Türkiye, stratejik konumu sebebiyle her dönemde yoğun nüfus hareketliliklerine şahitlik etmiştir. Bu durum kimi zaman hedef ülke statüsünde iken kimi zaman transit geçiş ülkesi olarak kullanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaşanan fetih akınlarını dâhil etmezsek, Cumhuriyet tarihinde üç önemli nüfus hareketliliği olayının yaşandığı söylenebilir:

1. 1950-51'de Bulgaristanlı soydaşlarımızın kitlesel sığınmaları,
2. 1989 yılında Bulgaristanlı soydaşlarımızın kitlesel sığınmaları,

3. Iraklı sığınmacıların 1988 ve 1991 yıllarındaki toplu sığınma hadiseleri. Bunlara ek olarak, 1992'den sonra Yugoslavya'dan ayrılan Bosnalı Müslümanlardan oluşan yaklaşık 20.000 kişilik bir kitle Türkiye'den sığınma talebinde bulunmuş ve bu kişilere “Geçici Koruma” sağlanmış ve ülkenin belirli bölgelerinde barınmaları sağlanmıştır.¹⁵⁵

---

¹⁵⁴ <http://euralex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:212:0012:0023:EN:PDF>, (Erişim Tarihi: 09.05.2020).

¹⁵⁵ Kirişçi, a.g.e., s.6

İç hukuk açısından kitlesel sığınma kavramına ve geçici korumayla ilgili mevzuata “1994 tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği,¹⁵⁶ 30.11.1994 tarih ve 22127 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 1994 Yönetmeliği’nin bazı maddelerini değiştiren 27.01.2006 tarih ve 2006/9938 sayılı Yönetmelik Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.”¹⁵⁷Bu Yönetmelik, bilhassa Körfez Savaşı esnasında meydana gelen kitlesel sığınma esnasında yaşanan olaylardaki durumlar da dikkate alınarak düzenlenmiştir. Yönetmeliğin kapsamına şu dört kategori girmektedir:

1. Bireysel sığınak isteyenler,
2. Diğer ülkelerde sığınma için oturma izni gereken yabancılar,
3. Toplu olarak gelen veya iltica veya iltica amacıyla ülke sınırlarını geçen yabancılar,
4. Olası nüfus eylemleri.

Yönetmeliğin gerek üçüncü gerekse dördüncü bölümünde yer alan son iki bölüm kitlesel sığınma ile alakalı konudur. Ülkenin sınırlarını geçme durumu olan kitlesel nüfus hareketlerinin, uluslararası mevzuattan kaynaklanan yükümlülükler mahfuz bulunmak şartıyla ve aksine bir siyasi karar ortaya konulmadığı sürece sınırda durdurulmasının ve sığınmacıların sınır hattını geçmelerinin engellenmesinin esas olduğu belirtilmiştir¹⁵⁸. Güvenli bölge statüsünün iltica kavramının temel gerekliliklerinden biri olduğu göz önüne alındığında, bu hükmün uluslararası mülteci hukuku standartlarına uymadığı söylenebilir.

Hedef ülke sınırlarına kitlesel olarak gelen veya sınırları aşmayı başaran mülteciler ve sığınmacılar girişlerinde alınacak önlemler yukarıda bahsi geçen Yönetmelik’in 4. bölümünde düzenlenmiştir. Buna göre sınırı herhangi bir şekilde geçen mülteciler veya sığınmacılar; silah ve benzeri şiddet aletlerinden arındırıldıktan sonra kimlik tespitleri yapılarak, sivil veya düşman unsurlardan olup olmadığının ayrımı yapıldıktan sonra bölge kolluk birimlerine teslim edileceklerdir. Muharip yabancı ordu mensupları ile ilgili ise 4104 sayılı “*Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye’ye İltica Edenler Hakkında Kanun*” hükümleri uygulanacaktır.

---

¹⁵⁶ ‘94/6169 sayılı Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’.

¹⁵⁷ ‘1994 tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği’, Resmi Gazete, 27.01.2006 S. 26062.

¹⁵⁸ Yönetmelik, m. 8.

Yönetmeliğin 26. maddesi, kitlesel sığınma arayanların, şiddet olayları sona erdikten sonra aidiyetleri buldukları ülkelere dönüş yapmalarını öngörmektedir. Bu madde, Yönetmeliğin kitlesel sığınmacı durumunda olan kişilere sadece “geçici koruma” statüsü verme amacını taşıdığını göstermektedir.¹⁵⁹ Benzer bir durum da, 28. maddede geçici ikamet izni almış kişilerin makul bir süre zarfında kendilerine üçüncü bir hedef ülke bulamamaları durumunda, ikamet izinlerinin uzatılmayabileceği ve ülkeyi terk etmelerinin istenebileceği ifade edilmektedir.

3.2. YUKK'TA GEÇİCİ KORUMA

Türkiye mevcut şartlar gereği geliştirdiği “açık kapı politikası” sonucunda Suriyeli vatandaşlara geçici koruma olarak adlandırılan statüyü vermek suretiyle bu kişileri kaynak ülkedeki şiddet olayları sona erip hayat normale dönene kadar "misafir" olarak kabul etmiştir. Uzun vadeli bir çözüm bulunana kadar bu misafir politikası bir ara çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçici koruma statüsü verilen kişilerin ihtiyaçları, bunları kabul eden hedef devlet tarafından karşılanmaktadır.

Türk hukukunda kitlesel akın ve geçici koruma ilk kez “*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*”(YUKK). 91. maddede düzenlenerek yasal dayanağa kavuşturulmuştur¹⁶⁰. Bu maddeye göre, kaynak ülkesinden ayrılmak zorunda kaldıktan sonra ülkesine geri dönemeyen ve geçici koruma bulmak amacıyla sınırlarımıza toplu olarak gelen veya sınırlarımızı aşan yabancı uyruklulara geçici koruma sağlanabilir. Görüldüğü üzere bu statünün sağlanıp sağlanmaması hususunda kanun takdir yetkisi tanımaktadır. Ancak uluslararası hukuktan doğan yükümlülükler uyma ilkesi göz önüne alındığında, bahsedilen bu takdir yetkisinin uluslararası hukuka uygun olarak kullanılması gerekir.

Kitlesel akınlar sonucu sağlanabilen geçici koruma statüsü sadece belli şartlar oluştuğunda uygulamaya konulabilmektedir. Bu şartlar 3 ana başlık altında incelenebilmektedir:

- "1. Kitlesel olarak ülkeden ayrılmaya zorlanmış olmaları,
2. Ayrıldıkları ülkeye geri dönememeleri,
3. Acil ve geçici koruma ihtiyacı içinde olmalarıdır”.

Bahsi geçen YUKK 91. madde ile geçici koruma statüsü için yasal altyapı hazırlanmasına rağmen uygulamada oluşabilecek aksaklıklara mani olmak için 22

¹⁵⁹ Kirişçi, a.g.e., s,13.

¹⁶⁰ 6458 Sayılı Kanun “*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*”, Kabul Tarihi: 4.4.2013, R.G. Yayımlı Tarihi 11.4.2013, S. 28615.

Ekim 2014 tarihinde “Geçici Koruma Yönetmeliği” çıkartılmıştır.¹⁶¹Bu Yönetmelik’le YUKK’ta hukuki statüleri belirlenen Suriye’den ülkemize kitlesel akınlar sonucu gelen kişilerin hak ve ödevleri de belirlenmiştir.

3.3. SURİYE’DEN TÜRKİYE’YE KİTLESEL AKINLAR

Suriye'deki sosyal kriz ve iç savaş ortamı, Arap Baharı Süreci çerçevesinde yönetilebilecek bir olay olarak ön plana çıktı. Arap Baharı Olayları 17 Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta yaşanan olaylarının bir sonucu olarak ortaya çıktı. Tunus'ta Muhammed Buazizi adında bir tezgâhtarın iş aracına el konulması ve bu kişinin daha sonra protesto amaçlı intihar eylemi Arap Ortadoğu coğrafyasını etkileyecek büyük bir yangının fitilini ateşlemiş oldu. Tunus, Mısır, Libya gibi ülkeleri etkisi altına alan ve Arap Baharı olarak adlandırılan bu sosyolojik hareket 2011 yılından itibaren Suriye Arap Cumhuriyetini de etkisi altına almaya başlamıştır.¹⁶²

Suriye’de yaşanan şiddet olaylarının önüne geçilemez bir hal alması neticesinde sınır ötesi nüfus hareketlilikleri ve sığınmacı akınları özellikle Lübnan, Ürdün ve Türkiye istikametlerinde yoğunlaşmaya başlamıştır. Suriye’den Türkiye’ye yönelik ilk nüfus hareketliliği 29 Nisan 2011 tarihinde yaşanmıştır. Yaşanan şiddet olayları neticesinde, can ve mal kaybı içerisinde olan 252 kişilik ilk Suriyeli grup Cilvegözü sınır kapısından Türkiye’ye giriş yaparak, Hatay’daki bir spor salonunda misafir edilmiştir.¹⁶³ Gruba geçici konaklama ve gıda temini yapılmıştır. Grup, Yayladağı bölgesindeki çadır kent alanına yerleştirilmiştir. 2011 yılının Haziran ayında ise Altınözü ve Boynuyöğün çadır kentleri inşa edilmiştir. Yaşanan uluslararası göç hareketi ile ilgilenilmesi için T.C Başbakanlık Afet ve Acil Durum Başkanlığı (AFAD) ve Türk Kızılay’ı görevlendirilmiştir.¹⁶⁴

Nisan 2011 tarihinden başlayarak Suriye’den ülkemize yönelik gerçekleşen sığınmacı akınlarına karşı açık kapı politikası çerçevesinde izin verilmiş, Ekim ayına kadar 8 adet kamp kurularak bu misafirlerin barınmaları temin edilmiştir. Sınırımızda yaşanan bu nüfus hareketliliğinin başlangıç tarihlerinde bugünün aksine Türkiye ve Suriye arasındaki diplomatik ilişkiler devam etmiştir. Ancak dönemin Başbakanı Erdoğan’ın ve Dışişleri Bakanı Davutoğlu’nun öngördükleri reform paketi Esad tarafından kabul edilmemiş ve iki ülke arasındaki ilişkiler hızlı bir bozulma sürecine

---

¹⁶¹ Resmi Gazete, 2014/6883.

¹⁶² Erdoğan, a.g.e., s,7

¹⁶³ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Türkiye’de Geçici Koruma, 22 Aralık 2015, https://www.goc.gov.tr/icerik3/turkiye%E2%80%99de-gecici-koruma_409_558_1097, (Erişim Tarihi: 12.05.2020).

¹⁶⁴ Erdoğan, a.g.e., s.7

girmiştir. Türk kamuoyu ve hükümetinin düşüncesi, Suriye’de iktidarın bu iç savaşa dönüşen ortama çok fazla mukavemet gösteremeyeceği yönündedir.¹⁶⁵

2011’de başlayan ilk göç hareketinin ardından 2012’de tescil edilmiş Suriyelilerin sayısı 14.237 idi. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, 2012 Ağustos ayında, göç sürecinin gelişme aşamasında yaptığı değerlendirmede; Türkiye’deki Suriyelilerin sayısının 100.000’i aşması halinde, olayın literatür bakımından Mülteci krizi dışında kitlesel sığınma anlamına geldiğini söyledi. Söz konusu yorumlar ve yönetici elitler tarafından yapılan değerlendirmeler ışığında Türkiye için öngörülen zirvenin 100.000 rakam beklentisi olduğu anlaşılmıştır. Ancak bu öngörülen rakamlar kısa sürede aşılarak 2013 yılındaki kayıtlı Suriyeli sayısı 224.655 rakamına ulaşmıştır. Türkiye’de 30 Nisan 2020’de yayınlanan en son bilgilere göre geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı 3.580.263 olarak açıklanmıştır.¹⁶⁶ 9 yıl gibi bir süre zarfında yaklaşık 4 milyonluk bir nüfus hareketliliği ile karşı karşıya kalan Türkiye’nin geçen zaman içerisinde yaşadığı bu kriz ve yönetimi dikkate değerdir.

Yaşanan nüfus hareketliliği başta kaynak ülke sınır illeri olmak üzere büyükşehirlerde yaşayan ülke vatandaşlarında ve genel kamuoyunda göç sürecine ilişkin ciddi rahatsızlıklar meydana getirmiştir. Suriyelilerin kitlesel sığınmaları esnasında yasa dışı örgüt mensuplarının sınırlardan ülkeye giriş yapma ihtimal ve öngörülere ilaveten yaşanan terör olayları bu rahatsızlığın tırmanmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda yaşanan ilk olaylardan sayılabilecek olan Reyhanlı saldırısı bir dönüm noktası olmuştur.

11 Mayıs 2013 tarihinde Hatay’ın Reyhanlı ilçesinde bombalı saldırılar gerçekleştirilmiş, hükümet yetkilileri ilk değerlendirmelerinde olayın Suriye’deki rejim ile ilişkili kişilerce hayata geçirildiğini söylemişlerdir.¹⁶⁷ Saldırılarda 52 kişi yaşamını yitirirken, 146 kişi de yaralanmıştır. Olay sonrası Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları bir kampa yönelik olarak saldırı girişimi yaşanmıştır. Başbakan Erdoğan, Suriyelileri “kardeş” olarak değerlendirdiği bir konuşma yapmış ve Suriyelilere yönelik desteğin sürmesi gerektiğini vurgulamıştır.¹⁶⁸

---

¹⁶⁵ Kemal Kirişçi ve Sema Karaca, “*Türkiye’nin Göç Tarihi*”, *Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011’de Türkiye’ye Yönelen Kitlesel Mülteci Akınları*, Ed. M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 295-314.

¹⁶⁶ *T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç İstatistikleri*, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2020)

¹⁶⁷ “*İçişleri Bakanı Muammer Güler: Saldırganlar tespit edildi*”, *Hürriyet*, 12 Mayıs 2013.

¹⁶⁸ Erdoğan, a.g.e., s.78

Türkiye Cumhuriyeti'nin Suriye'ye karşı aktif bir politika takip ettiği ve bu bağlamda açık kapı politikası izlediği bu dönemde ve yönde, ilgili kurum ve kuruluşların faaliyete geçtiği gözlenmiştir. Suriye'deki sosyal krize paralel olarak ortaya çıkan kitlesel sığınma, ilk olarak dinî ve insanî bir vurgu ile karşılandı. Ancak kısa süre içinde geçici koruma çerçevesinde uluslararası hukuk ekseninde çözüldü. Öte yandan, göç sürecinin hızlı bir şekilde gelişmesiyle birlikte, sürecin uzaması, özellikle ülkenin işgücü piyasasında ve gayrimenkul sektöründe çeşitli konularda sosyal kaygılara neden olmuştur. Kozmopolit nüfusun, özellikle Arap nüfusunun çapı, sürecin belirsizliği ve bazı altyapı sorunları kamuoyu desteğini azaltan faktörler olmuştur.

3.4. AÇIK KAPI POLİTİKASI VE SURİYELİLER

Türkiye'nin Suriye'de yaşanan iç savaş ve toplumsal krizden en çok etkilenen ülke olduğu bilinen bir gerçektir. Zira şiddet olaylarının başladığı 2011 yılından bu yana geçen süre içerisinde Türkiye yaklaşık 4 milyon düzensiz göçmene ev sahipliği yapmış aynı zamanda bir kısmı için de Türkiye transit geçiş imkânı bölgesi olmuştur. Bu denli yüksek bir nüfus hareketliliğinin beraberinde getireceği kayıplar ve sorunlar her ülkenin baş edebileceği cinsten değildir. Türkiye "Açık Kapı Politikası" adını verdiği bu yaklaşım ile uluslararası kamuoyuna hem insanî açıdan hem de yönetim biçimi olarak örnek teşkil etmiştir.

Suriye'den ilk 250 kişilik sığınmacı grubunun kabul edildiği Nisan 2011 tarihinden bu yana yaklaşık 4 milyon Suriyeliye "geçici koruma rejimi" statüsünde koruma sağlanmıştır. Aradan geçen 9 yıllık süreçte Türkiye'nin bu kriz yönetiminde bu denli başarılı olmasının sebebi elbette ki tüm kurum ve kuruluşlarıyla koordineli bir şekilde alanda verilen mücadeledir. Daha ilk düzensiz grupların ülkeye ulaşmalarıyla birlikte sınır bölgelerinde kurulan kamp ve barınma alanları ile temel ihtiyaçların temini noktasında AFAD, KIZILAY, TSK, İl Valilikleri aracılığıyla yapılan çalışmalar Türkiye'nin bu konuda sınır güvenliğinden öte izlediği insan temelli yaklaşımının bir sonucudur.

İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) sınır hattı dışına taşan nüfus hareketliliğini daha iyi ve koordineli bir şekilde yürütebilmek amacıyla kurulmuştur. Bu noktada 2013 yılına gelindiğinde Türkiye'de kampların dışında yaşayan Suriyelilerin sayısı AFAD yönetimindeki kamplarda yaşayan Suriyelilerin sayısını geçmişti.

Bugün Türkiye'deki Suriyelilerin yüzde 90'ından fazlası Türkiye'nin farklı şehirlerinde kamp dışında yaşamaktadırlar. Bu durumun olumsuz sonuçlarını

önlemek ve entegre stratejilerin uygulanmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur. Böylece AFAD'ın gerek kamplarda gerekse kamp dışında giderek artan yükü, özellikle kamp dışı yaşam açısından Türkiye'nin bütün illerinde teşkilatı kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) ile paylaştırılmıştır.

Suriye'deki krizin iç savaş boyutuna dönüştüğü 2013 yılından bu yana, IŞİD faktörleri ve IŞİD'in Ayn el-Arap (Kobani) bölgesinde kısa bir süre içinde güçlenmesiyle olağanüstü nüfus hareketlilikleri yaşanmıştır. Bu bağlamda, 18 Eylül gecesi 4.500 Suriyeli Türkiye'ye sığındı, 20 Eylül gecesi 45 bin Suriyeli daha sınırimızı geçerek misafir oldular. 22 Eylül 2014'te Türkiye'ye geldiklerinde, yalnızca son dört günde sığınan Suriyelilerin sayısı 130.000'i aştı ve 19 Eylül'den 2014 başına kadar Türkiye'ye sığınanların sayısı 185.000'e ulaştı.¹⁶⁹ Bütün bu ani gelişen nüfus hareketliliklerinin kriz yönetimi noktasında ciddi bir sorun yaşanmamıştır.

Ancak yukarıda tartışılan siyasi girişimlerin sonucunda, özellikle 2011'deki Suriye krizinden bu yana, Türkiye'ye gelen Suriyelilerin sayısı artmaya başlamıştır. Bu noktada Suriyeliler, Ekim 2011'de alınan kararla Türkiye'nin geçici koruma statüsü, bu statüyle uyguladığı açık kapı politikası, feragat etme ilkesi ve gelen kişinin temel ve acil ihtiyaçlarını karşılaması, uluslararası hukuk çerçevesinde Suriyelilere çeşitli haklar doğurmuştur.

Öte yandan Türkiye'ye gelen Suriyeli sayısındaki artış, AFAD tarafından yeni kamplar/geçici barınma merkezleri kurulmasını beraberinde getirmiş ve 2012 yılının Mart ayında 7 olan kamp sayısı 2013 yılının başında 14'e yükselmiştir. 2020 yılı Mayıs ayı itibarıyla Türkiye'de geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin ikamet ettiği 5 ilde 7 ayrı Geçici Barınma Merkezi bulunmaktadır. Bu merkezlerde 63.403 Suriyeli kalmaktadır. Aynı tarih itibarıyla bahsi geçen merkezler dışında kalan Suriyeliler'in sayısı ise 3.515.605 olarak açıklanmıştır¹⁷⁰.

3.5. GEÇİCİ KORUMA YÖNETMELİĞİ

İltica Yasasında nispeten yeni bir kavram olarak tanımlanabilecek geçici koruma *"ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanabilecek geçici korumayla ilgili durumu"*¹⁷¹ ifade etmektedir. Başka bir deyişle, acilen ve geçici olarak ülkesine dönmeden ülkesini terk etmek

¹⁶⁹ Anadolu Ajansı, 2014

¹⁷⁰ <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari> (Erişim Tarihi: 01.11.2020).

¹⁷¹ **Geçici Koruma Yönetmeliği ve Getirdiği Yenilikler**, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/gk_yon_getirdigi_yenilikler.pdf (Erişim Tarihi: 26.05.2020)

zorunda kalan ve koruma bulmak için topluca gelen yabancılar için bir koruma şekli olarak ifade edilebilir.

Türk hukukunda kitlesel akın ve geçici koruma ilk kez “*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*”(YUKK) 91. maddede düzenlenerek yasal dayanağa kavuşturulmuştur. Bu maddeye göre, “*Kaynak ülkesinden ayrılmak zorunda kaldıktan sonra ülkesine geri dönemeyen ve geçici koruma bulmak amacıyla sınırlarımıza toplu olarak gelen veya sınırlarımızı aşan yabancı uyruklulara geçici koruma sağlanabilir*”. Görüldüğü üzere mevcut statünün sağlanıp sağlanmaması hususunda kanun takdir yetkisi tanımaktadır. Ancak uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklere uyma ilkesi göz önüne alındığında, bahsedilen bu takdir yetkisinin uluslararası hukuka uygun olarak kullanılması gerekir.

Bahsi geçen YUKK 91. madde ile geçici koruma statüsü için yasal altyapı hazırlanmasına rağmen uygulamada oluşabilecek aksaklıklara mani olmak için 22 Ekim 2014 tarihinde “*Geçici Koruma Yönetmeliği*” çıkartılmıştır.¹⁷²Bu Yönetmelik’le YUKK’ta hukuki statüleri belirlenen Suriye’den ülkemize kitlesel akınlar sonucu gelen kişilerin hak ve ödevleri de belirlenmiştir.

Geçici Koruma Yönetmeliği’ne göre;“*Kitlesel akın neticesinde ülkemize gelen veya münferit olarak ülkeye giriş yapmış olsa dahi kitlesel akına neden olan olay sonucunda kaynak ülkeyi terk ederek gelen kişiler, geçici koruma kapsamında sayılacaktır.*”¹⁷³17. maddeye göre;“*Geçici koruma kapsamında herhangi bir coğrafi kısıtlama da getirilmemiş, tam tersine acil ve geçici koruma bulmak amacıyla ülkenin hem kara sınırlarına hem de karasularına gelen kişilerin Yönetmelik kapsamında sayılacağı belirlenmiştir.*”

Diğer taraftan, bu Yönetmelik Suriye’deki şiddet olayları sonrası oluşan ortamda hazırlanmış olsa da uygulama noktasında sadece Suriyeliler ile ilgili değildir. Hangi kaynak ülkeden geliyor olurlarsa olsunlar, kitlesel akınlar neticesinde gelen kişiler açısından da bu Yönetmelik tatbik edilecektir. Yönetmelik içeriğinin de bu öngörüler ışığında oldukça genel bir üslupla düzenlendiği anlaşılmaktadır. Zira sadece geçici 1. maddede Suriyeliler ifadesi kullanılmış ve 28 Nisan 2011 tarihinden itibaren Suriye’de meydana gelen olaylar neticesinde kitlesel olarak veya bireysel olarak Türkiye sınırlarına gelen veya sınırları geçen Suriye vatandaşları ile vatansızlar ve mültecilerin geçici koruma altına alınacağı düzenlenmiştir. Bu kişiler bakımından bireysel uluslararası koruma taleplerinin işleme konmayacağı da hüküm altına

---

¹⁷² Resmi Gazete, 2014/6883.

¹⁷³ Yönetmelik m. 3 (1)(f) ve m. 7 (1).

alınmıştır(Geçici m. 1 (1)). Ancak, kişi bu tarihten önce ülkeye giriş yapmışsa ve uluslararası koruma talebinde bulunmuşsa geçici korumadan faydalanması mümkün olabilecektir(Geçici m. 1 (2)).

Eğer bireyin böyle bir talebi yoksa ve iltica başvurusunda bulunmuşsa bu durumda kişiye şartlı mülteci statüsü verilir verilemeyeceği münferit olarak değerlendirilebilecektir. Bir başka konu da Suriyeli olmayan kişilerin giriş yapması halinde nasıl bir yol izleneceğidir. Geçici 1. madde düzenlemesine göre, Suriye'den Türkiye'ye giriş yapan üçüncü ülke vatandaşı olan bu kişilerin genel hükümlere göre Türkiye'den çıkış işlemleri yapılacağı belirlenmiştir(Geçici m. 1 (5)).¹⁷⁴

AB Geçici Koruma Yönergesinin aksine Geçici Koruma Yönetmeliği'nde geçici korumanın süre kapsamına ilişkin bir hüküm bulunmaması dikkate değerdir. Avrupa Konseyi Geçici Koruma Yönergesi'nde bu hususta 1 yıl devamında 1 yıl uzatma şeklinde, Geçici Koruma Yönetmeliği'nde ise bu konu da herhangi bir süre kısıtlamasında bulunulmamış, konu ile ilgili Bakanlar Kuruluna atıf yapılmıştır. Ayrıca Yönetmelik'in 11. maddesinde geçici koruma sonlansa dahi geçici koruma statüsünde bulunan kişilerin zaten bireysel iltica talebinde bulunma hakkına sahip oldukları yahut YUKK uyarınca Türkiye'de kalmalarına izin verildiği, hatta koşullarını taşıdıkları statülerin toplu olarak verilmesinin de kabul edildiği hususlarına dikkat çekmektedirler.¹⁷⁵

Yönetmelik "Kitlemel Akın" kavramına 3 (1) (i) maddesinde yer vermiş ve AB Geçici Koruma Yönergesi 2 (d) maddesindeki düzenlemeye uygun bir değerlendirme yapmıştır. Bu düzenlemede, *"Aynı ülkeden veya coğrafi bölgeden kısa bir süre içerisinde ve çok sayıda gerçekleşen ve söz konusu sayının fazlalığı nedeniyle bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerinin uygulanabilir olmadığı durumlar ifade edilmektedir."*

Bu kuralın ışığında, ilk geçici koruma şartı, kitle akışı veya kitle akışıyla ilgili bir olayın sonucu olarak ülkeye bireysel giriş şeklinde tanımlanabilir. Diğer bir durum, geçici muhafızların kişisel korumadan (örneğin, şartlı mülteciler, ikinci koruma) dışlanmasıdır ve son koşul, Bakanlar Kurulunun geçici koruma kararı almasıdır.¹⁷⁶

---

¹⁷⁴ Ekşi, a.g.e., s.72-73.

¹⁷⁵ Ekşi, a.g.e., s.83.

¹⁷⁶ Ekşi, a.g.e., s.72-73.

3.6. SURİYELİLERİN GEÇİCİ KORUMA ALTINA ALINMA SÜRECİ

3.6.1. Ülkeye Giriş

2011 yılından itibaren Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen nüfus hareketliliklerini Türkiye'nin ilgili kurumları (AFAD, KIZILAY, GİGM) koordineli bir şekilde yürütmüşlerdir. Tüm sınır geçiş noktaları ve sınır kapıları (kara, hava ve deniz limanları) bu kapsamda kontrollü bir rejime tabi tutulmuşlardır. Değişen güvenlik koşulları sebebiyle sınırlardaki denetimlerin olabildiğince sıkı tutulmaları göz önünde bulundurulduğunda, Suriye vatandaşlarının hangi geçiş noktalarından ya da sınır kapılarından ülke sınırlarına girebileceği Türk yetkililerce tespit edilmektedir.

Olağan koşullarda Suriye pasaportu sahipleri açık olan kara sınırlarını kullanarak ülkemize vize şartı aranmadan giriş yapabilme hakkına sahiptirler. Ancak Ocak 2016'dan başlanılarak, üçüncü ülkelere ülkemize deniz veya hava sınırlarından giriş yapan Suriyelilerin ülkeye kabul edilebilmeleri için geçerli bir pasaport ve vizeye sahip olmaları gereklidir. Geçerli pasaportu veya vizesi olmayan kişiler üçüncü ülkelere iade edilebilir. Suriye sınır kontrol noktalarından Türkiye'ye pasaport girişleri ilgili kurum ve kuruluşlarca geniş çaplı bir biçimde denetlenmektedir ve geçişler genellikle aile birleşmeleri ve acil tıbbi ihtiyaçlar ile sınırlandırılmaktadır.

Suriye'den veya kabul gören bir vizeye sahip diğer bir ülkeden ülkemize giriş yapan yabancılar Türkiye devletince sunulan *“Geçici Korumayı talep etme ve bu korumadan faydalanma hakkına”* sahiptirler. Eğer ülkeye illegal bir şekilde giriş yapılmış ise İl Göç İdaresi Müdürlüklerine kayıtlarını yaptırarak Türkiye'deki statüleri meşru hale getirilmektedir.

Geçici Koruma yasasından yararlanmak için Türkiye'ye illegal yollarla giriş yapan ya da ülkemizde kayıtsız bir biçimde bulunan bireyler, ülkemize girişleri esnasında ilgili kurum-kuruluşlarca belirlenmeleri veya makul bir süre içerisinde Türk makamlarına giderek ülkeye yasa dışı yollardan giriş yapma ve ülke sınırlarında kayıtsız bir biçimde bulunmalarına dair geçerli bir mazerette bulunmaları durumunda ceza almazlar. Gereken prosedürlerin tamamlanmasının ardından yasal izin süreci başlamış olur.

3.6.2. Kayıt Süreci

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türkiye sınırları içerisinde yürütülen koruma hizmetinin temel uygulayıcısıdır. Bu nedenle, Türkiye'deki misafir durumundaki yabancıların Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)'e kayıt yaptırmaları oldukça önemlidir. Kayıt işlemi Türkiye'deki varlığı için yasal bir temel oluşturduğundan, Türkiye'deki yabancı vatandaşlar tarafından yerine getirilmesi ve kamu

hizmetlerinden yararlanmalarına izin verilmesi önemli bir yükümlülüktür. Kayıt sürecinde uluslararası kabullerden biri olan reddetmeme ilkesi de uygulanmaktadır. Suriyeliler tarafından ilgili makamlara yapılmayan başvurular neticesinde, Türkiye Cumhuriyeti tarafından sağlanan sağlık, eğitim, refah ve istihdam olanakları gibi hizmet ve yardımlardan yararlanamayabilir. Kaydolmadan, BMMYK, diğer BM kurumları ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK) da insanlara yardım etmede engellerle karşılaşacaklardır.

Türkiye’de geçici koruma talep eden Suriyelilerin kayıtları Göç İdaresi Genel Müdürlüğü koordinesinde İl Göç İdaresi Müdürlükleri ve Polis birimleri marifetiyle sağlanmaktadır. Geçici Koruma Tasarısı, Geçici Koruma rejimi dâhilinde bireylerin kayıtlarına dönük sorumluklarını açık bir biçimde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne iletmektedir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu gereği oluşturulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı dâhilinde işlemlerini sürdüren ulusal iltica kurumu konumundadır.

Kaydolmak istenilen şehirdeki İl Göç İdaresi Müdürlüğü’ne başvuru sürecin ilk adımındır. Kayıt işlemleri sırasında kişilerin kimliklerine ilişkin doğru bilgiler vermesi, varsa Suriye makamlarından alınan ilgili tüm belgelerin ibraz edilmesi kayıt sürecinin sağlıklı ve hızlı bir şekilde yürütülebilmesi açısından hayati önem taşımaktadır. Eğer müracaat eden kişilerin Suriye makamları tarafından verilen hiçbir belgesi bulunmuyorsa, ilgili makamlar tarafından kayıt işlemleri beyan usulüne göre gerçekleştirilecektir. Kayıt işlemleri sırasında iletişim kurulmasında problem meydana gelirse İl Göç İdaresi Müdürlüğü ücretsiz olarak bir tercüman temin ederek kişilere yardımcı olmaktadır.

3.6.3. Ön Başvuru Süreci

Ülkemizde geçici koruma isteğinde bulunan Suriye vatandaşlarının, Geçici Koruma yararlanıcısı şeklinde kayıt oluşturulmadan önce Türk yetkililerine ön kayıt işlemlerini yaptırmış olmaları gereklidir. Ön kayıt işlemleri esnasında başvuruda bulunacak kişilerin bireysel bilgileri, parmak izleri, iletişim bilgileri, fotoğrafları gibi veri ve bilgiler Kollukta Yabancılar Şubesinde kayıt altına alınmaktadır. Kayıt prosedürlerinin yerine getirildiği yer/adres ile alakalı, kişinin bulunduğu şehirdeki “İl Göç İdaresi Müdürlüğü” koordinasyondan sorumlu kurumdur.

Ön kayıt işlemleri esnasında, İl Göç İdaresi Müdürlüğüne bireylere ön kayıt formu verilmektedir. Faydalanıcının bu formla beraber 30 gün içinde sorumlu İl Müdürlüğüne giderek Geçici Koruma Kimlik Belgesini alması gereklidir. Ön kayıt belgesi ülke sınırları içinde kanuni olarak kalabilme hakkına sahip olduğunu

göstermesi bakımından önemlidir ve ücret alınmadan sunulmaktadır. Bahsedilen 30 günlük süre dâhilinde güvenlik soruşturması faaliyetlerinin bitirilmesi öngörülmüştür. Ancak belirtilen süre, başvuruda bulunan İl Göç İdaresi Müdürlüğünde yaşanan sıkışıklık veya başvuru sahibine dair şahsi olaylar sebebiyle uzama yaşanabilmektedir. Eğer kaydedilmesi gereken yeni doğan bir bebek söz konusuysa yasal bir doğum belgesi ya da raporu sunulması durumunda “Geçici Koruma Kimlik Belgesinin” hazırlanması evresinde bebeklere öncelik tanınmaktadır.

Kolluk birimlerince yapılacak olan güvenlik taraması olumsuz sonuçlanan kişilerle ilgili İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından bir mülakat yapılmaktadır. Bu mülakat sonucuna göre henüz geçici koruma statüsü kazanmamış Suriyelilerle ilgili İl Göç İdaresi Müdürlüğü, kişiye özel karar verebilir. Bu kararlara karşı itiraz yolu her ne kadar açık olsa da uygulamada idarenin verdiği kararlar esas kabul edilmektedir.

Güvenlik soruşturmasından sorunsuz olarak geçen başvuruçulara “Geçici Koruma Kimlik Belgeleri” düzenlenecek ve bahsedilen bireyler Geçici Koruma Yönetmeliği’nce tespit edilen hak ve hizmetlerin bütününden faydalanma hakkı elde edecektir. Yukarı kısımda bahsedildiği üzere, bu dönemdeki bekleme zamanı, mültecinin yaşadığı şehir ve ilgili kuruma sunulan itiraz sayısına bağlı olarak değişebilir. Kamplarda yaşayan sığınmacılar için kayıt işlemleri Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından tüm kamplarda kaydolmak üzere yürütülmektedir.

3.7. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR

Ülkeler ya da bölgeler arasındaki kitlesel hareketlerdeki göçmenlerin önemli bir kısmı, göç politikasını ve göç krizini yönetmek için gerekli faaliyetleri yürütmektedir. Refakatsiz çocuklar/on sekiz yaşın altındaki çocuklar olarak tanımlanan çocuklar; göç hareketliliğinde yerleştirme ve yönlendirme sürecinde diğer çocuklara ve yetişkinlere göre daha zordur.

AB evresi ve diğer ulus üstü aktörlerle ülkemizin yaşadığı toplumsal, siyasal dönüşüm, bu dönem içerisinde göçmen çocuklara dönük kamu politikalarının gelişmesine temel teşkil etmektedir. “Özellikle 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile birlikte oluşturulan hukuksal çerçeve ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen idari süreç, göçmen çocukların ayrı bir politika konusu olarak ele alındığı, refakatsiz çocuklara yönelik olarak çocuğun yüksek yararı ilkesinin gözetildiği bir döneme işaret etmektedir. Bu dönemde geliştirilen politikalarda

*Avrupa Birliği, Uluslararası Göç Örgütü, Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği gibi ulus üstü aktörlerin etkisi görülmektedir.*¹⁷⁷

Türkiye'de refakatçisi bulunmayan çocuklarla alakalı bütün program ve politikalar “*BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989) ve iki İhtiyari Protokolü (2000), Dördüncü Cenevre Sözleşmesi (1949) ve iki Ek Protokol (1977), Mültecilerin Durumuna İlişkin Sözleşme (1951) ve Protokoller ve ilgili diğer uluslararası sözleşmeler*” ışığında hayata geçirilmektedir. Diğer taraftan göç sonucuyla ülkemize gelmiş refakatçisi olmayan çocuklara dönük “*5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na*” istinaden ilgili mahkemece kararlaştırılan koruyucu ve destekleyici tedbirler sınırlarındaki hizmetlerse “*Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*” tarafından sunulmaktadır.

Çocukların yararlarının savunulması temel ilkesi dâhilinde şekillenmiş ve ülkemizin de taraf olduğu “*Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi*”, 22. maddesi gereğince taraf milletlerin kendi sınırlarında sığınmacı ya da mülteci olan bütün çocukların Sözleşmede bulunan bütün haklardan yararlanması için gereken tedbirler, bilhassa eğitim sektöründe yoğun olarak yer verilmiştir.¹⁷⁸ Sözleşme'nin 22. maddesi, çocuk mültecilerin hem iltica sistemine erişimlerinin sağlanmasını hem de insan hakları doğrultusunda âkit uluslara yükümlülük oluşturmaktadır. Bununla birlikte âkit devletlerin, refakatçileri bulunmayan çocukların ailelerine kavuşmaları adına sivil toplum kuruluşlarıyla ve uluslararası kuruluşlarla gereken iş birliğinin oluşturulmasını savunmaktadır.¹⁷⁹

Refakatçisi bulunmayan çocukların uluslararası koruma başvurularına istinaden YUKK'un 66. maddesi ve “*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin*” 123. maddesinde detaylı düzenlemeler oluşturulmuştur. “*Yönetmeliğin 123. maddesi, içerik olarak aynı olmakla beraber, YUKK'un 66. maddesine nazaran daha ayrıntılıdır. Çocuk anne ve babasından başka bir akrabası örneğın, amcası, dayısı ile olması durumunda 6458 sayılı kanun uyarınca refakatsiz sayılmayacaktır.*” Zira âdet ve örfler gereğince kendisinden sorumlu birileriyle birlikte dir.¹⁸⁰

---

¹⁷⁷ Selman Salim Kesgin, “Türk Kamu Yönetiminde Göçmen Çocuklara Yönelik Politikalar”, *Göç Dergisi*, 2017, Cilt: 4, Sayı: 1, s.79.

¹⁷⁸ Sevcan Güleç-Solak ve Şerife Pekküçükşen, “Farklı Yönleriyle Göç ve Yönetimi.”, *Türkiye'de Suriyeli Çocuk Olmak: Belediyelerin Bütünleştirici Rolü Üzerine Bir Değerlendirme*, Lambert Academic Publishing, Letonya, 2019, s.86.

¹⁷⁹ Ekşi, a.g.e., s. 565

¹⁸⁰ Ekşi, a.g.e., s. 569

“6458 sayılı kanunun 66. maddesinde”; refakatçisi bulunmayan çocuklarla alakalı bütün faaliyetlerde çocuğun yüksek yararlarının gözlenmesi temel olduğu açıklanmaktadır. Başvurunun alınmasıyla birlikte, haklarında “5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu” gerekleri işleyeceği bildirilmektedir. Refakatçisi bulunmayan çocukların refakatçilerinin, yetişkin akrabalarının veya uygun konaklama yerlerine veya koruyucu ailelerin yanlarına yerleşmesi, refakatsiz bakanın görüşleri de baz alınarak “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” tarafınca sağlanacaktır. 16 yaşından küçük çocuklar uygun şartlar oluşturulduğunda kabul ve yerleştirme birimlerine yerleştirilebilmektedir. Kabul ve konaklama birimlerinin çalışma koşulları içinde “arkadaş olmayan çocukların çıkarlarını gözetmek” ifadesi bulunmaktadır.

Geçici Koruma Yönetmeliğinin²³ (4). maddesi içinde “Refakatsiz çocuklar, esas olarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı koordinesinde barındırılır. Ancak uygun koşullar sağlandığında refakatsiz çocuklar, geçici barınma merkezlerinin ayrı bir bölümünde, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının kontrol ve sorumluluğunda AFAD ile iş birliği halinde barındırılabilir.” biçiminde bahsedilmektedir. 6458 sayılı kanun kapsamında ayrıca mümkün mertebede, çocukların yararları, olgunluk düzeyleri ve yaşları ön plana alınarak, kardeşlerin birlikte tutulması ve zorunluluk arz etmediği sürece ikamet yerlerinde değişiklikler yapılmayacağı tasarısı da bildirilmektedir. Bununla birlikte 79. maddenin 4.fıkrasında “Refakatsiz çocukların başvuruları hızlandırılmış olarak değerlendirilemez.” denilmiştir. Özel ihtiyaç sahibiyle yapılacak görüşmelerde, bu bireylerin durumları ön planda tutulup, çocukların görüşmelerinde psikologların, sosyal çalışmacının, çocuk gelişimcisinin, çocuğun yasal temsilcisinin veya ebeveynin hazır bulunacağı “6458 sayılı kanunda” açıklanmaktadır. Diğer taraftan belgesi bulunmayan erişkin yabancılar için uygulanan gözaltı ve başka uygulamalar çocuk bakımından uygun olmayacağından, refakatsiz çocukların sınır denetimlerinde yetkili bireylerin bazı sorunlar yaşadığı da gözlenmektedir.

Ülkemizde ikamet eden refakatsiz göçmen çocuklar “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” sorumluluğunda bulunmaktadır. Hakkında korunma kararı bulunan ülkemizdeki bir refakatsiz çocuk, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan çocuklarla aynı kurumlarda bulunabilmekte ve eşit bir şekilde sunulan hizmetlerden yararlanabilmektedir. Ülkemize Somali, Afganistan, Sudan, Suriye, Irak gibi ülkelerden göçen refakatsiz çocuklar için Ağrı, Gaziantep, Konya, Yozgat, Bilecik, Erzincan, Van ve İstanbul şehirlerinde çocuklar için destek birimleri kurulmuştur.

Bununla beraber ebeveynleriyle buluşma olasılığı olan çocuklar ve ebeveynlerin buluşturulabilmesi adına barınma merkezi oluşturulmuştur.¹⁸¹

“Aile ve Çalışma Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Refakatsiz Çocuklar Yönergesinde 6458 sayılı kanunun 66’ncı maddesi” ne istinaden hizmet sunun birimler tasarlanması ve bu birimlerin seksen bireylik kapasite dışına çıkmayacağı açıklanmıştır. Merkezlerin yapısı, açılışı ve işleyişleri hususundaysa 5. Madde kapsamında açıklanmıştır; ilin sağlık ve eğitim kuruluşu yönünden yeterliliği, göç ve nüfus yoğunluğu, ulaşım imkânları, vaka sayısı ve benzeri sebeplerle hizmet binalarının vasıflarını tanıtan belgelerin bulunduğu raporlarla beraber il müdürlüğü tarafından Bakanlık birimine teklif sunulması ve Bakanlık tarafından yapılacak değerlendirmeler neticesinde, teklifin uygun bulunması durumunda merkezin hizmet vermeye başlayacağı bildirilmiştir.

3.8. HAK VE HİZMETLERE ERİŞİM

3.8.1. Eğitim

“Geçici Koruma Yönetmeliği, AB Geçici Koruma Yönergesi 14. Maddesinde” belirtilen eğitime dair hizmetler, 28. maddede kapsamlı bir biçimde hükme bağlanmıştır. Bu madde kapsamında Yönetmelik dâhilindeki yabancıların eğitime dair hizmetler barınma birimlerinde ve merkez dışarısında Milli Eğitim Bakanlığınca faaliyete konulacaktır. *“Bu kapsamda 1 (a) bendinde 54-66 ay arası öncelikli olmak üzere çocuklara okul öncesi eğitim hizmeti verilebileceği, 1 (b) bendinde ilköğretim ve orta öğretim yaşındaki çocuklara eğitim faaliyeti verileceği, 1 (c) bendinde her yaş grubuna yönelik olarak dil eğitimi, meslek edindirme, beceri ve hobi kurslarının isteğe bağlı olarak düzenlenebileceği”* tespit edilmiştir.

Bu noktada *“Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü”* genelge yayımlayarak *“Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetlerini”* yasal çerçeve içerisine oturtmuştur. Bahsedilen Genelge’nin 2. maddesi uyarınca Bakanlığın görevli Müsteşarı denetiminde alakalı şubelerden görev verilecek çalışanlarla bir Bakanlık Komisyonu oluşturulacaktır. Belirtilen maddenin (b) bendi kapsamında; oluşturulan komisyonun görevi, *“Ülkemize kitlesel olarak akın eden yabancıların eğitim-öğretim ihtiyaçları ile ilgili durumu gösterir raporlar hazırlamak, söz konusu durum ile ilgili çalışmalar yürüten ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve/veya uluslararası kuruluşlar ile koordinasyonu sağlamak”* şeklinde açıklanmıştır.

---

¹⁸¹ İsmail Barış ve Melike Boztilki, “Uluslararası Göç ve Çocuklar”, AbulfezSuleymanov, Pelin Sönmez, Fatma Demirbaş Ünver, Selami Metin Akbaba, (ed.), *Refakatsiz Göçmen Çocuklar*, Transnational Press London, London, 2019, s.221.

Bununla birlikte 2. Maddede İl Milli Eğitim Müdürlüğü dâhilinde yabancıların eğitim ve öğretim uygulamaları için bir komisyon oluşturulacağı belirtilmiştir. Toplu eğitim ve öğretimde tecrübesi bulunanlar içinden komisyonca tayin edilecek temsilcilerin, gerekli durumlarda komisyona davet edilecekleri açıklanmıştır.

Bahsedilen maddenin “(ç) bendinde, geçici barınma merkezlerinde geçici eğitim merkezleri oluşturulması; (e) bendinde, bu merkezlerdeki eğitim ve öğretim faaliyetlerini gönüllü olarak desteklemek isteyen yabancıların eğitim koordinatörü gözetiminde desteklenmesi” maksadıyla düzenlenmiştir. Ön lisans ve üst seviyedeki eğitimlerle alakalı usul ve esaslarınsa Yönetmeliğin 28. maddesinin 2. fıkrası bakımından Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Başkanlığınca tespit edileceği açıklamıştır.

Ülkemizdeki Suriyeli sığınmacıların büyük bölümü 18 yaşın altında çocuklar ve gençlerden oluşmaktadır. Suriyeli çocukların okula gidebilmeleri noktasında hem kalıcı olmamaları engel teşkil etmekte hem de eğitim dili Türkçenin çocuklar tarafından bilinmeme sorunu bulunmaktadır. Kamplardaki durum nispeten iyi olmasına rağmen, genel itibariyle okula devam oranı çok düşük seviyede kalmıştır.

3.8.2. Sağlık

AB Geçici Koruma Yönergesi (madde 13), Geçici Koruma Yönetmeliği gibi geçici olarak korunanlara yönelik sunulacak hizmetlerin ilk sıralarında en esas hizmetler kapsamında bulunan sağlık hizmetleri karar dâhiline alınmıştır. Yönetmeliğin 27. maddesinde olabileceği derecede kapsamlı bir şekilde sağlık hizmetlerine yönelik ayrıntılar düzenlenmiştir. Belirtilen madde kapsamında, “Sağlık hizmetleri hem geçici barınma merkezlerinin içinde hem de dışında Sağlık Bakanlığının kontrolünde sağlanacaktır. Ayrıca (b) bendine göre temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı alınamayacağı hükme bağlanmıştır. Bu kapsam dışında kalan sağlık hizmetlerinden ise, aynı maddenin (c) bendine göre Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenen bedelden daha fazla bedel alınamayacaktır ve bu bedel (ç) bendi uyarınca da AFAD tarafından karşılanacaktır. Öte yandan (d) bendiyle, geçici korunanların acil ve zorunlu haller dışında özel sağlık kuruluşlarına doğrudan başvuramayacaklardır.” olarak belirtilmiştir.

3.8.3. Çalışma

Geçici korunan insanların iş hayatlarını düzene koyan Yönetmeliğin 29. madde 2. fıkrası kapsamında, geçici koruma kimlik belgesi bulunanların Bakanlar Kurulunca tespit edilecek iş sektörlerinde ve coğrafi bölgelerde çalışabilme izni alabilmek için, “Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına” başvuruda bulunabilecekleri belirtilmiştir. Diğer bir anlatımla, kurallarla geçici olarak korunanlar çalışma iznine sahip olabileceklerdir. Bahsi geçen maddenin 4. Fıkrasınca verilen izin süresinin geçici koruma süresini aşamayacağını karara bağlamıştır.

Ülkemizde önemli oranda kayıt dışı iş yapan insan olduğu bilinen bir gerçektir. Bahsedilen bu durum Suriyeliler için de geçerli olmaktadır. Fazla sayıda Suriyelinin çalışma izni olmadan iş yaptıkları gözlenebilmektedir. Başka bireyler için çalışan Suriyelerle birlikte kendi şerlerini kuranlar da bulunmaktadır. Kayıt altına alınmadan çalışan insanların haklarını tam manasıyla alamadığı ve emek sömürsünün oluştuğu da yaşamın acımasız gerçeklerindedir.

Geçici olarak koruma altında bulunanlara çalışmaları için izin verilmesi, onların ikamet ettikleri topluma yük oluşturmadan ailelerinin ve kendilerinin yaşamını sürdürmelerine yardımcı olmaktadır. Fakat bu durumun toplum tarafından algılanan olumsuz tarafları da olmaktadır. Bilhassa işsizlik oranlarının fazla olduğu bölge ve dönemlerde, geçici koruma kapsamındakiler de dâhil olmak üzere, göçmenler işsizliğin sebebi şeklinde gösterilmektedir.

3.8.4. İkamet ve Seyahat

Geçici Savunma çerçevesinden yararlanmak niyetinde olmayan Suriyeliler ikamet etme izni için başvurabilirler. “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” tarafından verilen ikamet izinleri farklıdır. Uluslararası Koruma Kanunu'nda belirtilen koşulları karşılayan yabancıların, bu durumdaki kişilerin ikamet izni, geçerli bir pasaport ve yeterli banka hesabı için belgeleri olduğu kabul edilir. İl Göç Kurulu, oturma iznine ilişkin diğer koşullara tabi olan tüm şehirlerde yetkilidir. Ancak yetkililerden koruma talep etmeyen Suriyeliler, normal şartlar altında mültecilere yönelik BMMYK desteğinden yararlanamayacaklar. Çünkü BMMYK Türkiye'deki sığınmacılara ve mültecilere yardım etme yetkisine sahiptir.

Geçici Koruma altındaki Suriyeliler sığınmacıların kaydoldukları/ikamet ettikleri şehri değiştirmek istediklerinde yaşanan vilayetteki “İl Göç İdaresi Müdürlüğüne” göç etmek istenilen şehir ve gerekçeleri anlatan bir dilekçe sunmaları gereklidir. Şayet kaydolunan şehirden diğer bir şehirde bulunulması durumunda, şehir değişikliği talebinin bulunulan şehirdeki İl Göç İdaresi Müdürlüğüne iletilmesi esastır.

İl Göç İdaresi Müdürlükleri talepleri kabul edebilir ya da müracaatları hedef İl Göç İdaresi Müdürlüklerine yönlendirebilir.

Kaydolunan vilayetten başka bir vilayette yaşayan kişilerin, buldukları şehirdeki hizmetlerden, yardımlardan ve haklardan faydalanamayacakları öngörülmüştür. Birtakım yörelerde, Geçici Koruma yararlanıcısı Suriyelilerin parmak izi/imza alınması yoluyla ilgili kurumlara düzenli bir biçimde beyanda bulunması zorunluluk arz etmektedir. Geçici Koruma Yönetmeliği'nde belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumunda idari para cezası ya da hak ve hizmetlerden mahrumiyet gibi yaptırımlar hayata geçirilmiştir.

Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli mültecilere yönelik seyahat kuralları da belirlenmiştir. Bu sebeple, bu kişilerin kamp dışında oldukları illerde eyaletin İl Göç İdaresi Müdürlüğüne başvurmaları ve seyahat izni istemeleri gerekmektedir. İzin belirli süreler için geçerlidir ve bir kişinin bu süre zarfında diğer şehirlere seyahat etmesine izin verir. Kimi bölgelerde, geçici koruma kullanan Suriyeliler imza/parmak izi olarak alakalı kurumlara düzenli açıklama yapmak zorunda kalmaktadır.

Bölgelerde yaşayan Suriye Geçici Muhafızlarının lehtarlarından düzenli ifadeler alınması gerekmektedir. Geçici Muhafızlardan yararlanan kamplarda yaşayan Suriyeli mülteciler, yaşadıkları şehirde dolaşmak için kamp yönetiminden izin almalıdır. Başka bir şehre taşınmak istiyorlarsa, yukarıda açıklandığı gibi İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nden seyahat izni almaları gerekir.

3.8.5. Evlilik

Türk hukukuna göre Türkiye'deki mültecilerin evliliği ile ilgili prosedürler uygulanmıştır. Türk yasalarına göre bir Türk vatandaşı ve bir mülteci veya iki mülteci Türk makamlarına başvurarak evlenebilir. Türk makamları tarafından yapılan tüm evlilikler Medeni Kanun ve ilgili mevzuata tabidir.

Türkiye Cumhuriyeti Medeni Kanunu'nda belirtildiği gibi, sadece geçerli evlilikler kabul edilmektedir. Sadece Türkiye'de yetkili evlilik görevlileri tarafından yapılan evliliklere izin verilmektedir. Evlilik süreci, taraflar gerekli belgeleri yaşadıkları ildeki düğün evine sunduklarında başlar. Başvurular yazılı veya sözlü olarak yapılmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti'ndeki resmi evlilikler hariç her türlü evlilik geçersizdir.

Resmi evlilik, özellikle kadınlar ve çocuklar olmak üzere çiftlerin yasal haklarını sağlamak için çok önemlidir. İmam nikâhı denilen dini evliliğe sadece resmî bir evlilikten sonra izin verilir. Türkiye, vatandaşlarına medeni hukuk kapsamında

evliliklerin sona ermesiyle ilgili hükümler uygulamıştır, ancak bu durum Suriye rejimi geçici korumadan yararlananlar için de geçerlidir.

Ülkemizde bulunan mültecilerin evlilikleriyle alakalı usul ve yönetmelikler Türk kanunları dikkate alınarak yerine getirilir. Türkiye kanunlarına göre, bir Türk vatandaşıyla bir mülteci veya iki mülteci, Türk kurumlarına başvurularını ileterek evlenebilmektedirler. Türk kurumlarınca yerine getirilen bütün evlilikler “*Türk Medeni Kanunu’na ve ilgili yönetmeliklere tabidir*”. Türk Medeni Kanunu’nun içeriğine göre, Türkiye Cumhuriyeti devleti sadece resmi evlilikleri yasal görmektedir. Türkiye vatandaşlarına evliliklerinde medeni kanunun alakalı hükümlerini uygulamıştır, bu hükümler Suriyeli geçici korumadan faydalananlar için de uygulanmaktadır.

3.8.6. Doğum ve Tanıma

Mülteci konumunda bulunanlar da dâhil olmak şartıyla doğum kaydı, Türkiye’de bulunan yabancı uyruklular için de bir hak ve ödevdir. Türkiye’deki ulusal yasalara göre, gerçekleşen her doğum 30 gün içinde Nüfus Müdürlüklerine kaydedilmelidir. Bir çocuğun kimlik belgesi olması ve eğitim/sağlık gibi haklardan faydalanabilmesi adına doğum kaydının yapılması önem arz etmektedir. Doğum kayıtları ve belgeleri bulunmayan, çocuklar uyruklarını kanıtlamakta güçlük çekebilir ve vatansız olma riskini taşıyabilirler. Doğum kaydı, çocuğun yaşına dair kanıt sağlar ve çocuğu çocuk işçiliği, insan ticareti, çocuk evlilikleri, cinsel istismar ve yasa dışı evlat edinme gibi risklerden korur. Doğum kaydı aynı zamanda çocuk ve ebeveynler arasındaki akrabalık olduğunu kanıtlar ve ailenin bütünlüğünü sağlar. Aile üyeleri gelecekte ayrılırsa, çocuğun ailesiyle yeniden birleşmesine de yardımcı olabilir.

Türkiye sınırlarında yaşanan doğumların Valilik makamına bağlı “*Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Müdürlüklerine*” bildirilmeleri gereklidir. Bu bildirim baba, anne veya yasal vasisince yerine getirilmelidir. Ebeveyn veya yasal vasinin yokluğunda, büyükanne, büyükbaba, yetişkin kız kardeşi veya çocuğa eşlik eden başka bireyler Nüfus Müdürlüğüne bilgi verirler. İç mevzuatımıza göre bahsedilen bildirim 30 gün dâhilinde yerine getirilmesi gereklidir. 30 günün dışında sunulan bildirimlere mali yaptırımlar uygulanmaktadır.

3.8.7. Diğer Bazı Hizmetler

Yukarda bahsedilen hak ve hizmetlerin dışında kalan özel ihtiyaç sahibi kişilere sağlanan hak ve hizmetler kalemi mevcuttur. “*Özel ihtiyaç sahibi*” olgusu ve bu bireylerin kimler olduğu açık bir şekilde tespit edilmemiş olsa da, hem “*AB Geçici Koruma Yönergesi hem de Geçici Koruma Yönetmeliği’nde*” bu konuda düzenlemeler gözlenmektedir. Yönerge kapsamının 13/4 maddesinde “*refakatsiz küçükler ya da*

işkence, tecavüz ya da başka ciddi türden psikolojik, fiziksel ya da cinsel zulüm görmüş insanlar gibi özel ihtiyaçlara sahip geçici korumadan yararlanan kişilere, gerekli sağlık ve diğer yardımların üye devletler tarafından sağlanacağı hüküm altına alınmıştır". Bahsedilen bireylerin yönerge bağlamında özel ihtiyaçlar sahibi şeklinde görüldüğü söylenebilmektedir.

Tekrar 14. madde 1. fıkrada *"18 yaş altı geçici korunanların ev sahibi devletin kendi vatandaşlarına sunduğu koşullar ile eşit koşullar altında eğitim sisteminden yararlanacakları da hükme bağlanmıştır"*. Özel ihtiyaç sahipleri çatısında açıklanabilecek bir diğer bölüm olan çocuklarsa, 5. Maddenin kapsamında *"aile birleşmesi"* fırsatından faydalanabileceklerdir. Bununla birlikte, açıklanan maddenin 4. Bendinde taraf milletlerin aile birleşmesi fırsatı sunarken, çocuğun üstün çıkarlarını da ön plana alınmasının gerekli olduğunu açıklamaktadır. 16. Madde kapsamındaysa, refakatsiz yaşayan çocukların en hızlı bir şekilde koruma örgütü ya da vasi tarafından temsil edilmesinin mümkün kılınması konusu düzenlenmiştir ki bu konuda özel gereksinim sahibi olan küçüklerin korunmalarına dönüktür.

"AB Geçici Koruma Yönergesi" 'ne dönük bir düzenlemede, *"Geçici Koruma Yönetmeliği'nde"* bulunmaktadır. Geçici Koruma Yönetmeliğinin 3. madde (I) bendi kapsamında özel ihtiyaç sahiplerini; *"refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişiler"* şeklinde açıklamıştır.

Özel ihtiyaç sahibi bireyler Yönetmelik gereğince Yönetmelik'te tespit edilen bütün hak ve hizmetlerden faydalanabilmektedirler. Bununla beraber özel ihtiyaç sahibi bireylere birtakım ilave hizmetlerin verilmesi de Yönetmelik'in 48. maddesinde düzenlenmiştir. Belirtilen madde kapsamında, özellikle sağlık, psikososyal destek ve iyileştirme hizmetleri gibi özel ihtiyaçları olan kişilere tüm yardım ve desteklere öncelik verilecek ve ücretsiz olarak verilecektir. Ayrıca çocukları ilgilendiren faaliyetlerde çocuğun yüksek faydası gözlenir. Diğer taraftan *"6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun"* dâhilinde, şiddete uğrayıp mağdur olmuş yabancılar hakkında ivedi olarak gereken önlemler alınır. Son olarak, 48. madde 4. fıkrası dâhilinde geçici korunanlar içinde insan ticareti mağduru olacağı düşünüüyorsa, bu bireyler hakkında da alakalı yasa dâhilinde gereken işlemin uygulanacağı karara bağlanmıştır.

3.8.8. Aile Birleşimi

Geçici koruma yönetmeliğine (madde 49) göre yurt dışında ikamet etmekte olan ve Türkiye’de birleşmek isteyen kişiler, akrabaları (kardeşler ve çocuklar) ile birleşmek için Türkiye’de yetkili bulunan GİGM ve İl Göç İdaresi Müdürlüklerine başvurmaları gerekmektedir.

Türkiye dışında aile birleşimi için başvurmak isteyen insanlarla iletişim kurmak büyükelçiliğe bağlıdır. Çoğu ülkede, aile birleşimi prosedürleri, üçüncü bir ülkedeki bir aile üyesinin süreci başlatmak için önce göçmenlik makamlarına başvurmasını gerektirir. Çoğu ülke sadece çekirdek aile üyelerinin (eşler ve 18 yaşın altındaki çocuklar) birleşim taleplerini kabul etmektedir.

Aile birleşimi temelinde üçüncü bir ülke tarafından kabul edilen tüm Suriyelilerin Türkiye’den ayrılmadan önce ilgili kurumlara kayıt yaptırması gerekir; aksi hâlde ülkeden ayrılmalarına izin verilmeyecektir.

3.9. GÖNÜLLÜ GERİ DÖNÜŞ İŞLEMLERİ

Türkiye’de geçici koruma altında yaşayan Suriyelilerin istedikleri takdirde ülkelerine dönme hakları vardır. Suriye’den gönüllü olarak anavatanlarına dönmek isteyenler, buldukları bölgedeki Göç İdaresi Müdürlüğü ile temasa geçerek faaliyetlerine başlayabilirler. Gönüllü geri dönüş başvurusu için kayıtlı olunan ildeki Göç İdaresi’ne talepleri hakkında başvuruda bulunulması gerekmektedir.

Gönüllü Geri Dönüş formunu tanzim edildikten sonra Türkiye’den çıkış için son bir tarih ve yol izin belgesi temin edilir. Kişi için belirlenen sınır kapısından çıkış yapılmak suretiyle Suriye’ye gönüllü geri dönüş tamamlanmış olur. Gönüllü Geri Dönüş sonrası kişinin Türkiye’deki Geçici Koruma Statüsü sona ermiş olur.

3.10. ÜÇÜNCÜ ÜLKEYE ÇIKIŞ İŞLEMLERİ

Mevcut mülteci durumunun karmaşıklığı göz önüne alındığında, üçüncü bir ülkede yeniden yerleşim, koruma ihtiyaçları başka yollarla karşılanamayan ve eve geri dönemeyen birçok savunmasız sığınmacı için kritik bir araç ve çözüm olmaya devam etmektedir. Bunun yanı sıra sorumluluğun devletler arasında paylaşılmasını sağlayan önemli ve somut bir mekanizmadır. Bu sorumluluk paylaşımı, devletlerin küresel çaptaki üçüncü ülkeye yerleştirme fırsatlarını artırmak ve tamamlayıcı yolları uygulamaya koymak üzere taahhütte buldukları BM Genel Kurulu’nun New York Mülteci ve Göçmenler Deklarasyonu ile resmîyet kazanmıştır.

UNHCR, Tüzüğü ve BM Genel Kurulu Kararlarının verdiği yetkiye dayanarak, gönüllü geri dönüş ve yerel bütünleşmenin yanında üçüncü ülkeye yerleştirmeyi de

kalıcı bir çözüm olarak uygulama yetki ve sorumluluğunu taşımaktadır. Üçüncü ülkeye yerleştirme, mültecilerin kendi kendilerine yeterli olmak için çalışıp bu hedefe ulaşabilecekleri ev sahibi ülkelere erişimlerini sağlama konusunda temel bir unsurdur.

GİGM, 2015 yılından beri yaklaşık 120.000 Suriyeliyi üçüncü ülkeye yerleştirme değerlendirmesi için yönlendirmiştir. GİGM, illerdeki makamlardan (çok kurumlu komiteler küresel üçüncü ülkeye yerleştirme kriterlerine bağlı olarak ilk tespiti üstlenmektedir) yapılan yönlendirmeleri koordine ederek bu dosyaları UNHCR'ye yönlendirmektedir. İllerdeki makamlar, UNHCR desteğiyle GİGM tarafından yürütülen Türkiye'de Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyeli Mültecilerin Kişisel Verilerinin Güncellenmesi Projesi çerçevesinde 2017 yılından beri hassas durumdaki mültecilerin listesini de tutmaktadır. Diğer kaynaklar (koruma yönlendirmeleri) aracılığıyla tespit edilen yönlendirmeler 2015'te kurulan bir danışma mekanizması aracılığıyla GİGM ile görüşülmektedir.

UNHCR, 2014 yılından beri Suriyelilere yönelik mülteci statüsü belirleme ve üçüncü ülkeye yerleştirme işlemlerini kapsayan birleştirilmiş bir prosedür uygulamaktadır. Bu bağlamda, talimatlar ortaya çıktıktan sonra dosyalar global üçüncü ülke yerleşim kriterlerine göre seçildiği için çok aşamalı üçüncü ülke yerleştirme değerlendirme süreci takip edilmektedir. Dosyaların sunulduğu ülkelerin büyük bir kısmında süreç aşağıdaki iki aşamadan oluşmaktadır:

- Ön değerlendirme – Mültecinin Türkiye'de bulunduğunu, aile yapısını ve üçüncü ülkeye yerleştirmeye olan ilgisini tespit etmek için yapılan telefon görüşmesi.

- Üçüncü ülkeye yerleştirme mülakatı – Küresel üçüncü ülkeye yerleştirme kriterlerine göre dosyanın üçüncü ülkeye yerleştirmeye uygunluğunu değerlendirmek için yapılan kapsamlı, bire bir görüşme.

UNHCR, yerleştirme yapılan üçüncü ülkelerin şartlarına göre dosya sunumu için bir Üçüncü Ülkeye Yerleştirme Kayıt Formu veya Tespite Dayalı Metodoloji Formu hazırlamaktadır. GİGM, Türkiye'nin çeşitli illerinde düzenlenen üçüncü ülkeye yerleştirme mülakatları kapsamındaki il ziyaretlerine önemli bir lojistik destek sağlamakta ve bu bağlamda mülakatların yapılması için bina tahsis etmekte, mültecilerin ulaşımını kolaylaştırmakta ve güvenlik ve polis güçleri ile koordinasyon sağlamaktadır. BM Uluslararası Göç Örgütü (IOM), sağlık taramaları ve seyahat sırasındaki sağlık hizmetleri, üçüncü ülkeye varış öncesi uyum programları ile ulaşım ve seyahat operasyonları konularında destek sağlamak üzere UNHCR ve yerleştirme ülkeleri ile yakın iş birliği içinde çalışmaktadır.

3.11. GEÇİCİ KORUMANIN SONA ERMESİ VE SINIR DIŞI İŞLEMİ

AB Geçici Koruma Yönergesi incelendiğinde. “Geçici Korumanın Bitmesinden Sonra Geri Dönüş ve Önlemler” başlığını düzenleyen “5. bölümde 20. maddenin geçici korumanın sona ermesi ile birlikte üye devletlerdeki koruma ve yabancı uyruklular ile ilgili genel mevzuatın geçerli olacağına hükme bağlandığı görülmektedir. Devam eden maddelerde Yönergenin asıl amacının gönüllü geri dönüşler olduğu anlaşılmaktadır. Hem 21. hem de 22. maddelerde zorunlu geri dönüş seçeneği sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Özellikle 22. maddede zorunlu geri dönüşlerin insanlık haysiyetine saygı içerisinde yürütülmesini sağlamak üye devletlere bir ödev olarak yüklenmiştir. 23. maddede ise, sağlık durumları sebebiyle geri dönemeyecek kişilerin, sağlık problemleri devam ettiği sürece sınır dışı edilemeyecekleri hükme bağlanmış iken, 2. paragrafta ise reşit olmayan ve eğitimleri devam eden küçüklerin geçerli okul dönemlerini bitirecek şekilde ikamet koşullarından faydalandırılması hususunda devletlere takdir hakkı tanınmış¹⁸² bulunmaktadır.

Ülkemizdeki uygulamayı inceleyecek olursak “Geçici Koruma Yönetmeliği”, geçici olarak korunanların sınır dışına çıkarılmalarına dair özel bir karar barındırmamaktadır. Bu durumda, geçici tutukluların belirli sebeplerle gündeme getirilmesi konusunu ve sınır dışı edilebilecekleri koşulları tartışmak gerekir. Her şeyden önce, sınır dışı etme yasa ile düzenlenmelidir. “Zira Anayasanın 16. Maddesi uyarınca yabancıların temel hak ve hürriyetlerinin ve dolayısıyla bu hususlara ilişkin sınırlamaların da milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla düzenlenmesi gerekmektedir. Yönetmelik’te geçici korunanların sınır dışı edilmesine ilişkin herhangi bir madde olmaması hususu, doktrinde kimi akademisyenler tarafından farklı değerlendirilmektedir.”¹⁸³; YUKK kapsamında genel anlamda yabancı bireylerin sınır dışı edilmesiyle uluslararası koruma statüsü bulunanların ya da uluslararası koruma talep edenlerin sınır dışı edilmelerinin sebepleri, birbirlerinden farklı şekilde tanzim edildiğine dikkati çekmiştir. YUKK’un 3/1 maddesi (r) bendi kapsamında, uluslararası korumanın, “mülteci”, “şartlı mülteci” veya “ikincil koruma” statüsünü açıkladığını, fakat geçici korumanın uluslararası koruma çeşitleri içinde (r) bendi kapsamında gösterilmediğini ön plana çıkarmıştır.

Benzer şekilde YUKK’un 54. maddenin (1). fıkrası dâhilinde, yabancı uyruklu bireylerin sınır dışı edilme sebeplerinin detaylı bir şekilde anlatıldığı, fakat YUKK’un

¹⁸² **AB Geçici Koruma Yönergesi**, <https://www.goc.gov.tr/avrupa-birliginde-gecici-koruma> (Erişim Tarihi: 15.05.2020)

¹⁸³ Ekşi, a.g.e., s.83

54. Madde (2).fıkra dâhilindeyse yalnızca ülkenin güvenliği bakımından tehlike yarattıklarına yönelik önemli bulgular tespit edildiğinde veya kamu düzenini bozacak bir suçtan kesin olarak hüküm almaları durumlarında uluslararası koruma statüsü sahibi veya uluslararası koruma başvuru sahibi bireyler hakkında, sınır dışı edilme hükmü oluşturulabileceğinin açıklandığı ve böylelikle sınır dışı sebeplerinin oldukça eksiltildiği açıklanmaktadır.

Bahsedilen bilgiler doğrultusunda “*Ekşi, YUKK’un 3/1 maddesinin (r) bendi düzenlemesi karşısında, geçici korunanların 54. maddenin (1).fıkrası uyarınca mı yoksa (2).fıkrası uyarınca mı sınır dışı edileceği hususunda Yönetmelik’e hüküm konulması gerektiğini belirtmektedir.*”¹⁸⁴Anlaşılacağı üzere, bu bilinmezlik mevzuat bakımından bir düzenleme oluşturulmadığı takdirde ilerleyen zaman içinde mahkeme kararlarıyla ortadan kaldırılmaya çalışılacaktır.

3.12. GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ

2011 yılının Mart ayında, iç karışıklıkların başlamasından bu yana, günden güne artan sayıda Suriye Arap Cumhuriyeti (Suriye) vatandaşı Türkiye’ye uluslararası koruma bulmak amacıyla gelmişlerdir. Ülkemiz bu kişilere “geçici koruma” sağlamaktadır. Suriye’deki insan hakları ihlallerinde 2012 ve sonrasında ortaya çıkan hızlı artış, insani yardım ihtiyaçlarında dramatik artışları da beraberinde getirmiştir. İç karışıklıkların başlamasından bu yana, Suriye ile güçlü tarihi, kültürel ve komşuluk bağları olan Türkiye Cumhuriyeti bu durumdan etkilenen Suriye vatandaşları için “açık kapı” politikası izlemiştir.

Türkiye bu insani kriz neticesinde oluşan göç dalgaları sebebiyle 10 şehirde kurulan 26 geçici barınma merkezinde 256.971 Suriyeli yabancıya ev sahipliği yapmıştır. Suriye Arap Cumhuriyeti’nde barış ve güven ortamının sağlanamaması sebebiyle geçici koruma altındaki Suriyelilerin ülkemizde kalış süreleri uzamış bu durumda sosyal uyumun sağlanmasını gerekli kılmıştır. 2012 yılının Mart ayında 7 olan kamp sayısı 2013 yılının başında 14’e yükselmiştir.

Temmuz 2019 tarihi itibarıyla 8 ilde 11 geçici barınma merkezinde 108.732 yabancı barındırılırken bu sayı 2020 yılı Mayıs ayı itibarıyla 5 ilde 7 ayrı Geçici Barınma Merkezi olarak değişmiştir. Bu merkezlerde 63.403 Suriyeli kalmaktadır. Aynı tarih itibarıyla bahsi geçen merkezler dışında kalan Suriyelilerin sayısı ise 3.515.605 olarak açıklanmıştır¹⁸⁵.

¹⁸⁴ Ekşi, a.g.e., s.84

¹⁸⁵ <https://www.afad.gov.tr/gecici-barinma> (Erişim Tarihi: 01.11.2020).

Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli yabancılar için yetişkin eğitim merkezleri de mevcuttur ve profesyonel olmayanların profesyonel olmalarına yardımcı olmak için yeterli imkân ve beceriye sahiptir. Türkiye sahip olduğu tarihi misyon gereğince Suriye’de yaşanan olaylara karşı kayıtsız kalmayarak gerek sınırları dâhilindeki geçici barınma merkezlerinde ve bazı illerinde gerekse Suriye sınırları dâhilindeki geçici barınma merkezlerinde ve bazı yerleşim bölgelerinde olaylardan etkilenmiş olan Suriye vatandaşı insanlara yardım yapma konusunda en cömert davranan ülkedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarih boyunca birçok insan; inançları, milliyetleri ve bazı farklılıkları ya da yaşadıkları çeşitli özel durumlar sebebiyle topraklarını terk etmek zorunda kalmışlardır. Bununla birlikte, insanların ülkelerinden ve evlerinden ayrılma sebepleri bunlarla sınırlı değildir. Ülkelerinde yaşanan olumsuz şartlar ve yabancı devletlerin uyguladıkları politikalar sonucu da göçler yaşanmıştır, yaşanmaktadır. Topraklarından ayrılmak zorunda kalan insanlar, mülteci veya sığınmacı adı altında yaşamlarına devam etmek adına doğdukları ve büyüdükleri yerleri terk etmektedirler. Bunun başlı başına bir dram olduğu da somut bir gerçektir.

Bu insanların taşındığı alanlarda istikrarı sağlamak, bu alanların geliştirilmesi için gerekli adımları atmak ve insan yaşamının, insan onurunun ve insan haklarının korunduğu bir ortam yaratmak gerekmektedir. İnsanları evlerini terk etmeye zorlayan koşulları ortadan kaldırmak sığınmacıların ve mültecilerin sorunlarını çözmek için ilk adımdır. Bu olumsuz koşulların ve bu olumsuz koşullara yol açan sebeplerin ortadan kaldırılmasının hatta hafifletilmesinin, minimize edilmesinin ne kadar zor olduğu da ortadadır.

Türk Hukuku'nda, göçmen, mülteci ve sığınmacılar ile ilgili oluşturulan ilk belge, "14.06.1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanunu" dur. Bu konuda birçok dolaylı ve doğrudan kural bulunmasına rağmen, "mülteci" kavramına sahip ilk yasal metin olan İskân Kanunu, sorunları belirlemek için geliştirilmiştir. Bu yasanın ardından çıkartılan bazı yasalar ve düzenlemeler sığınmacı ve mülteci sorunlarını çözmeye yöneliktir. Bu bağlamda, "1994 Tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği" tasarlanmış ve bununla birlikte daha önce sadece "yabancı" ve "mülteci" olarak düzenlenmiş olan göç mevzuatımıza, "sığınmacı" ve "nüfus hareketleri" olguları da dâhil edilerek, kapsamını genişletme yönü tercih edilmiştir.

2011 senesinde ortaya çıkmaya başlayan Suriye'deki karışıklık ve iç savaş sebebiyle milyonlarca insan yurtlarından ayrılmak durumunda kalmıştır. Yaşanılan göçler devletleri zor durumlara düşürdüğü gibi Suriyelilerin de bazı problemler yaşamalarına sebep olmuştur. Suriye'de yaşanan problemler sebebiyle kitlesel şekilde göçe maruz kalan ülkelere birisi de ülkemiz Türkiye'dir. Ülkemiz yaşanan göçlerin başlangıcıyla, gelen Suriyeliler için gerekli olan hukuki düzenlemeleri aşamalı olarak yerine getirmiş ve mülteci hukukunun öngördüğü şartları sağlayabilmek adına önemli bir çaba sarf etmiştir.

İlk kez Milletler Cemiyetinde mülteci sorununun çözümünüyle ilgili çalışmalar başlatılmıştır. Milletler Cemiyetince gerçekleştirilen düzenlemelerde bulunan mülteci tanımlamasında “milliyet” kavramına vurgu yapılmaktadır. Fakat ilerleyen zaman dâhilinde bu vurgulamadan geri dönülerek, bilhassa BM tarafından yapılmış olan düzenlemelerde mülteci statüsü kazanmanın şartları açık olarak belirtilmiştir. Yapılmış olan düzenlemeler 1951 Cenevre Sözleşmesinde yapılan mülteci tanımının temellerini teşkil etmiştir.

Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ni imzalarken uyguladığı coğrafi kısıtlama ile bu kavramı mülteci olarak değil de sığınmacı şeklinde kabul etmiştir. Fakat sığınma sebepleri, 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde mülteci olabilmek için istenen sebeplerle aynıdır. Başka bir ifade ile dini, ırkı, tabiiyeti, bir gruba mensup olması veya siyasi görüşü sebebiyle zulme uğramış ve Avrupa dışarısından gelmiş bireyler sığınmacı olarak kabul edilmektedirler. Suriye vatandaşları kitlesel akınlar halinde geldikleri için sığınmacı olarak kabul edilmemektedirler. Suriyelilerin zulme uğrama sebepleri, hükümete karşı olan ayaklanmaları bastırmak isteğinde olan rejim güçlerinin kendi vatandaşına karşı uyguladığı zulümlerdir. Ülkemiz, 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde belirttiği kısıtlamayı, AB’nin baskılarına rağmen sürdürmektedir. YUKK, Geçici Koruma Yönetmeliği gibi hukuki düzenlemelerin yapılmış olması, jeopolitik önemliliği haiz olan Türkiye’nin, coğrafi kısıtlamayı kaldırmak isteğinde olmadığını göstergesi şeklinde yorum yapılabilir.

Ülkemize gelen Suriyelilerin hukuki statüleri, uluslararası koruma türlerinden geçici koruma olduğu görüşüne ulaşılmıştır. Kitlesel göçün bireysel irdelemeleri güçleştirdiği durumlarda uygulanan ve bahsedilen ülkede yaşanan problemlerin çözüme kavuşturulana kadar zulme uğramış insanları koruma yükümlülüğü ifade eden geçici koruma, Türkiye hukukunda ilk olarak “2013 Tarihli ve 6458 Sayılı YUKK “91. madde” ile tasarlanmıştır.

“Geçici Koruma Yönetmeliği, AB Geçici Koruma Yönergesi 14. Maddesinde” belirtilen eğitime dair hizmetler, 28. maddede kapsamlı bir biçimde hükme bağlanmıştır. Bu madde kapsamında Yönetmelik dâhilindeki yabancıların eğitime dair hizmetler barınma birimlerinde ve merkez dışarısında Milli Eğitim Bakanlığınca yerine getirilmesi kararlaştırılmıştır. Ülkemizde bulunan Suriyelilerin önemli bölümü 18 yaşın altında çocuklar ve gençlerden oluşmaktadır. Suriyeli çocukların okula devam oranları düşük seviyelerde olduğu daha önce yapılan araştırmaların sonuçlarına göre gözlenmektedir. Bu durumun sebebi ise eğitim dili Türkçenin Suriyeli çocuklarca tam olarak bilinmemesinden kaynaklanmaktadır.

Geçici korunan insanların iş hayatlarını düzene koyan Yönetmeliğin 29. madde 2. fıkrası kapsamında, geçici koruma kimlik belgesi bulunanların Bakanlar Kurulunca tespit edilecek iş sektörlerinde ve coğrafi bölgelerde çalışabilme izni alabilmek için, “Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına” başvuruda bulunabilecekleri belirtilmiştir. Diğer bir anlatımla, kurallarla geçici olarak korunanlar çalışma iznine sahip olabileceklerdir. Bahsi geçen maddenin 4. fıkrasınca verilen izin süresinin geçici koruma süresini aşamayacağını karara bağlamıştır.

Yaşadıkları bölgelerden edilmiş bireylerin yaşamış olduğu zulümlerin sonlandırılması, ilerleyen süreçte meydana gelebilecek yeni olayların önlenmesi gerekmektedir. Bu durum için konuyla alakalı olan temel milletlerarası düzenleme vasfı taşıyan 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin günümüz şartlarına göre güncellenmesi gerektiği kaçınılmaz bir gerçektir. Zira bu sözleşme gelinen noktada gerekli ihtiyaçlara cevap vermekte yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple, yerlerinden edilme konularının tamamını ele alan, bağlayıcı yaptırımları olan düzenlemelerin yapılması uygun olacaktır.

Son olarak ise BMMYK'nın tekrar yapılandırılmasının gerekliliği de su götürmez bir gerçektir. Bahsedilen bu kuruluş yalnızca mültecileri değil, bütün yerinden edilmiş bireyler ile alakalı faaliyetleri uygulayan kuruluş halini almalıdır. Kuruluş; her anlamda gelişen, çok yönlü olarak değişen, sorunlarıyla büyüyen dünyada ve şekillenen yeni dünya düzeninde çözüm odaklı faaliyetlerini ihtiyaçlar doğrultusunda güncellemelidir, güncellemek zorundadır.

ÖNERİLER

Araştırmacının yaptığı inceleme ve analizlerin sonuçlarından hareketle konuyla ilgili aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

1. Türkiye'nin 1951 ve 1967 yılında getirilen coğrafi kısıtlamanın kaldırılmaması görüşünderiz. Çünkü ülkemiz konumu itibariyle sığınmacı ve mülteci akınıyla karşılaşma olasılığı bulunan bir ülke konumundadır. Kısıtlama kaldırılırsa ciddi anlamda mülteci ülkesi haline dönüşebilir. Bu durumun ise ulus devletin demografik yapının bozulmasına sebep olacağı düşünülmektedir. Ancak ülkemizin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Cenevre Konvansiyonu, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Çocuk Hakları Beyannamesinden doğan sorumlulukları nedeniyle coğrafi kısıtlama uygulamasını tam anlamıyla yerine getiremediği gözlenmektedir.
2. Mevzuatımızda öngörülen ve Suriyelilerin tabi olduğu geçici korumanın süresi yıllara yayıldığından, geçici koruma altındaki kişilerin sığınma başvurularının

aşamalı olarak işleme alınması kişilerin istikrarlı ve açık bir statüye sahip olması gereklidir. Aşamalı olarak göç idaresi ile çalışılabilir. Aksi halde Suriyeliler Türkiye'yi transit ülke şeklinde değil de hedef ülke olarak görecektir.

3. Mevzuatımız İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Ekonomik Sosyal ve Kültürel Uluslararası Sözleşmesi, Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme gibi temel uluslararası sözleşmeler ile 2014 yılında çıkarılan "Geçici Koruma Yönetmeliği" ile uyumlu hale getirilmiştir. Ülkemiz Suriyeliler hakkında üzerine düşen sorumlulukları yerine getirdiği gözlenmektedir. Bu konuda ülkemiz üzerinde oluşan yükün diğer devletlerce paylaşılması gerekmektedir. AB'nin Türkiye ile yaptığı mali yardım anlaşmasının şartlarını uygulaması gereklidir. AB'nin anlaşma gereği şartları yerine getirmemesinden dolayı Türkiye bu duruma tepki olarak Suriyelilerin Avrupa Ülkelerine geçişleri için sınır kapılarını açmıştır.
4. Türkiye'deki sığınmacı ve mülteci tanımları, uluslararası hukuktaki karşılana şekliyle yeniden tanımlanmalı ve bu yolla birtakım uyuşmazlıklar ortadan kaldırılmalıdır.
5. Sığınmacı ve mülteci kavramları, konunun paydaşlarına bütün yönleriyle ve etraflıca anlatılmalı dolayısıyla bu iki kavramın ayrımının yapılması sağlanmalıdır.
6. İltica ve göçe dair yetkili olan kurumlar arasında koordinasyon ve işbirliğinin artırılması sağlanmalıdır.
7. Yazılı ve görsel medyada Suriyeli sığınmacılar için kullanılan mülteci kavramlarının düzeltilmesi ve ülkemizdeki Suriyeli vatandaşlar için sığınmacı kavramının kullanılması sağlanmalıdır.
8. Sığınmacılar, topluma katılım, yasal haklar ve sorumluluklar noktasında aydınlatılmalıdır. Sığınmacılara Türkiye'nin, toplumsal yapısı ve kendileri için gerekli olan kurumsal, sosyal ve haberleşme kaynakları hakkında bilgiler verilmelidir.
9. Sığınmacı için planlı ve programlı uygulamalar ve politikalar ortaya konulmalıdır.
10. Türkiye, coğrafi konumu sebebiyle geçmişten günümüze kadar göçlere maruz kalmıştır. Türkiye'nin şu an itibariyle transit ülke konumunda bulunması ve komşu coğrafyalardaki siyasi durumlardan ötürü de her an kitlesel göç alma ihtimali vardır. Bu sebeplerden dolayı göç konusunda, bu ana başlık çerçevesinde hiç zaman kaybetmeden çok yönlü öngörü ve planlamalar yapılmalıdır. Bu planlamalar doğrultusunda hâlihazırda ülkemizde var olan ve Türkiye'ye gelmesi olası olan göçmenler hakkında sistemli çalışmalar yürütülmelidir. Göçler ve

göçmenler neticesinde oluşacak durumun genel itibariyle Türkiye için nasıl bir yüke sebep olacağı, bu yükün en aza indirilebilmesi için neler yapılması gerektiği enine boyuna değerlendirilmelidir. Yine bu doğrultuda sorunların çözümü için ihtiyaç duyulacaklar ve aktarılacak kaynaklar hiç vakit kaybetmeden belirlenmelidir. Bu durumun nasıl sürdürülebilir olacağı noktasında çalışmalar yapılmalı, süreci mümkün olduğu ölçüde kazanıma dönüştürme uygulamaları da geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- ABADAN-UNAT Nermin, Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017.
- ACER Yücel, Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi, Usak Yayınları, Ankara, 2010.
- AHMAD Feroz, Modern Türkiye'nin Oluşumu, Kaynak Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- ALTINIŞIK Çiğdem ve YILDIRIM Mehmet, Mülteci Haklarının Korunması, Ankara Barosu Yayınları, Ankara, 2002.
- ASAR Aydoğın, Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları, 2.Baskı Emek Ofset, Ankara, 2004.
- ATILGAN Gökhan, Çalışma Hayatında Göçmenler, Tesiş Yayınları, Ankara, 2005.
- AYBAY Rona, Yabancılar Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Dünya Mültecilerinin Durumu, Bir İnsanlık Sorunu, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997.
- CASTLES Stephen and MİLLER Mark, Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, Çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.
- CELKAN Hikmet, Ziya Gökalp'in Eğitim Sosyolojisi, MEB Basım Evi, İstanbul, 1990.
- ÇELİKEL Aysel ve ÖZTEKİN-GELGEL Günseli, Yabancılar Hukuku, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2013.
- ÇİÇEKLi Bülent, Yabancılar Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012.
- ÇİÇEKLi Bülent, Yabancılar ve Mülteci Hukuku (5. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.
- DENİZ A. Çağlar, EKİNCİ Yusuf ve HÜLÜR Banu, Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı Antep-Kilis Çevresi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016.
- DENİZ Orhan, Uluslararası Göçler ve Türkiye Yansıması, Çantay Yayınları, İstanbul, 2009.
- DENK Erdem, Uluslararası Örgütler Hukuku Birleşmiş Milletler Sistemi, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2015.
- EKŞİ Nuray, Mültecilere ve Sığınmacılara İlişkin Mevzuat, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2010.
- EKŞİ Nuray, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, Beta Yayıncılık, İstanbul: 2015.

- ERDOĞAN M. Murat, Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015.
- GÖREN Zafer, Anayasa ve Sorumluluk, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İzmir. 1999.
- GÜÇTÜRK Yavuz, Sürgün ile Savaş Arasında Suriyeli Mülteciler, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Yayınları, Ankara, 2014.
- GÜLEÇ-SOLAK Sevcan ve PEKKÜÇÜKŞEN Şerife, Farklı Yönleriyle Göç ve Yönetimi, Lambert Academic Publishing, Letonya, 2017.
- GUILD Elspeth, Who is an irregular migrant ?, Irregular Migration and Human Rights: Theoretical, European and International Perspectives, Der. Barbara Bogusz, Ryszard Cholewinski, Adam Cygan ve Erika Szyszcak, Martinus Nijhoff Publishers, Boston, 2004.
- HAZAN Jacob Ceki, Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler, Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar, Der. Suna Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.
- İÇDUYGU Ahmet, Kentler ve Göç Türkiye, İtalya, İspanya, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012.
- KAYA İbrahim ve EREN Esra Yılmaz, Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri, SETA Yayınları, Ankara, 2014.
- KİRİŞÇİ Kemal ve KARACA Sema, Türkiye'nin Göç Tarihi, Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011'de Türkiye'ye Yönelen Kitleli Mülteci Akınları, Ed. M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015.
- ODMAN Mustafa Tefik, Mülteci Hukuku, A.Ü. SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1995.
- ÖZCAN Mehmet Avrupa Birliği Sığınma Hukuku Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı, Usak Yayınları, Ankara, 2005.
- ÖZCAN Mehmet, AB Sığınma Hukuku (Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı), Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara, 2005.
- PEKER Bülent ve SANCAR Mithat, Mülteciler ve İltica Hakkı, Yaşamın Kıyısındakilere Hoşgeldin Diyebilmek, İnsan Hakları Derneği İktisadi İşletmesi Yayını, Ankara, 2005.
- REÇBER Sercan, Hayatın Yok Yerindekiler: Mülteciler ve Sığınmacılar, VI. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu, Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası Yayını, İstanbul, 2014.
- SARAÇLI Murat, Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011.
- UNHCR, Collection of International Instruments and Legal Texts Concerning Refugees and Others of Concern to UNHCR, United Nations Publications. 2007.

ULTAN Mehlika Özlem, Avrupa Birliği'nde Yasa Dışı Göçün Önlenmesi ve Ülke Uygulamaları, Nobel Yayınları, Ankara, 2016.

YALÇIN Cemal, Göç Sosyolojisi, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004.

YAZAN Yeliz, Avrupa Birliği'nin Yasadışı Göç Politikası Türkiye Örneği Çerçevesinde İnsan Hakları Sorunsalı, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2016.

ZİMMERMAN Andreas, The 1951 Convention Relating To The Status Of Refugees And Its 1967 Protocol, Oxford Commentary, Oxford, 2011.

MAKALELER

ACER Yücel ve GÜMÜŞ Mahir, Türkiye'nin Mülteci Stratejisi ve Coğrafi Kısıtlama, Yönetim Bilimleri Dergisi, 2005, Cilt:5, Sayı:1, 67-68.

AKRAM Susan ve REMPEL Terry, Temporary Protection as an Instrumentor Implementing the Right of Return of Return for Palestinian Refugees, Boston University International Law Journal, 2004, Cilt:22, Sayı:1, 1-3.

AKINCI Buket, NERGİZ Ahmet ve GEDİK Ercan, Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul, Göç Araştırmaları Dergisi, 2015, Sayı:2, 58-83.

ARBOLEDA Eduardo, Refugee Definition in Africa and Latin America: The Lessons of Pragmatism, International Journal of Refugee Law, 1991, Cilt:3, Sayı:2, 185-207.

BARIŞ İsmail ve BOZTİLKİ Melike, Uluslararası Göç ve Çocuklar, Ed. Abulfez Suleymanov, Pelin Sönmez, Fatma Demirbaş Ünver ve Selami Metin Akbaba, Refakatsiz Göçmen Çocuklar, Transnational Press London, 2019, 221-223 .

Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Twinning Mekanizması ve Türkiye, 2011.

BOZKURT Kutluhan, Geri Kabul ve Vize Serbestisi Anlaşması, TBB Dergisi, 2019, Sayı:125, 402-405.

CHURCHİLL-KAPRIELIAN Isabel, Rejecting "Misfits:" Canada and the Nansen Passport, International Migration Review, 1994, Cilt: 28, No: 2, 281-289.

ÇELİK Neşe Baran, Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, Cilt:1, Özel Sayı, 79-81.

ÇİÇEK SÖĞÜT Adem, Uluslararası Göç Hukuku Perspektifinde Yerinden Edilmiş Suriyelilerin Türkiye'deki Statüsü, Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2017, Cilt: 6, 3-5.

ÇİĞER İNELİ Meltem, Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine, Göç Araştırmaları Dergisi, 2016, Cilt:2, No: 3, 62-66.

- DALAR Mehmet, Dayton Barış Antlaşması ve Bosna-Hersek'in Geleceği, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2008, Cilt:16, Sayı:1, 91-123.
- ERCAN Murat, Mülteci Krizi Bağlamında Türkiye-AB İlişkileri ve Geri Kabul Anlaşması, Bölgesel Çalışmalar Dergisi, 2019, Cilt:1, Sayı:1, 2-5.
- ERGÜVEN Nasih Sarp ve ÖZTURANLI Beyza, Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013, Cilt:62, Sayı:4, 1037-1039.
- GÜNER Cemil, İltica Konusunda Türkiye'nin Yol Haritası: Ulusal Eylem Plânı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007, Cilt:56, Sayı:4, 81-109.
- GÖÇMEN İlke, Türkiye ile Avrupa Birliği Arasındaki Geri Kabul Anlaşmasının Hukuki Yönden Analizi, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 2014, Cilt:13, No:2, 29-31.
- HECKMAN Friedrich, Illegal Migration: What can we know and what can we explain? The Case of Germany?, International Migration Review, 2004, Cilt:38, Sayı:3, 1105-1109.
- JAEGER Gilbert, On the history of the International Protection of Refugees, International Review of Red Cross, 2001.
- JAYET Hubert, L'impact Economique de L'immigration sur les Pays et Regions D'accueil : Modèles et méthodes d'analyse, Université des Sciences et Technologies de Lille, 1998, Cilt:1, No:4, s.9.
- JAYET Hubert, L'impact Economique de L'immigration sur les Pays et Regions D'accueil : Modèles et méthodes d'analyse, Commission De Coopération Développement, 2014, s. 2.
- KARA Polat ve KORKUT Recep, Türkiye'de Göç, İltica ve Mülteciler, Türk İdare Dergisi, 2010, Sayı: 467, s.153.
- KESGİN Selman Salim, Türk Kamu Yönetiminde Göçmen Çocuklara Yönelik Politikalar, Göç Dergisi, 2017, Cilt: 4, Sayı: 1, 79-81.
- KERBER Linda, The Stateless as the Citizen's Other: A View from the United States. In Citizenship, Borders, and Gender, New York University Press, 2009. Cilt:7, Sayı:6, 127-129.
- KOSER Khalid, Irregular Migration, State Security and Human Security, (A paper prepared for the Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration-GCIM), 2005, Vol:11, 4-6.
- KÖSE AKKARACA Melike, Geri Kabul Anlaşması ve Vizesiz Avrupa: Türkiye'nin Dış Politika Tercihlerini Anlamak, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2015, Cilt:3, Sayı:2, 205-207.
- TURAN Yıldırım ve ŞAŞKIN Osman, AB'ye İltica Başvurularının Değerlendirilmesinde Geri Kabul ve Güvenli Üçüncü Ülke Tartışmaları, PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2017, Cilt:3, Sayı:1, 54-58.
- URK Murat, Göçün İnsan Hakları ile İlişkisi, Marmara Belediyeler Birliği Dergisi, İstanbul, 2009, Cilt:34, Sayı:67, 32-35.

UZUN Ahmet Salih, Mülteci Hukuku: Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Hukuki Durumu ve Geleceği, Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2015.

ÜNAL Serdar, Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi, Journal of World of Turks, 2014, Cilt:6, Sayı:3, 3-5.

YILMAZ ÖZTÜRK Necla, 5543 Sayılı İskân Kanunu Hükümleri Uyarınca Türk Vatandaşlığının Kazanılması, TBB Dergisi, 2007, Sayı:68, 262-265.

TEZLER

AYDINLI Deniz, Kitlesele Göç Hareketlerinin Uluslararası Koruma Rejimine Etkisi: Türkiye'deki Suriye'liler ve Geçici Koruma, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2017, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

KIRATLI Tuğba, Mülteci ve Sığınmacıların Toplumsal Görünümü (Türkiye Örneği), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2011, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

TAVUKÇU Nezahat, Türkiye'deki Suriyelilere Yönelik Sosyal Politikaların Değerlendirilmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2017, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

URK Bülent, Göç Olgusu Bağlamında Mülteciler, Sığınmacılar ve İnsan Hakları, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maltepe Üniversitesi, İstanbul, 2010, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

İNTERNET KAYNAKLARI

AB Bakanlığı, Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi, 2007, http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2007.pdf, (Erişim Tarihi: 18.11.2019).

AB Geçici Koruma Yönergesi, <https://www.goc.gov.tr/avrupa-birliginde-gecici-koruma> (Erişim Tarihi: 15.05.2020).

İltica ve Göç Mevzuatı, Ankara: Başkent Matbaası, http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf, (Erişim Tarihi: 12.09.2019).

CANPOLAT Hasan ve ARINER Onur Hakkı, Küresel Göç ve Avrupa Birliği İle Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi, 2012, http://www.orsam.org.tr/eski/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2012621_Rapor123tur.pdf, (Erişim Tarihi: 06.12.2019).

ÇİÇEKLİ Bülent, Göç Terimleri Sözlüğü, Uluslararası Göç Örgütü, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf, (Erişim Tarihi: 27.10.2019).

European Commission, Migration and Home Affairs Glossary, 2018, https://ec.europa.eu/home-affairs/content/asylum-seeker_en (Erişim Tarihi: 04.12.2019).

- ÖZMENEK Elif, UNHCR in Turkey”, Refuge: Canada's Journal on Refugees, 2001<http://refuge.journals.yorku.ca/index.php/refuge/article/view/21230/19901>, (Erişim Tarihi: 14.11.2019).
- Resmi Gazete, 1934, İskan Kanunu, Sayı: 2733, Kanun No: 2510, 14.06.1934, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf>, (Erişim Tarihi: 10. 10. 2019).
- Resmi Gazete, 1950a, Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, Sayı: 7564, Kanun No: 5683, 15.07.1950, www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7564.pdf, (Erişim Tarihi: 20.10.2019).
- Resmi Gazete, 1968, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol, Sayı: 12968, Karar Sayısı: 6/10266, 05.08.1968, (Erişim Tarihi: 09.11.2019).
- Resmi Gazete, 1983, Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği, Sayı: 18032, Kanun No: 29.04.1983, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18032.pdf>, (Erişim Tarihi: 05.11.2019).
- Resmi Gazete, 1994, Sayı, 22127, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21952.pdf>, (Erişim Tarihi: 05.11.2019).
- Resmi Gazete, 2006, İskan Kanunu, Sayı: 26301, Kanun No: 5543, 19.09.2006, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/09/20060926-1.htm>, (Erişim Tarihi: 10. 10. 2019).
- Resmi Gazete, 2016, Sayı: 29656, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-11.htm>(Erişim Tarihi: 16.04.2020).
- Suriye'den Gelen Sığınmacılar İçin Türkiye’de Geçici Koruma, 2017, <http://www.mhd.org.tr/images/yayinlar/MHM-1.pdf> (Erişim Tarihi: 04 12 2019).
- UNHCR, 1984, Cartagena Sözleşmesi, <http://www.unhcr.org/aboutus/background/45dc19084/cartagena-declaration-refugees-adopted-colloquiuminternational-protection.html>, 1984. (Erişim Tarihi: 12.03.2020)
- UNHCR, 2015 , States Parties to the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and the 1967 Protocol, <http://www.unhcr.org/protection/basic/3b73b0d63/states-parties-1951convention-its-1967-protocol.html>, 2015, (Erişim Tarihi: 12.03.2020).

DİĞER KAYNAKLAR

- IOM (2003). ‘Göç Terimleri Sözlüğü No. 31’.
- OECD :OECD Factbook 2007, Paris 2007, s.244.
- OECD :OECD Statistics Brief, Paris 2005.